

muneratio insinuat, huic duplex corona in corpore et in anima cum fructu æternæ vitæ in cœlo reservatur, quod per ducentos significatur. Adhuc loquens ad Virginem ait Christus :

Quæ habitas in hortis, amici auscultant.

Quasi diceret : In multis pulchritudinem tuam laudavi. In hac autem ultima allocutione hoc te moneo :

Fac me audire vocem tuam.

Id est orationem tuam, quia de quacunq; tribulatione clamaveris ad me, exaudiam te. Et hoc est, o Virgo Maria, quæ habitas in hortis, in horto Ecclesiæ, scilicet corporaliter et in horto virtutum germinantium in vitam æternam spiritualiter. In horto qui Christus est per amorem, et in horto vitæ æternæ per spem, consequenter habitatura per speciem. *Fac me audire vocem tuam*, id est ad me dirige vocem tuam ut eam adimpleam, quia inordinate orare non potes. Et hoc ideo quia auscultant amici tui, id est angeli qui te diligunt et custodiunt, semper parati renuntiare mihi verba tua, cogitationes et opera. Et quia monuerat Christus ut post suam ascensionem Virgo ad ipsum suam dirigeret orationem ut colloqueretur ei corde et voce, quod postea Virgo consentiens Christi ascensioni ait :

50 *Fuge, dilecte mi, et assimulare capræ hinnuloque cervorum super montes aromatum.*

Expositionis Alani de Insulis, in Cantica canticorum, ad laudem Deivaræ Virginis Mariæ ad preces prioris Cluniacensis editæ finis ¹⁸.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Hæc ultima clausula additur in antiquissimo codice ms. S. Martini Tornaci.

SUMMA MAGISTRI ALANI

DOCTORIS UNIVERSALIS

DE ARTE PRÆDICATORIA

In qua optimi suggeruntur conceptus ad formandas conciones in omni fere materia morali, nunc primum in lucem edita

51 AD LECTOREM.

Hujus Summæ duo habui exemplaria manuscripta in pergamento, ex Bibliotheca nostra Dunensi, unum characteribus vetustissimis exaratum, et obscurissimis verborum abbreviationibus repletum; aliud recentiori nonnihil (ut apparet) manu conscriptum, et priore multo auctius, quod proinde hic secutus sui; adnotando tamen in margine verborum et sententiarum discrepantias, quibus hinc inde ab alio exemplari discrepat. Addidi (in lectorum gratiam) loca sacræ Scripturæ, ad singulas sententias quæ ex eadem hic in contextu præferuntur.

SUMMA DE ARTE PRÆDICATORIA.

52 PRÆFATIO AUCTORIS.

Vidit scalam Jacob a terra usque ad cœlum attingentem, per quam ascendebant et descendebant angeli (*Gen. xxviii*). Scala est profectus viri catholici, qui congeritur ¹⁹ ab initio fidei, usque ad consummationem viri perfecti. In hac scala primus gradus est, confessio; secundus, oratio; tertius, gratiarum actio; quartus, Scripturarum perscrutatio; quintus, si aliquid ²⁰ occurrat dubium in Scriptura, a majore inquisitio; sextus, Scripturæ expositio; septimus, prædicatio. Homo ergo pœnitens de peccato, primo debet pedem figere in primo gradu hujus scalæ, confitendo peccatum; secundo ascendere secundum gradum, orando ad Dominum ut ei conferatur gratia. Tertius gradus ascenditur, per gratiarum actionem pro gratiæ collatione. Ad quartum gradum fit ascensus per Scripturæ scrutinium, ad gratiam collatam conservandam; sacra enim Scriptura docet quomodo gratia collata conservari possit. Consequenter occurrit quintus gradus, quando dubium occurrit, et lector intelligentiam a majore inquirat. Sextus ascenditur gradus, quando lector aliis sacram Scripturam exponit. Septimum gradum ascendit, quando in manifesto prædicat quæ ex Scriptura didicit. Sed quia de aliis gradibus, quomodo vel quando per eos ascendendum sit, varii ²¹ varium proposuere tractatum; de prædicatione vero, qualis esse debeat, et quorum, et quibus, proponenda sit, et de quo, et quomodo, et quando, et ubi; quia a paucis dicta sunt ²² ad præ-

53 CAPUT PRIMUM.

De prædicatione. Quid sit et qualis esse debeat, etc.

Prædicatio est, manifesta et publica instructio morum et fidei, informationi hominum deserviens, ex rationum semita, et auctoritatum fonte proveniens. Manifesta debet esse prædicatio, quia in manifesto proponenda est. Unde Christus ait: Quod dico vobis in aure, prædicatè super tecta (Matth. x). Si enim prædicatio occulta esset, suspiciosa esset, et videretur redolere hæretica dogmata. In conciona-

*A bulis ²³ enim suis, latenter hæretici prædicant, ut facilius alios decipiant. Publica debet esse, quia non uni, sed pluribus proponenda est. Si enim uni tantum proponeretur, non esset prædicatio, sed doctrina. Ea enim differentia est inter prædicationem, et doctrinam, et prophetiam, et concionationem, Prædicatio enim est illa instructio quæ pluribus fit, et in manifesto, et ad morum instructionem; doctrina vero est quæ vel uni, vel pluribus fit, ad scientiæ eruditionem; prophetia, est admonitio quæ fit per revelationem futurorum; concionatio est civilis admonitio, quæ fit ad reipublicæ confirmationem ²⁴. Per hoc quod prædicatio dicitur, morum et fidei instructio, insinuantur duæ partes theologiæ: rationalis, quæ de divinis scientiam prosequitur; et moralis, quæ morum instructionem ²⁵ pollicetur: prædicatio enim nunc in divinis instruit, nunc in moribus; quod significatur per angelos ascendentes et descendentes: angeli enim hi sunt prædicatores, qui tunc ascendunt cum cœlestia prædicant; descendunt, quando per moralia se inferioribus conformant. Per hoc quod sequitur: Informationi hominum deserviens, significatur causa finalis, sive utilitas prædicationis. Et quia prædicatio debet rationibus esse subnixa, et ab auctoritatibus roborata, consequenter annectitur: ex rationum semita, et auctoritatum fonte proveniens ²⁷. Prædicatio enim in se, non debet habere verba scurrilia, vel puerilia, vel rhythmorum melodias et consonantias metrorum, quæ potius fiunt ad aures demulcendas, quam ad animum instruendum ²⁸, quæ prædicatio theatralis est et mimica, et ideo omnifarie contemnenda, de tali prædicatione dicitur a propheta: Caupones vestri miscent aquam vino (*Isa. i*).*

In illa prædicatione est aqua vino mista, in qua puerilia et scurrilia verba, et animos quodammodo effeminantia ponuntur: prædicatio enim non debet splendere phaleris verborum, purpuramentis colorum, nec nimis exsanguibus verbis debet esse dejecta, sed

Medium tenere beati.

Quia, si nimis esset picturata, videretur nimio studio excogitata, et potius elaborata ad favorem hominum ²⁹ quam ad utilitatem proximorum, et ita minus moveret animos auditorum. Qui sic prædicant Pharisæis comparantur, qui ampliabant sim-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Aliud exemplar habet, contextitur. ²⁰ Aliquod. ²¹ Aliud ex. sic: Sed quia de aliis gradibus satis patet quomodo, et quando per eos ascendendum sit, de quibus varii, etc. ²² Quia pauca dicta sunt. ²³ Aliud exemplar hic primum inchoat caput, in cujus fronte ponit omnia sequentia: Primo ergo, etc. Titulum autem hunc habet: Quid sit prædicatio, et qualis esse debeat? etc. ²⁴ Aliud exemplar: conciliabulis. ²⁵ Conservationem. ²⁶ Informationem. ²⁷ In alio, hic novum incipit caput, sub hoc titulo: De prædicatione spiritali. ²⁸ Informandum. ²⁹ Humanum.

brias, et dilatabant phylacteria sua (*Matth. xxiii*). Talis autem prædicatio potest dici suspiciosa, non tamen contemnenda, sed sustinenda. Unde Apostolus ait : Quacunq[ue] occasione prædicetur Christus, in hoc gaudeo, et gaudebo (*Phil. i*). Non debent etiam interseri, ad majorem Christi laudem ⁵⁴ quia non minus Christus irascitur de falsa laude, quam de negata veritate. Talis autem prædicatio hæreticorum solet esse, qui vera proponunt, et consequenter falsa interserunt ⁵⁴ de quibus dicitur : *Lamiae nudaverunt mammas, lactaverunt filios suos* (*Thren. iv*) ⁵⁴. Lamiae virgineas habent facies suas, sed pedes equinos. Pedes equini unguam non findunt, sed firmiter terræ affigunt ⁵⁴. Per lamias ergo intelliguntur hæretici, qui præponunt faciem virginis, sed concludunt aculeum scorpionis. Primo enim proponunt vera, consequenter concludunt falsa. pedes vero habent equinos, quia per affectus mentis in Dei et proximi dilectione non dividuntur ⁵⁴, sed omnes affectus terrenis delectationibus affigunt ⁵⁴. Talis prædicatio omnino abjicienda est, quia vitiosa et perniciosa. In sententiis vero debet habere prædicatio pondus, ut virtute sententiarum animos auditorum emolliat ⁵⁴, excitet mentem, pariat contritionem, compluat doctrinis, tonet minis, blandiat promissis, et ita tota tendat ad utilitatem proximorum. Sunt enim quidam qui finem suæ prædicationis constituunt terrenam mercedem; horum autem prædicatio sumptuosa est. Tales enim potius mercenarii sunt quam prædicatores, et tamen prædicatio eorum audienda et sustinenda est.

Unde Dominus : *Quod dicunt facite, quod autem faciunt, nolite facere* (*Matth. xxiii*). Sunt autem tres species prædicationis; una quæ est in verbo, de qua dicitur : *Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ*, etc. (*Marc. xvi*). Alia est in scripto, unde Apostolus dicit se prædicasse Corinthiis (*I Cor. v*), quia eis epistolam scripsit. Alia est in facto, unde dicitur : *Omnis Christi actio nostra est instructio*. Hæc autem debet esse forma prædicationis, ut initium sumatur ab auctoritate theologica, tanquam a suo proprio fundamento : maxime ab Evangelii, Psalmis, Epistolis Pauli et libris Salomonis. Quia in his specialiter resultat moralis instructio. De aliis ergo ⁵⁵ D libris sacræ paginæ sumendæ sunt auctoritates, si fuerint necessariae, et ad propositum utiles.

Consequenter, prædicator debet captare benevolentiam auditorum a propria persona per humilitatem, et a rei quam proponit utilitate, dicendo, se iis proponere verbum Dei, ut fructum faciat in meritis eorum, non ad terrenum emolumentum, sed ad profectum et profectum eorum; non quod inanibus vulgi clamoribus excitetur, non quod favo-

rabili aura mulceatur, non quod theatri applausu deliniatur; sed ut eorum animi informetur, et quod ipsi considerare non debent quis loquatur, sed quid ⁵⁵. Non enim in spineto consideranda est spinæ asperitas, sed rosæ aënititas, nam etiam in calamo fragili mel reperitur ⁵⁵, et ex lapide flammæ excutitur. Consequenter ostendere debet quam utile sit audire verbum Dei, si effectui mancipetur.

Debet etiam promittere se pauca dicturum et utilia; nec se trahi ad hoc nisi amore auditorum, neque etiam se loqui, quod majoris sit scientiæ aut prudentiæ, vel melioris vitæ; sed quia revelantur aliquando minori, quæ non majori: et tunc debere majorem tacere, et quia aliquando majores prædicare nolunt, non est mirum si minores quandoque balbutiunt, quia si litterati taceant, lapides loquentur vel clamabunt.

Consequenter debet accedere ad auctoritatis propositæ expositionem, et totam inflectere ad auditorum instructionem; nec auctoritatem nimis obscuram vel difficilem proponat, ne auditores eam fastidiant, et ita minus attente audiant. Nec in aucto-
tatis expositione, debet nimis cito a proposito recedere, ne primum medio, medium ne discrepet imo. Debet etiam alias auctoritates inducere ad id asserendum, maxime, quæ pertinent ad propositum. Poterit etiam ex occasione ⁵⁵ interserere dicta gentilium, sicut et Paulus apostolus aliquando in Epistolis suis philosophorum auctoritates interserit, quia elegantem habebit locum ⁵⁵, si callida verbum junctura reddiderit novum.

Verba etiam commotiva interserat, quæ mentes emolliant, et lacrymas pariant. Sit autem sermo compendiosus, ne prolixitas pariat fastidium. Postquam autem prædicator perpenderit animos esse mollitos, et profluere lacrymas, ac vultus humiliori, debet aliquantulum immorari, sed non nimis; quia ut dicit Lucretius : « Nihil citius arescit lacryma. »

In fine vero, debet uti exemplis, ad probandum quod intendit, quia familiaris est doctrina exemplaris. Verbi gratia :

CAPUT II.

De mundi contemptu.

Si Prædicator vult invitare auditores ad mundi contemptum, in medium hanc afferat auctoritatem : *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*, etc. (*Eccle. i*). Quæ enim auctoritas ita insinuat mundanarum rerum vanitatem, et hominum vilitatem, omnia esse lubrica, et nulla stabilia, sicut auctoritas ista? Juxta hanc auctoritatem, debet distinguere triplicem mundi vanitatem. Est enim vanitas mutabilitatis, vanitas curiositatis, et vanitas falsitatis. Vanitas mutabilitatis est, secundum quam natura li-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁴ In alio sic : ad majorem Christianæ religionis laudem. ⁵⁵ Falsa concludunt. ⁵⁶ Scriptura Thren. iv habet, catulos suos. ⁵⁷ Infligunt. ⁵⁸ Quia affectus, etc., non dividunt. ⁵⁹ Infligunt. ⁶⁰ In alio hic adjungitur : Ad lacrymas moveat. ⁶¹ Etiam. ⁶² In alio sic : Quis est qui loquitur. ⁶³ Recipitur. ⁶⁴ Ex causæ cognitione.

ter omnia mutabilitati subjacent; de qua Aposto-
lus : *Omnis creatura vanitati subjecta est* (Rom. viii).
Vanitas curiositatis est, secundum quam homo
expendit omnem curam suam in mundanis. Unde :
*Dominus dissipat cogitationes hominum quoniam
vanæ sunt* (Psal. xciii; I Cor. iiii). De qua Persius
comicus ait :

O curas hominum, o quantum in rebus inane!

Vanitas falsitatis, est curiositas mentiendi; de
qua dicitur : *Vana locuti sunt unusquisque ad proxi-
mum suum* (Psal. xi). Sic prædicator omnem divisionem
quam proponit auctoritatibus debet roborare,
aliter tota divisio nutans est et lubrica⁴¹. Con-
sequenter ostendere debet, ubi *vanitas*, ubi *vanita-
tum* vanitas, ubi *omnia vanitas*⁴² hoc liquet in om-
nibus mundanis; quia, si divitiæ accedunt ad homi-
nem, vanitas, quia cito prætereunt; si moran-
tur, hominem sibi auferunt, ecce vanitatum vani-
tas; si recedunt, omnia vanitas. In divitiis est va-
nitas mutabilitatis, quia prætereunt; vanitas cu-
riositatis, quoniam in eis homines totam curam
expendunt; vanitas falsitatis quia pro divitiis ac-
quirendis vel retinendis, homines mendacia evo-
munt. Ubi major vanitas quam in divitiis, quæ cum
beatitudinem spondent, eandem auferunt, quæ
securitatem promittunt, sed timorem inducunt?
Ubi major timor quam in divitiis, qui omnia
formidant ne divitias amittant? non confidunt in
filiis, suspectus est amor uxoris, majores timent,
sures abhorrent; somniant falsa, discredunt vera.
Ubi major vanitas quam in divitiis, quæ spondent
satiæ et pariunt esuriem, de siti ebrietatem
afferunt; quæ cupiditates non minuunt, imo cupi-
ditatibus addunt; quæ non implent mentem sed
exauriunt; quæ sunt nescio qua vacuitate plenæ,
et qua plenitudine vacuæ?

Ubi vanitas nisi in honoribus⁴³ qui ad hoc ho-
mini favent ut dejiciant, ad hoc erigunt ut destruant?
ad hoc suspendunt ut gravius impellant; in quibus
est vanitas vanitatum, quia importabile onus in
honore, phasticus honor in onere, et in eis omnia
vanitas cum funditus **56** recedunt ab homine⁴⁴.
Vanitas est in mundanis illecebris, cum primo
blandiuntur; vanitas vanitatum cum fastidiuntur,
et omnia vanitas cum per eas ad mortem perducimur.
Primo mellificant, secundo pungunt, tertio
interimunt. Similiter falsitas est in veniali peccato,
falsitas falsitatum in mortali delicto, et omnia fal-
sitas in obstinato. Falsitas in pœna, falsitas falsi-
tatum in culpa, omnia falsitas in gehenna. Abhor-
rentes ergo vanitatem, et timentes falsitatem, cur-

A ramus ad summam veritatem, id est ad Deum, in
quo est veritas veritatum, per solutionem promis-
sorum; in quo omnia veritas, quia ipse est omnia
in omnibus (I Cor. xii) sanctis. Sic probato mundi
contemptu per habitum temporalium, eundem
prohære debet a causa finali, quæ consistit in duo-
bus, scilicet, in adeptione commodi et in evita-
tione incommodi. Per adeptionem commodi sic
probatu contemptus mundi: o homo, si contemp-
seris mundum, Deum qui mundi conditor et domi-
nus est, in præmium habebis. Per evitacionem
vero incommodi, sic potest contemptus mundi pro-
bari: O homo, si mundana et vana contempseris,
non te timor concutiet, non laxabit spes⁴⁵, non
arctabit tristitia, non dissolvit lætitia: nulli ser-
vies, liber eris, adversitatis non timebis insultum,
serena tibi conscientia erit, pacifice mortis exspe-
ctabis adventum; mors grata, post mortem exspe-
ctatio beata. Si vero mundanis voluptatibus ad-
xeris, terrenis irretitus illecebris, erit tibi conscien-
tia cauteriata, mors invisita, post mortem conclu-
deris pœna æterna. Quid tibi tunc animi, o homo?
cum in morte ipsa apparebunt tibi dæmones, ini-
mici horribiles, expectantes animam tuam dela-
turi in gehennam; et quos in vita habuisti blan-
dientes, in morte senties sævientes? Ubi tunc tuæ
deliciæ? ubi terrenæ amicitia? ubi delectationes
mundanæ? Ex divitiis sequetur æterna paupertas,
ex honoribus dejectio, ex delectationibus perpetua
amaritudo.

Post hæc, prædicator concludat admonitionem
suam in exemplari doctrina, ostendens quomodo
antiqui Patres contempserint mundum, et tamen
mundus tunc florebat, cum in cordibus eorum
arescebat; nunc vero, cum in se areat mundus,
flore non debet in cordibus nostris; sed debemus
fugere fugientem, et relinquere labentem, ne labamur
cum labili, ne ruamus, cum mobili⁴⁶.

CAPUT III.

De contemptu sui.

Si vero prædicator intendat auditores invitare ad
contemptum sui, hanc afferat auctoritatem: *Me-
morare, fili, novissima tua, et in æternum non pec-
cabis* (Eccli. vii). Vel hanc: *Ego sum vermis, et
non homo* (Psal. cxi). Aut certe hanc: *Homo natus
de muliere repletur multis miseriis*, (Job xiv), etc.
vel consimilem, in qua miseria exprimitur hu-
mana. Sic ergo procedere debet: memorare novis-
sima tui, memorare novissima mundi, memorare
novissima diei: novissima tui, considerando quia
tua conceptio culpa, tua nativitas quædam pœna,

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹Aliud exemplar hic interserit sequentia: Membra vero divisionum debet sibi quasi per quasdam compositiones conferre, V. G: per vanitatem mutabilitatis homo præterit, per vanitatem curiositatis homo se occidit; per vanitatem falsitatis spiritualiter interit, vanitas mutabilitatis hominem mutat, vanitas curiositatis hominem commutat, vanitas falsitatis hominem in pejus permutat, homo per vanitatem mutabilitatis fluit; per vanitatem curiositatis effluit, per vanitatem falsitatis, pereffluit. ⁴²In alio hæc interponuntur: Quomodo in nativitate hominis vanitas; in vita, vanitas vanitatum; in morte, omnia vanitas. ⁴³In alio: Terrenis honoribus. ⁴⁴Additur: Quia summis negatur stare diu, nimisque graves in pondere lapsus. ⁴⁵Laxaberis spe. ⁴⁶Ruente.

tua vita pœnalitas, tuum mori necessitas : quod A
vita tibi abest, aut spondet absentiam, mors autem
instat, aut minatur instantiam. Ergo, unde super-
bit homo, cujus conceptio culpa, nasci pœna, la-
bor vita, necesse mori? O homo, memorare quod
fuisti sperma fluidum, quomodo sis vas stercoreum,
quomodo eris esca vermium. Quod post mortem de
lingua nascetur vermis, ut notetur peccatum lin-
guæ, de stomacho *ascarides*, ut significetur pec-
catum gulæ; de spina scorpio, ut significetur pec-
catum luxuriæ; de cerebro, bufo, ut significetur
57 peccatum superbiæ. Vermis ergo es homo
de terra natus; vermis dum vivis, quia terrenis
intentus; vermis dum morieris, quia vermibus in
escam datus. Memorare o homo quia terra es, et
in terram ibis, quia cinis es, in cinerem reverte-
ris; quia pulvis es, et in pulverem reduceris. In
persona tua dixit Job : *Putredini dixi : Pater meus
es; Mater mea, et soror mea, vermis (Job. xvii).*
O homo, memorare novissima pulchritudinis tuæ,
quomodo *omnis caro fenum, et omnis gloria ejus
quasi flos feni (Isa. xl);* quia,
Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad

[annos,
Fit minor, et spatio carpitur ipsa suo.

Memorare quomodo eam mors perdit, unius acus
exaratio perimit, infirmitas demolitur, senium de-
prædatur. Si fortitudinem jactas, memorare novissima
fortitudinis tuæ, quomodo senectus eam infirmit, in-
firmitas enervat, mors funditus exstirpat. Si jactas
C sapientiam, audi quid dicat Dominus per Isaiam :
*Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam pru-
dentium reprobabo (Isa. xxix; I Cor. i).* Et alibi :
*Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum
(I Cor. iii).* Considera quomodo *scientia inflat,
charitas ædificat (I Cor. viii).* Quomodo philosophi
*per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei comprehendunt,
sed quoniam in cogitationibus suis evanuerunt,
traditi sunt in reprobum sensum (Rom. i).* Si genus
jactas, memorare novissima cujusque generis, quo-
modo :

Omne genus hominum simili consurgit ab ortu.

Quoniam una omnium nascendi conditio, una mo-
riendi conclusio; quoniam melior est nobilitas facta
quam nata; quia illa generalior, hæc generosior.

A regula mortis non excipitur purpura regis;
quoniam mors æque pulsat eulmina regum, et tu-
guria pauperum. Si divitias jactas, et voluptates
terrenas, considera quod potius debes esse insidiæ sint quam
amicitiæ, ad quas potius debes esse suspensus et
timidus, quam securus. Considera quod nudus
egressus es de utero matris tuæ, et nudus illuc re-
verteris (*Job i*). Disce domum matris paupertati
aperire, voluptates sub jugo rationis tenere ⁴⁷, fru-
ctus terrenorum bonorum superficialis est, et ru-
tilitas ⁴⁸ levium metallorum in superficie eminet;
illa opulentissima sunt, quorum in profundo latet

vena, assidue plenius responsura fodienti. Ad hos
cœlestes thesauros animum dirige, ut ubi est the-
saurus tuus, ibi sit et cor tuum : *Noli ergo the-
saurizare in terrenis, ubi fures effodiunt et furantur,
sed thesauriza in cœlis thesauros quos nec ærugo
nec tinea demolitur (Matth. vi).* Quia ut ait Seneca :
« Hæc in quibus delectatur vulgus, tenuem habent
et superfusoriam voluptatem; et quodcumque vi-
ventium gaudium est, fundamento caret. » Disce
ergo, et conculca illa quæ extrinsecus splendent,
quæ tibi permittuntur ab alio vel ex alio. Ad verum
bonum tende, et de tuo gaude.

Noli jactare insignem habitum; quæ enim gloria
in velleribus ovium, et stercorebus vermium? Quæ
utilitas, lutum corporis præparare, carnis sterqui-
linium deaurare? memorare igitur novissima tui.
B in libro scientiæ, ut te legas in libro experienciæ,
ut te invenias in libro conscientiæ : ut te repre-
hendat liber scientiæ scriptus in codice, liber ex-
perientiæ scriptus in corde. In libro scientiæ legis :
« Nosce te ipsum; » in libro experienciæ legis :
« Caro pugnat adversus spiritum (*Gal. v*); » in
libro conscientiæ legis :

Assiduis circumvolat alis,

Sæva dies animi.

O homo! vide te in triplici speculo, et displi-
cebis tibi. Triplex est speculum in quo te de-
bes videre. Speculum Scripturæ, speculum na-
turæ, speculum creaturæ. In speculo Scripturæ
legis statum tuum, in speculo creaturæ videbis te
miserum, in speculo tuæ naturæ considerabis te
reum. In tua autem natura triplex resultat specu-
lum, speculum rationis, sensualitatis et carnis. Ut
dicit philosophus, quedam est species speculi, in
qua sinistra videtur esse sinistra, et dextera videtur
esse dextera. Dextera in hoc speculo est ratio ⁴⁹
quæ dicit 58 dextera esse appetenda, id est cœ-
lestia; sinistra esse fugienda, id est terrena. Aliud
vero est speculum, in quo dexteræ partes videntur
esse sinistrae, et sinistrae videntur esse dexteræ;
hoc est, sensualitas quæ dicitur terrena esse appe-
tenda, et cœlestia esse postponenda.

D Aliud est speculum, in quo facies videtur inversa,
hoc est caro, quæ totam humanam naturam inver-
tit. Vide ergo te in speculo rationis, ut ei obedias :
vide te in speculo sensualitatis, ut eam rationi sub-
jicias; vide te in speculo carnis, ut eam castigando
dejicias, et ut possis carnalia debellare, in triplici
specula te constitue : primo in specula providentiæ,
ut caveas imminetia. Secundo in specula circum-
spectionis, ut opposita vitia caveas; medium teneas,
et medio tutissimus ibis, nam et natura mediocri-
tatis est amica. Tertio in specula cautelæ, ne vitiosa
sub pallio virtutis se obumbret, sæpe enim crude-
litas mentitur justitiam, remissio misericordiam;
et sic per triplicem speculam pervenies ad triplex

VARIE LECTIONES.

⁴⁷ Aliud exemplar hic interponit sequentia : In hujus rei possessione te esse volo, ut spiritualiter gau-
deas : nunquam istud deficiat gaudium ⁴⁸ Utilitas. ⁴⁹ In alio legitur sic : Hoc speculum est ratio, quæ
dicit, etc.

specular, puræ conscientiæ, contemplationis divinæ et vitæ æternæ.

CAPUT IV.

Contra gulam.

Si prædicator vult invitare auditores ad gulæ fugam, hac auctoritate potest uti : *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (I Cor. ix)*. Item : *Sobrie et juste, et pie vivamus in hoc sæculo (Tit. ii)*. Corpus, inquam, castigandum est ut nobis serviat, indulgendum est ei, non serviendum; oportet enim multis servire qui corpori servit, qui pro illo nimium timet qui ad illud omnia refert. Illi vile, est honestum, cui corpus est nimis charum. Dominus dicit in Evangelio : *Videte ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ (Luc. xxi)*. Paulus etiam ait : *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Ephes. v)*. Salomon etiam ait : *Luxuriosa res est vinum et tumultuosa ebrietas: quicumque in his delectatur, non est sapiens (Prov. xx)*. Jesus filius Sirac : *Operarius ebriosus non locupletabitur. Vinum et mulieres apostatate faciunt sapientes, et arguunt sensatos (Eccli. xix)*. *Sufficiens est homini sapienti et erudito vinum exiguum, in dormiendo non laborabis ab illo, nec senties laborem. Vinum moderate potatum sanitas est corporis et animæ (Eccli. xxxi)*.⁸⁰ Dicit Isidorus : « Ubicumque saturitas et ebrietas fuerit, ibi libido dominatur. »⁸¹ Sic ergo te debes gerere, o homo, ut non propter corpus vivere videaris, sed tanquam sine corpore vivere possis te ipso utere, et tui optima parte, carnem magis crede necessariam rem quam magnam; ex qua perfunctorie nascuntur voluptates, breves, penitendæ, et (nisi temperentur) immoderatæ, et in contrarium abituræ.⁸² Castiga ergo carnem, quæ similis est cani, servo, jumento.

Quanto autem magis indulgetur servo, tanto magis dissolvitur otio; quanto magis canis percutitur, tanto magis latratibus indulget: quanto magis nutritur jumentum, tanto magis recalcitrat in dominum. Quanto ergo studio fugienda est gula, quæ corporis domicilium, spiritus et animæ receptaculum reducit ad sterquilinum, et carnis nostræ massam reducit in lutum: quæ animam, veram virtutum scholam, rationis regulam, templum Deitatis, fundamentum immortalitatis, inclinat in vitiorum pompani, in criminum cœnam, in lutum peccati, theatrum immunditiæ.

Hæc est gula, pro qua interes causas, laboras in castris, divitibus servis, eorum⁵⁹ supercilia pateris, pallias adulationem, demulces sermonem. Vitans ergo gulam, non carni servias; sed indulgeas; sustentem, non nutrias; regas, non erigas. O homo, scis tu quid sit gula? Certe gula est mentis

A sepulcrum, acervus stercorem, origo luxuriæ, mater nauseæ. O homo! pro gula conquereretur stomachus si loqui posset, dicens: O homo, quod necessitatis est, exigo, quod superfluitatis est respuo: noli dare quæ mihi sunt onera, sed quæ poscenti sunt alimenta; postulo quæ natura petit, quæ necessitas exigit, quod amplius est, a malo est. Quoniam

Satis est populo, fluviusque ceresque.

O homo, quæ cura unde conficiantur stercorea, et unde augmententur sterquilinia? considera tui naturam, intueri stomachi mensuram. Scis unde proveniant corporis infirmitates, mentis alienationes? certo ex cibi impendio, ex potus diluvio, vel profluvio. Unde procedit febris, nisi ex gula: unde morbus caducus, nisi ex crapula: nonne ex ebrietate nascitur paralysis, et ex vinolentia hydropisis? Quid est ebrietas, nisi mentis alienatio, virtutum deprædatio, imago mortis, similitudo furoris? Per ebrietatem crescit insolenti superbia, crudelitas servo, malignitas invidio. Ebrietas implicat verba, obliquat lumina, degradare facit errantem, stomachi tormenta efficit, viscera ipsa distendit, eapitis operatur vertiginem; ipsam verecundiam mentis, et oris custodiam expellit, pudoris characterem eiecit, sigillum castitatis frangit. Hæc est ebrietas, per quam, quidquid mali latebat emergit, postquam nimia vini animum possederit; et sicut musto æstuante rumpitur dolium, et quod in vino est emergit ad summum: sic inundante ebrietate, secretum quod in mente latebat, ab imo cordis exit ad summitatem oris; quia sicut a stomacho corporis usque ad os vinum exit, sic a stomacho mentis in verba prodit secretum, ut, sicut vinum non potest retinere ebrius, sic secretum evomit ebrius.

Hæc est una idololatriæ filia, cui deus venter est (*Phil. iii*), quæ latratiem exhibet Baccho, unde et bacchilatria vocari potest, ficto vocabulo.

Ille enim satis idololatra est, qui ventrem Deo præponit, qui Bacchum magis quam Deum colit, qui in crapula sua putrescit, et tanquam jumentum in stercore suo sordescit.

O homo, considera divitem (*Luc. xvi*) qui quotidie epulabatur splendide; considera ex opposito Lazarum, qui jacebat ante januam ejus ulceribus plenus! Dives gaudebat in convivio, consequenter sepultus est in inferno; epulabatur in vita splendide, post vitam sitiēbat stillam aquæ: primo indutus fuit purpura, consequenter vallatus est gehennali flamma: Lazarus vero in vita mendicis, post vitam in sinu Abrahæ est collocatus; hic pauper, ibi dives, hic ulceribus plenus, ibi beata spe consolatus⁸³.

VARLÆ LECTIONES.

⁸⁰ Aliud exemplar interponit sequentia: Isaias (cap. v): Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. ⁸¹ In omnibus te exhibe sobrium, ut te sobrietas exhibeat purum. ⁸² Sequitur: Quæ ex præcipiti ad dolorem vergunt, nisi modum teneant; difficile est autem eas aliter sub modo tenere. ⁸³ In alio exemplari hæc subjunguntur: Profecto, per summam miseriam ad illum debemus aspirare cœlestem liquorem sapientiæ, qui haustus, dat mentis sobrietatem, non illum qui dat menti ebrietatem. Fugiendus est potus qui sapientiam aufert.

Considera, o homo, quomodo Adam per gulam A perdidit paradisum; Elias per abstinentiam ascendit in cœlum; Noe per gulam denudavit femora; Moyses per abstinentiam meruit Dei colloquia; Loth per ebrietatem meruit Dei colloquia; David per abstinentiam pœnitentiæ consecutus est remedium. O homo, consule naturam, illa tibi dicit quæ debeat esse lex vivendi. Lex naturæ est ut famem sitimque depellas, ad hoc necesse non est ut transfretes maria, ut sequaris castra, parabile est et appositum quod desiderat natura. Assume ergo arma contra gulam, muni te contra crapulam. Assume medicamenta jejunii contra insultus tanti morbi, jejuna a cibo, ne caro lasciviat; jejuna a temporali voluptate, ne mens languescat: jejuna a peccato, ne animus torpeat. Hoc triplici jejunio castigare debemus jumentum nostrum, id est carnem nostram, ne erigat contra nos calcaneum: corrigendum est jumentum nostrum fuste, calcaribus, freno, aculeo.

60 Si enim caro nostra vult deviare in illicita, freno discretionis est retardanda, jejuniis quasi quibusdam calcaribus est corrigenda; vigiliis quasi quibusdam fustibus est castiganda; timoris aculeo est excitanda.

CAPUT V.

Contra luxuriam.

Si prædicator ad fugam luxuriæ auditores vult instruere, ab hac auctoritate potest initium sumere; fugite fornicationem. Dominus dicit in Evangelio: *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. xii). Paulus ait: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus* (Hebr. xiii). Salomon: *Fovea profunda est meretrix, insidiatur in via quasi latro; quos incautos videt interficit* (Prov. xxiii). Jesus filius Sirac: *Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, et confundaris* (Eccli. ix). Hieronymus: « Væ illi, qui tunc habuit terminum luxuriæ, quando vitæ. Difficile enim inter divitias servatur pudicitia: nitens cutis sordidum ostendit animum; et in sericis et in pannis libido dominatur. Qui luxuriatur, vivens mortuus est, et qui inebriatur, mortuus et sepultus. » Gregorius: « Dum satietate venter extenditur, aculeus libidinis excitatur. » Qui delectationem refrenat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Si plus oblectat delectatio fornicationis mentem quam amor castitatis, adhuc in homine regnat peccatum. Omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur: melius est mori quam fornicari; melius est mori, quam libidine maculari. Libido hominem in infernum mergit. Gravius libido urit quem otiosum repererit; magis approxima igni ardenti quam mulieri juveni, cum et ipse sis juvenis. Cum materialia monstra fu-

gienda sunt et horrenda, multo magis spiritualia monstra fugienda sunt, et fuganda. Quod monstruosius est monstrum luxuria quæ in capite suo gerit faciem virginis et imaginem voluptatis, in medio capram foetosæ libidinis⁶⁵, in fine lupam, deprædatione virtutis. Hæc est pestis illa, quæ familiarem habet cum gehenna similitudinem. In gehenna tria sunt, odor fetens, vermis conscientiæ urens, flamma perurens; sic luxuria fetet per infamiam, urit per conscientiam, perurit per concupiscentiam⁶⁶. Hæc est pestis omni monstro damnosior, quæ bursam evacuat, corpus enervat, animum inebriat, statum mentis effeminat, animum commaculat, famam perdit, proximum offendit, Deum amittit. Hæc est pestis illa, in qua cito præterit quod delectat, permanet sine fine quod cruciat; cujus appetitus anxietatis est et vecordiæ, actus abominationis et ignominia, exitus pœnitudinis et verecundiæ. In peste ista, tria sunt execranda, ardor in accessione, labor in executione, fetor in expletione. Ecce quam vilis, plena stercorebus luxuriæ contubernia! saturies famelica, delectatio pœnitentiæ plena, delectatio momentanea, amaritudo æterna. Hæc est pestis quæ lucem odit, tenebras appetit, velamen quærit, janitorem in porta ponit. Hæc est musca, quæ perdit suavitatem unguenti, musca ex sterquilinio nascitur, et in immundis moratur; locus cui insidet inficitur. Hæc est luxuria, quæ est filia gulæ⁶⁷, fetor natus ex sterquilinio carnis, odor genitus ex luto corporis. Hæc immundis pascitur, et carnalitate delectatur. Unguentum vero est castitas, in qua species quasi aromaticæ sunt, puritas mentis, munditia corporis, modestia in **61** gestu, pudicitia in habitu, abstinentia in cibo, verecundia in verbo. Hoc unguentum corrumpit luxuria, quia mentem incestat, corpus commaculat, laxat gestum, effeminat habitum, ampliat cibum, dissolvit verbum; sicque castitatem expugnat armis suis luxuria, quæ sunt: *Visus et alloquium, contactus et oscula, factum.* Cum primo luxuria hominem per visum ad concupiscendum allicit, castitatem impetit; secundo, castitati per alloquium contumelias ingerit; tertio, per osculum iu faciem pudicitia conspuat; quarto, per tactum pudicitiam percutit; quinto, per factum interficit. More Parthorum ineunda est pugna contra luxuriam: ut sicuti Parthi fugiendo fugant, terga vertendo superant; sic fugiendo fuganda est luxuria, et reedendo cædenda. Hæc est illa pestis, quæ illa tria complectitur per quæ homo a domo ejicitur; scilicet, fumum, stillicidium et uxorem. Uxor est carnalitas, stillicidium luxuriæ fluxibilitas, fumus infamiæ enormitas. Hæc tria ejiciunt animam a pace pectoris, a serenitate men-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵ In alio exemplari sic: Imaginem voluptatis, in medio capram fetore libidinis. ⁶⁶ Additur: O miserabilis ignis luxuriæ! ubi gula materia, flamma concupiscentia, fumus infamia, cinis immunditia. O horrenda pestis luxuriæ, quæ in sinu hominis dormiens, adulando illum decipit, et in lapidem vertit.

⁶⁷ Additur in alio: Proles eulæ.

tis, a tranquillitate cordis. O homo! lege in exemplis, quid conferat luxuriæ vitium, ut aliorum actio tua sit lectio. David per luxuriam decidit in homicidium; Ammon per incestum sensit Absalonis gladium; Daniel per castitatem meruit intelligentiam somniorum, Joseph per castitatem Ægypti primatum, Jesabel per meretricium sensit mortis ruinam: beata Virgo per virginitatem Dei meruit genituram. Vis vitare luxuriam? cave gulam, quæ est ad luxuriam fomentum, prologus ad incestum, pons ad impudicitiam, præfatio ad incontinentiam.

O homo, hæc est luxuria per quam imaginatio trahitur, sensus hebetatur, intellectus tenebratur: imo, ut plus loquar, hominem in pecudem mutat; imo, homo per eam infra pecudem degenerat, cum pecus servet concupiscendi tempora, tu concupiscis omni hora; pecus servat naturam, tu debaccharis in eam; pecus servat unitatem parvis, tu ad plures discurras.

CAPUT VI.

Contra avaritiam.

Si ad fugam avaritiæ et cupiditatis prædicator voluerit auditorum animos inclinare, sumat initium sermonis ab illa auctoritate quæ dicit « avaritiam esse idolorum servitutem (*Gal. v.*); » vel ab illa, quæ dicit « tria esse insatiabilia, quantum vero quod nunquam dicit: Sufficit (*Prov. xxx.*), » quia:

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

O pestis, qua nihil instructius ad faciendum, cum habendi sitis incaudit! quia:

*Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fumes?*

(*Virg. Æn. iii.*, 56.)

Cum cætera certis terminis claudantur, avaritia nullo termino concluditur. Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus limitatur, aer suo sine concluditur; cælum suis terminis aretatur; sola avaritia mensura non sistitur⁵⁷. O homo! pro avaritia multa contra te armantur, multa de te conqueruntur, fortuna, natura, caro propria, charitas, proximus, mundus et Deus. Audi quid contra te dicat fortuna: O homo, cur meam familiaritatem quæris? cur meam benevolentiam appetis? si tibi do divitias, ad hoc do ut auferam, ad hoc largior ut eripiam; ad hoc blandior ut gravius torqueam; ad hoc serena flo, ut terribilius fulminem.⁵⁸ Tu qui in tuto es, cur mecum quæris turbidum? Qui in plano es, cur aspiras ad meum præcipitium? Qui in portu es, cur ad meum anhelas naufragium?

Audi quid contra te dicat natura! O homo, sine honoribus te genui, sine honoribus redeas; sine divitiis te **62** peperii, sine divitiis ad me ve-

niās; sine mundana gloria intrasti, sine illa exees. O homo, quæris facere tua quæ sunt aliena? certe a te aliena sunt, quæ tecum nata non sunt; tua esse nequeunt, tecum diu vel semper esse non possunt⁵⁹. Considera illud philosophi: « Honesta res est, læta paupertas. » Illa vero non est paupertas si læta est. Cui cum paupertate bene convenit, dives est; non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. Si ad naturam vivas, nunquam pauper eris; si ad opinionem, nunquam dives. Exiguam naturam desiderat, opinio immensum. Naturalia desideria sunt finita, ex falsa opinione nascuntur, ubi desinant non habent.

Nullus enim terminus falsæ opinionis est. Retrahe ergo te a vanis, et cum voles scire utrum habeant naturalem cupiditatem an cæcam, considera si possunt alicubi consistere; si longe progresso, semper aliquid longius restat, innaturale est. O quantum appetenda est honesta paupertas! Multis ad bene agendum obstiterunt divitiæ! paupertas expedita est, secunda est. Si vis servire Deo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Audi, homo, quid contra te dicat caro propria! O homo, quid contra me conquereris, quid contra me querimoniam deponis? me vocas peccati fomitem, tyrannum in membris sævientem, languorem naturæ, stimulum Satanz? Cur mihi imputas quod avaritia affligeris, cupiditate laxaris? plures possem querelas contra te deponere, plures rationes afferre, cum sine fomite jaceo, sine incentivo languo; tu ad cupiditatem irritas, tu ad avaritiam excitas, tu mihi das arma quibus contra te pugnem, tu das instrumenta quibus decertem; tu incitas ut feriam, tu invites ut sæviam.

Audi quid dicat contra te charitas! O homo, cur ditas te his quibus indiget proximus? Cur tibi approprias quæ communicanda sunt pauperibus? cur cibus his tineas et vermes, quibus cibandi sunt pauperes? Vis esse mercator optimus, [generator egregius et prudens mercenarius? Da quæ non potes retinere, ut consequaris ea quæ non potes amittere, da modicum ut consequaris centuplum; da alienam possessionem, ut consequaris æternam hæreditatem.

Audi quid contra te dicat proximus: O homo, cur mihi injuriaris, cur mihi pro meis mortem moliris? cur imponis falsa, et commentaris crimina, ut meam evacues bursam, ut emungas pecuniam? Si injuriaris mihi, vindicta de te sumetur in instanti; si me deprædaveris pecunia, prius te deprædaberis in anima; si me vulneres in corpore, prius vulneraberis in mente.

Audi quid contra te dicant elementa, et maxime

VARIE LECTIONES.

⁵⁷ In alio exemplari sequebantur hæc: O pestis crudelior dæmone! Dæmon voluit esse tanquam Deus, illa vult esse plus quam Deus: hæc est avaritia, pro qua, o homo, te perdis, ad mendacium curris, fœdera rumpis, amicum fallis, mutas regna, pateris naufragia! ⁵⁸ Additur: Ad hoc illumino, ut profundius obtenebrem. ⁵⁹ Omissa sunt in nostro exemplari: Quid enim illi refert, quantum sibi in arca,

tellus, mater tua : Cur injuriaris matri tuæ, cur inferis violentiam mihi, quæ de visceribus meis te produxi? Cur me vexas aratro, ut sænus reddam centuplum, cur vexas matrem ut evomam aurum? non sufficiunt ea quæ tibi largior spontanea voluntate, nisi extorqueas violentia? veniet tempus quando proprios reverteris in ortus, quando te recipiam et in visceribus claudam; quando te exponam vermibus, qui me exposuisti verberibus.

Audi quid contra te dicat mare: O homo, cur me sulcas navibus, remis verberas, scrutaris viscera retibus? Non mirum si te mergam, si naufragium inferam, si impugnem procellis et verberibus variis.

Audi quid contra te dicat Deus? Quid est, o homo, quod Creatorem **63** tuum postponis creaturæ? præfers ei nummum, creaturam Deo, terram cælo, cælesti caducum, æterno transitorium? considera quod de luto te produxi, ad imaginem meam te formavi; considera quod manus meæ te fecerunt, totum in circuitu te plasmaverunt⁶³. Gratus esses pro pecunia homini, ingratus es mihi pro vita? Si non sis gratus pro datis, saltem esto gratus pro dandis, ut, si te non moveat quod dedi, saltem moveat quod promitto; et si te non moveat spes vitæ æternæ, moveat te timor gehennæ.

His monitus homo, avaritiam devitet, divitiis animum non apponat, ⁶⁰ quia dicit auctoritas: Quam difficile est camelo per foramen acus transire, tam difficile est confidentes in pecuniis, regnum Dei introire (*Matth. xix*). Paulus etiam ait: *Radix omnium malorum cupiditas. Quam quidam appetentes erraverunt, et inseruerunt se doloribus multis (I Tim. vi)*. Nihil prodest ei cupiditas, cui inest cupiditas. Omni peccato pejor est avaritia, et pecuniarum amor. Hinc Dominus in Evangelio: *Cavete ab omni avaritia (Luc. xii)*. Et Paulus: *Omnis fornicator aut immundus, aut avarus, non habet hereditatem in regno Dei (Ephes. v)*. Item Salomon: *Avarus non impletur pecunia (Eccl. v)*. Et: *Qui amat divitias, non capiet fructus ex eis (ibid.)*. Item Cyprianus ait: « Avarus vir similis est inferno. » Quidam etiam dixit: « Avaro tam deest quod habet quam quod non habet. » Multa, fratres, relinquitis, si desiderii renuntiaveritis, cor namque Deus postulat, et non sudaria pensat.

CAPUT VII.

Contra acediam.

Si prædicator vult hominem contra acediam munire, his utatur auctoritatibus. *Piger lapidabitur stercorebus bovis (Eccl. xxii)*. Item: *Surge qui dormis, et illuminabit te Christus (Ephes. v)*. Item:

A « Vos qui jacetis in sepulcris, surgite et occurrite ad iudicium Salvatoris. » Seneca etiam ait: « Maxima jactura est, quæ per negligentiam fit. » Ab his, sic procedat prædicator: Fratres charissimi, ecce qualiter contra acediam sive pigritiam nos munit Scriptura; hæc est acedia quæ Christiani manum ab aratro retrahit, quæ cum uxore Loth in Sodomam respicit, quæ cum Loth timet montem ascendere, quæ cum Ruth non vult in terram Bethleem redire. Hæc est acedia quæ facit in monacho votum tepescere, per quam claustralis ordinis rigorem fastidit; quæ delicatioribus vult uti cibariis, mollioribus accumbere stratis; paucioribus interesse vigiliis, pauciori vel nullo uti silentio. Hæc est acedia, quæ timet aggredi magna, fastidit incepta, cui quodlibet onerosum, quodlibet difficile, nihil leve. Hæc est quæ clericum arceat a studio, claustralem excludit a claustro, vitia nutrit, virtutes secludit. Hæc enim parit luxuriam, nutrit gulam, detractiones seminat, jurgia procreat. Unde poeta:

Quæritur Ægisthus quare sit factus adulter?

In promptu causa est: desidiosus erat.

(OVID. I *De remedio amoris.*)

Tali pigro dicitur: *Surge qui dormis*. Dormit, inquam, piger clausis oculis mentis, qui nec ad bona intuitum dirigit, nec ad videndum necessaria oculum mentis aperit. Sed dum se in terrena appetendo incurvat, in somno mentis positus, quasi phantasmata somniat. Sunt autem tres species somnii. Primum et præcipuum est contemplationis, per quod rapitur homo ad videndum cælestia. Secundum est, imaginationis, per quod imaginatur visibilia. Tertium autem est, pigritiæ, per quod somniat stulta. De primo dicitur: *Inmisit Dominus soporem in Adam (Gen. ii)*. De secundo dicitur: *Quod in somniis dedit Deus sapientiam Salomoni (III Reg. iii)*. De tertio dicitur contra pigrum: *Exsurge qui dormis, etc. (Ephes. v)*. Per primum somnum fit homo **64** deus, per secundum fit homo spiritus, per tertium fit pecus. In primo apparet Deus, in secundo spiritus, in tertio diabolus: hoc somno torpebat Isboeth in meridie (*II Reg. iv*), quando dormiente ostiaria, latronum principes ingressi illum dormientem capite minuerunt. Isboeth dormiens est anima somno desidix soporata; ad hanc ut eam interficiant, ingrediuntur latronum principes, id est dæmones, quia dum rationis circumspectio minus provide mentis januam servat, diabolus callide ad interficiendam animam per hoc ostium intrat. Illic autem somnus torporis introducit, susurrio, vel levi aura, umbra, vel fatiga-

VARIÆ LECTIONES.

quantum in horreis jaceat, quantum pascat aut sæneret, si alieno inhiet, si non acquisita, sed quærenda computet? Quis sit divitiarum modus quæris? primus habet quod necesse est; secundus, quod sat est. Considera quod ista bona fortunæ minima sunt, insidiæ sunt. Quisquis tutam vitam agere vult illa viscata beneficia devitet. Ille solus beatus est, qui se fruitur, et qui ex alieno non pendet. ⁶⁶ *Sequitur*: Attende quod pelle et carnibus vestivi te, ossibus et nervis compegi te. Quid est quod me contemnis, et tantæ ingratitude redargueris? ⁶⁶ Cupiditatem fugiat, ambitum deponat.

tionē nimia. Sicut enim levi susurrio fontis vel auræ lenis, vel dulcedine carminis materialis somnus, introducitur : sic instinctu prosperitatis quasi flatu auræ lenis, vel susurrio carnalis delectationis, inducit mens in somnum torporis. Umbra etiam ignorantiae hunc somnum parit ; honesti etiam laboris defatigatio hunc somnum gignit. Ad quem dormientem clamat Scriptura : *Surge, qui dormis (Ephes. v)*. Surge, inquam, per rationis circumspectionem, surge per mali aspernationem, surge per boni operationem ; *et illuminabit te Christus (ibid.)*. Quia nox abiit, dies autem appropinquat. ⁶¹ Vos ergo qui jacetis in sepulcris negligentiae, dealbati exterius, quo ad exteriorem justitiae superficiem, sed interius sœ idi per mentis torporem, et in vermes resoluti per pravarum cogitationum multitudinem ; surgite a terra in cœlum, ab otio ad exercitium, a pernicioso torpore ad virtutis negotium, et occurrite ad iudicium Salvatoris ⁶². Audite quid Scriptura dicat : *Piger lapidabitur stercorebus bovis (Eccli. xxii)*. Bos est ille qui laborat in area Domini, qui sacram Scripturam spirituali sensu quasi dentibus atterit, spiritualemque intelligentiam a sacra Scriptura elicit, eamque in mentis delectationem quasi in stomachum trajicit. Ab hoc spiritali cibo quasi stercore ejicitur litteralis superficies, quæ aliquando hæresim sapit, quæ illum qui ad intelligendum Scripturas pigrescit, per torporem interficit. O homo, quid est quod cæteræ creaturæ deputatis sibi officiis indulgent, sol annum cursum perficit, luna menstruis vicissitudinibus discurrit, et cæteræ stellæ officia sibi deputata exercent, bruta animalia ad suæ naturæ exercitia non torpent, tu solus, desidia soporatus, a tuo officio devias, imaginem Dei in te deformas, vivens morieris et moriens vivis ? Saltem te ad erubescentiam moveat minimi et dejecti animalis industria, id est formicæ cautela, quæ in æstate magna sollicitudine grana colligit quibus vivat cum hiemis austeritas ingruerit. Sic in præsentī vita, fructus bonorum operum deberes acquirere, ut adveniente die hiemali, id est in die iudicii habeas fructum bonorum operum, qui te reficiant in æternum.

Vide ergo quam perniciosa sit seguities ! ^D Quandiu David se exercuit in militia, ei non insultavit luxuria, sed postquam desedit in palatio, laboravit adulterio. Samson quandiu pugnam habuit cum Philistæis, tandiu non est captus ab hostibus, sed dormiens in sinu Dalilæ, excæcatur ab hoste. Salomon

laborans in structura templi, non sensit luxuriæ jacturam, sed feriatu a labore, expertus est insultus lasciviæ. Hæc est ignavia quæ hominem offert diabolo inermem, nudum exponit suggestioni, debilem tentationi. Hæc privat hominem spiritualibus bonis ⁶³ virtutum vestimentis. Hæc diabolum vocat ad pugnam, carnem ad lasciviam, os ad gulam, mentem ad negligentiam. Sis ergo honesto ⁶⁵ occupatus negotio, ut quod perdidisti per præteritum redimas per futurum. Omnem horam complectere, omne momentum tuæ utilitati facias deservire, ut saltem Deo offeras senectutis sæcem, qui diabolo obtulisti juventutis florem ; ut saltem in senectute fias miles Christi, qui in juventute fuisti servus diaboli.

CAPUT VIII.

Contra invidiam.

Contra invidiam, his auctoritatibus potest prædicator munire auditores ; Dominus ait in Evangelio : *Nolite invidere invicem*. Item Petrus ait : *Deponentes omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et detractiones, et omnem invidiam (I Petr. ii)* ⁶⁶. Salomon ait : *Vita carniū, sanitas cordis ; putredo ossium invidia (Prov. xiv)*. Item Augustinus ait ⁶⁷ : « Invidia omnes virtutes concremat. Invidus certe est, qui alienum bonum suum facit, invidendo, supplicium. » De eadem ait Isidorus : « Unde bonus proficit, inde malus vel invidus contabescit. » De eadem alia auctoritas : « Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. ii). » Item poeta :

Risus abest, nisi quem visi fecere dolores.

Item :

*Invidia Siculi non invenerunt tyranni
Majus tormentum.*

(HORAT. Ep. I, II, 5-8.)

Juxta has auctoritates, sic procedat prædicator : Audistis, fratres charissimi, qualiter sacra Scriptura invidiæ pestem persequitur, qualiter malum livoris exsecratur. Unde maxime vitanda est pestis invidiæ, quæ primo se vexat et suum possessorem infestat, primo sibi nocet quam alium vulneret, et in se sua vulnera revertuntur. Hæc est quæ in alterius prosperis dolet, et in alterius lætis luget, in alterius adversitate lætatur. O vitium, omni vitio despectius, omni peste dejectius ! quod virtus molestat, infestat felicitas, beatitudo vexat, lætitia cruciat ! Cum cætera vitia quamdam habeant perfunctoriam delectationem, lætitiæ umbram, felicitatē

VARIAE LECTIONES.

⁶¹ *In alio exemplari sic* : Ille ergo qui dormit acediæ somno clamat ad Dominum : *Custos quid de nocte, custos quid de nocte ? O Deus, qui es verus Samaritanus, verus animæ et corporis custos, quid me non eripis de morte ignaviæ, de tenebris acediæ ? Si hoc clamaverit homo tota mentis intentione, audiet Dominum dicentem : Venit mane, et nox recedit, quasi dicat : cum ad me vigilare et torporem excutere contendas, ecce tibi offero mane æternæ illuminationis, auroram gratiæ cœlestis ; et sic recedet nox negligentiae, si tamen in vigiliis niteris perseverare.* ⁶² *In alio hæc* : Ut ille qui vos iudicat iudicio discretionis, nis, operantes inveniat, et sic in futuro, a vobis iudicium damnationis excludat. ⁶³ *Pro bonis habetur armis.* ⁶⁴ *Cap. 8. In alio exemplari hic interseritur.* Paulus etiam ait : *Charitas non æmulatur. (I Cor. xiii).* ⁶⁵ S Prosper lib. III, *De vitu contemp.*, cap. 5.

tis imaginem, pestis ista est tormentum sine refrigerio, morbus sine remedio, labor sine respiratio-
ne, pœna sine interpolatione. Hoc est peccatum quod se ipsum punit, se impunitum non relinquit; simul maculat et cruciat, simul punit et vitiat; hic est vermis qui ex manna nascitur; hic est vermis quo Jonæ (cap. iv) hedera desiccatur; hic est ignitus serpens quo filii Israel punguntur. hic est bruchus quo fructus terræ depascuntur.

Legimus filiis Israel cœlitus manna datum (Exod. xvi), ex quo servato scatebat pluralitas vermium : sic ex cœlesti gratia collata fideli, occasionaliter in animo superbi nascitur invidia; et quanto magis fidelis in manna cœlestis gratiæ solidatur, tanto magis superbi mens in invidiæ vermem resolvitur. Legimus vermem ex hedera natum, cujus umbra B Jonas (cap. iv) a caloris insultu defendebatur, hederam funditus corrosisse; sic invidia quasi vermis ex nitore virtutis nata, puritatem conscientiæ qua se homo contra æstus vitiorum debet defendere, funditus corrodit; et caput Jonæ, id est mentem hominis æstibus vitiorum exponit. Filios Israel in deserto peregrinantes legimus serpentes igneos pupugisse (Num. xxi); sic claustrales in hujus mundi deserto exulantes, qui debent esse veri filii Israel, frequenter invidia laborant, vermis enim iste habitat in cinere et cilicio, et in pulvere latitans, pungit usque ad mortem. Hæc est tinea quæ purpura virtutum demolitur. Hæc est ærugo quæ thesaurum sapientiæ deprædatur. Bruchus iste terræ virentia consumit, quia si quid C boni operis viret in homine, perdit.

Hæc est pestis, quæ angelum ejecit de cœlo, hominem proscripsit a paradiso. 66 Hæc filios Israel in deserto percussit; hæc contra Joseph fratres armavit; hæc Danielem in lacum leonum detrusit; hæc tandem Caput nostrum patibulo crucis affixit. O homo, quod tibi emolumentum si invides, quod lucrum si leves? Tu laqueum aperis, et illum effodis, et ipsemet in foveam cadis quam facis? dum alios laboras tenere, ipse teneris; dum alios defraudare, deciperis. O homo, naturam impugnas, eharitatem debellas, te ipsum molestas, erras in proximum, offendis Deum. Cum deberes alterius gaudia tua facere congaudendo, alterius dolorem tuum facere condolendo, cum in alterius miseriam tuam deberes miseriam legere, in te ipso statum proximi cognoscere. Quo tendit livor! quo prosilit zelus! quo fertur invidia! Quæ rumpit vinculum amicitiae, charitatis glutinum, sœdus amoris, legem naturalis justitiæ.

CAPUT IX.

Contra iram.

Si prædicator vult hominem armare contra iram, his utatur auctoritatibus : *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v)*. Et Paulus ait : *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes.*

iv). Et Jacobus : *Ira viri justitiam non operatur (Jac. i)*. Et Salomon : *Fatui statim indicant iram suam; qui autem dissimulat iram suam, callidus est (Prov. xii)*. *Vir iracundus provocat rixas, qui patiens est, mitigat suscitatas (Prov. xv)*. *Ira in sinu stulti quiescit (Eccle. vii)*. Gregorius : « Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere? » Et in Psalmo : *Irascimini et nolite peccare (Psal. iv)*; poeta etiam ait :

Ira brevis furor est, animum rege, qui nisi paret, Imperat; hunc frenis, hunc tu compece catenis.

Et Claudianus :

Si metu, si prava cupis, si ducis ira, Servitii patiere jugum.

Ecce auctoritates, quibus quasi spiritualibus armis contra iram se munire debet catholicus. Vide, homo, quam pravæ sobolis secunda sit ira. Ab ira procedit odii rancor. Quid enim est odium, nisi ira inveterata? Ex ea nascitur homicidium, contumelia, detractio, injuria. O homo, si irasceris, si proximum odis, tibi ipsi contradicis, qui in oratione cemas ad Dominum : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi)*. Qua fronte debita dimitti possis, qui proximo rancorem animi non dimittis?

Tres autem sunt species iræ; quædam in animo nascitur, sed usque ad exteriorem iram non perducitur; hæc est de qua dicitur : *Qui irascitur fratri suo, reus est iudicio (Matth. v)*. Quia qui interius iram retinens concipit, æternæ damnationis iudicium non evadet. Hæc ira significatur per filiam archisynagogi defunctam in thalamo. Est alia ira quæ procedit usque ad generales contumelias, quæ C gravior est, et geheunæ vicinior, de qua dicitur : *Qui dixerit fratri suo, racha, id est generales contumelias ei ingesserit, reus erit concilio (ibid.)*, id est graviori iudicio reus erit. Hæc autem significatur per filium viduæ (Luc. vii). Quia cum quis extra mentem ad actum ira provocatur, anima extra septa mentis usque ad exercitium pravæ operationis mortua defertur. Quando vero usque ad speciales nequitiæ contumelia prorumpit, gravior furit. De qua dicitur : *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis (Matth. v)*.

D Quia, quanto graviore sunt contumeliæ, tanto ille qui contumelias ingerit, eum infamiæ fetore corrumpit. Si ira in animo oritur, in instanti refrenetur, quia allidendi sunt parvuli ad petram antequam crescant; vulpeculæ capiendæ, antequam vineam corrodant; et mœne primogenita interficienda; et Chananæus de terra promissionis ejiciatur; et sic non occidat sol super iracundiam vestram (Ephes. iv).

Quia sic est irascendum primis motibus, ut per consensum non peccemus. Humanum est enim in ira surgere, sed diabolicum est perseverare. Non pudet irasci, sed non incidere 67 culpam. O

VARIÆ LECTIONES.

66 In alio exemplari habentur sic sequentia : Quia si perseveraverit ira, cadet super eam Sol justitiæ.

homo, audi quid dicat doctrina cœlestis Magistri : *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum, etc. (Matth. v)*. Ibi habes, quia si velis materiale munus tuum offerre ad altare, quod prius te debeas reconciliare fratri tuo, si rancorem teneas in animo; quia nihil prodest exterioris muneris oblatio, nisi interius mentis tranquillitas offeratur Deo. Similiter, in altari fidei vis offerre hostiam bonæ operationis, prius exclude ab animo nubila rancoris. Quia si peccaverit in te frater tuus, non solum debes ei dimittere septies, sed septuagies septies (*Matth. xviii*). Caput nostrum Jesus Christus in passionis articulo, pro suis oravit persecutoribus, et primicerius martyrum Stephanus pro suis intercessit lapidatoribus (*Act. vii*); et si hujus perfectionis non sumus ut bonum pro malo solvamus, saltem pro malo minime mali tationem reddamus.

Illud frequenter ad memoriam debemus reducere, quod nobis insinuat doctrina evangelicæ parabole, ubi legitur de illo, cui dominus dimisit debitum, nec ille suo debitori voluit dimittere suum, et ideo detrusus est in carcerem, et coactus reddere usque ad novissimum quadrantem (*Matth. xviii*). Similiter qui proximo non remiserit injurias, ab eo summus exactor de singulis culpīs exiget pœnas. ⁶⁷ Cum rancorem in animo detines, inimico non nocēs, sed te in anima perdis, et te in animo per rancorem punis, dum alii cupis adversari. Quæ est ista malitia? quæ vindicta? ubi dum vis tenere hostem, teneris? dum vis percutere inimicum, te perimis? Illud præceptum diligenter attende, cautius intellige : *Diligite inimicos vestros, et benefacite his qui oderunt vos (Matth. v)*.

CAPUT X.

Contra superbiam.

Si ad fugam superbix prædicator auditores intendit excitare, his utatur auctoritatibus : *Omnis qui se exaltat, humiliabitur (Luc. xiv)*. Item : *Quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum (Luc. xvi)*. Item Paulus : *Noli altum sapere, sed time (Rom. ii)*. Item Jesus, filius Sirach : *Initium omnis peccati superbia (Eccli. x)*. Item : *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (Luc. i)*. Item Petrus : *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v; Jacob. iv)*. O homo, considera quid superbia auferat, quid humilitas alumna virtutum conferat. Superbia ex angelis dæmones fecit ;

humilitas autem homines sanctis angelis similes facit. Superbia cœlestis est natione, et tamen latitat in cinere et cilicio. Caveat claustralis ne dicat cum Pharisæo : *Non sum sicut cæteri hominum (Luc. xviii)*. Sed potius clamet : *Ego sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis (Psal. xxi)*. Si litteratus est, non intonet cum Pharisæo : *Labiæ nostræ a nobis sunt, quis noster dominus est (Psal. xi)*? sed potius clamet cum publicano : *Deus, esto propitijs mihi peccatori (Luc. xviii)*. O homo, tuum est ponere locum in imo, periculosum est stare in præceptio, ad **68** humilem dicit Dominus : *Ego sum ros, et germinabit Israel sicut lilijs (Osee xiv)*. Lilijs melius crescit in valle quam in monte; quia ibi magis fecundatur irriguo, diutius retinet viredinem, diuturniorem conservat candorem. Unde dicitur : *Lilijs convallium (Cant. ii)*. Sic ille qui est verus Israel, vero Dominum videns, in valle humilitatis plantatus, majore irriguo gratiæ cœlestis fecundatur, melius spiritaliter germinat.

Magis retinet charitatis nitorem, et innocentix candorem. ⁶⁸ « Tanto ergo quisque esse humilior debet ex munere, quanto obligatiorem se conspicit in reddenda ratione. » Quævis enim opera merito privantur, nisi humilitatis dulcedine condiantur. Nam ⁶⁹ « qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat. » Hæc est humilitas quæ clamat : *Qui major est fiat sicut ministrator (Luc. xxii)*. Et alibi : *Quanto major es, humilia te in omnibus (Eccli. iii)*. Hæc est quæ Filium Dei de sinu Patris descendere fecit in utero Virginis; hæc est quæ eum involvit vilibus pannis, ut nos indueret virtutum ornamentis; hæc est quæ eum circumcidit in carne, ut nos circumcideret in mente; hæc est quæ eum permisit corporaliter flagellari, ut nos liberaret a flagello peccati; hæc est quæ regem nostrum coronavit spinis, ut nos servos coronaret æternæ beatitudinis rosis.

O quam humilitati dissimilis est superbia! quæ Luciferum de cœlo ejecit, Adam paradiso privavit, Nabuchodonosorem in bestiam transformavit. Hæc est superbia, quæ dum supra se insolenter se erigit, infra se ruinosè descendit. Hæc est quæ dum se extra se quærit, se intra se non invenit. Hæc est quæ hominem in generalitate facit specialem, et in universitate facit singularem, in publico solitarium, et in conventu privatum. Hæc prima fuit quæ hominem dejecit, et ultima est quæ ei ad Dominum redeunti se objicit.

VARIÆ LECTIONES.

Christus, qui operatur in nobis mane, quando nobis gratia infunditur, tunc enim aurora gratiæ in nobis surgit, dum in nobis per justificationis lucem diescit; tunc vero ad meridiem sol tendit, cum major in mente charitas incandescit; tunc vero tendit ad vespem, quando charitas sentit corporis nubeculam; sed quando iræ nubeculæ surgunt, tunc radii cœlestis solis humanæ menti se subtrahunt. O homo, iram fuge, quæ est hostis sapientiæ, degenerat a ratione; excedit mensuram justitiæ, amicitiam et concordiam rumpit, aufert pacem pectoris, Sabbatum æternitatis. ⁶⁷ Nec tamen per negligentiam, ut dicit philosophus, sunt remittendæ injuriæ, sed potius per sapientiam. O quanta labes fraterni odii, per quod peccata redeunt, vitium pullulat, homo morbi patitur recidivum! O homo, cogita ne facias alij quod tibi nolles fieri (*Tob. iv*). ⁶⁸ S. Greg. in *Matth. xxv*. ⁶⁹ S. Greg. super *Psal. iii*, *pœnit.*

Cum bene pugnabis, cum cuncta subacta putabis, Quæ mala tunc præstat, vincenda superbiu restat.

Hæc est quæ effeminat habitum, extra regulam ponit gestum, per quam verba inundant, minæ fulminant, arrogatur quod deest, absentatur quod instat. Hæc philosophos tradidit in reprobum sensum, excæcavit Judæum, perimit obstinatum, dejicit exaltatum.

⁷⁰ Hæc designatur per aquilonem, dum dicitur : *Surge, aquilo, et veni, auster (Cant. iv).* Aquilo inimicatur floribus, gramina deprædat, aquas gelicidio ligat ; sic superbia novercatur bonis, fructum operis perdit, mentem ligat gelicidio perversitatis, de qua dicitur : *Omne malum panditur ab aquilone (Jerem. i)* ; quia superbia mater est omnis nequitiae. De hac etiam dicitur : *Quid tu vides, Jeremia? Ollam succensam ab aquilone ego video (ibid.).* Hæc olla est servorum superbiæ, in qua decoquantur filii tenebrarum, sectatores honorum, venatores divitiarum, qui appetunt primas cathedras, qui volunt in foro salutari, et vocari ab hominibus rabbi. Hanc ollam succendit Nabuchodonosor, id est diabolus, huic flammam præstat superbiæ fastus, in hac decoquitur superbus, decoctum comedit Ægyptus, id est immundus spiritus trahit in corpus suum, consequenter egerit in infernum. Superbia ventus est, qui projicit pulverem a facie terræ ; quia superbum ejicit a stabilitate vitæ æternæ. Hic est tumor, qui infusa medicamina depellit, quia superbia oblatam gratiam non recipit. Quatuor autem sunt species superbiæ, quæ quasi quatuor venti totum mundum perflant, quia mundanos tumoribus inflant. Arrogantia scilicet, quæ sibi ascribit quod non habet : insolentia, quæ sibi appropriat quod aliis debet ; fastus, qui multa credit de se ultra verum ; contumacia, quæ se erigit in prælatum. Hi sunt quatuor fabri qui totum orbem concutiunt **69** et varia phantasmata hominibus offerunt.

CAPUT XI.

De contemptu mundani timoris.

Volens prædicator invitare auditores ad contemptum mundani timoris, et ad appetitum timoris superni, his utatur auctoritatibus : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam (Matth. x).* In libro Sapientiae legitur : *Deum time, et mandata ejus observa (Eccle. xii).* Item alibi : *Beatus est qui semper est pavidus (Prov. xxviii).* Et iterum : *Initium sapientiae timor Domini, Timentibus Deum bene erit in extremis, et in die defensionis ejus benedicentur (Eccli. i).*

A *Qui timent Dominum, custodiunt mandata ejus, et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius (Eccli. ii).* Et Hieronymus ait : Nulla res est quæ sic servet nos a peccato immunes, sicut timor supplicii, et amor Dei. Et Gregorius ait : Deum timere est, nulla quæ facienda sunt bona præterire. Ex his auctoritatibus sic procedendum est : O homo, specialiter est vitandus omnis timor mundanus : Qui tribulationes fugit antequam veniant, qui in tormentis dolorem exaggerat, qui in prosperitate parit adversitatem, in gaudio tristitiam et mortem ; qui est pessimus augur in dubiis, mendax in veris, abundans in falsis. Nullum bonum adjuvat habentem, nisi ad ejus amissionem præparatus est animus.

Ergo adversus omnia quæ accidere possunt, etiam potentissimus adhortare te ⁷¹. Cupiditatum finis etiam ad timoris remedia proficit, et ut Seneca dicit : « Spes metus sequitur. » Providentia maximum bonum conditionis humanæ, in malum versa est ; feræ pericula quæ vident fugiunt, cum effugere secure possunt : nos et venturo torquemur et præterito. Multa bona nostra nobis nocent. Timoris enim tormentum memoria reducit, providentia anticipat, nemo tantum præsentibus miser est. O homo, vince timorem omnium victorem ; si viceris eum, adversitas erit prospera, tribulatio dulcis, dolor fiet delectabilis. O homo, vis timorem fugere, terrena postponere ? non adhæreas terrenis, non indulgeas caducis, si terrena diligis, times offendere, times amittere ; si vis timorem vincere, time Deum. Sic ars deluditur arte, sic clavus clavo retunditur. Deum time ne timeas, Deo servi ne servias, et mandata ejus observa mente ⁷², hoc est omnis homo, id est ad hoc factus est omnis homo, ut in se legat omnem Dei potentiam. Constitue te, o homo, inter duas molas, molam timoris et spei. Sic spera ne laxetur animus, sic time ne dilatetur cogitatus. O homo, noli timere mortis instantiam, nec recuses vitæ militiam ! hæc dat viro justo amplius meritum, illa largitur stipendium. Noli considerare quantum vivas, sed quomodo. Non ut diu vivas curandum est, sed ut satis bene ; diu vivere pertinet ad eventum, satis bene ad animum. Longa est vita si plena est ; impletur autem animus, cum se virtutibus plenum reddit, et a propria sui potestate non resilit. Quid prodest illi si octoginta annos exegerit cum torpore inertiae ? non vixit iste, sed in vita moratus est, nec sero mortuus est, sed diu. Ille autem plenus dierum moritur, qui senium pensat gravitate virtutis, qui coactam ætatem extendit meritis ; quia licet ejus ætas sit imperfecta, tamen vita est consummata ⁷³. Obsecro, o homo, ut

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁰ In alio exemplari interjecta hic erant : Hæc prælatos percutit, divites in tumorem erigit, religiosus decipit. Hæc hominem excæcat ne se cognoscere valeat, et quasi quodam præstigio fallit, ut nec de se credat quod est, et de se opinetur quod non est. ⁷¹ Additur in alio : Et indura. ⁷² Additur : Ut dicere possis, Mandata tua meditatio mea est. Observa ore ut clamet ad Dominum, Docbo iniquos vias tuas : observa opere ut dicas, Mandata tua exquisivi nimis. ⁷³ Quæris, o homo, quid altissimum vitæ spatium exigat ? usque ad sapientiam timere : qui ad finem illum pervenit, attigit finem non longissimum, sed maximum.

sic vivas, ut quemadmodum **70** rerum pretiosa ex casu pendere putas, sic spatium vitæ in pendulo esse non ambigas. Actu illam metiamur, non tempore. Recuperet in bono actu quod amisit in fluxu. Non repente nos in mortem dejicimus, sed minutatim procedimus: quotidie morimur, quotidie aliquid vitæ demimus. Faciamus, ut quantum decrescit de temporali vita, tantum crescat de æterna. Sit detrimentum temporalis vitæ, in augmentum vitæ æternæ.

Armemus nos patientia ad vitæ cursum, ad mortis insultum: ad utrumque enim monendi et firmandi sumus, ut nec vitam nimis amemus, nec nimis mortis impetum timeamus, sed libra rationis pensemus utrumque; est enim ad moriendum aliquin inconsulta animi inclinatio, nam quidam gravati desidia, morte volunt finire fastidium. Non ad mortem adversitas importunitatis mundanæ debet impellere, sed potius ardor charitatis divinæ, ut homo non constituat finem desiderii in mortis articulo, sed potius, in æternæ beatitudinis dispendio.

CAPUT XII.

De spe cælestium, et contemptu terrenorum.

Si prædicator vult auditores invitare ad spem cælestium, et arce a spe terrenorum, uti debet auctoritatibus, quæ ad hanc spem faciant, et ab illo spe animum retrabant. Verbi gratia: *Maledictus homo qui sperat in homine, et carnem ponit brachium suum* (Jer. xvii). Item: *Quam difficile est in pecuniis confidentes, intrare in regnum cælorum?* (Marc. x.) Et alibi: *Bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus* ⁷¹ (Psal. cxvii). Item: *Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet* (Psal. lrv). Item: *Spera in Domino, et fac bonum* (Psal. xxxvi). Ex his auctoritatibus ita procedendum est: Spes terrenorum ad vota futura tendit, et antequam veniant gaudia consumit. Hæc per nimiam sollicitudinem mentem corrodit, quia, spem timor offendit, venturaque gaudia vendit, et cupiditatem in infinitum extendit. O homo, qui incumbis terrenis, confidens in incertis, baculo arundineo inniteris, qui facile frangitur! noli ergo credere illi qui fragilis est et lubricus, cito decedit, et te interimit. Potius constitue animum in adversitatis nubilo, quam in prosperitatis sereno. Si spem in prosperitate terrenorum constituis, fallax est et seductoria; cum tenueris, non invenies quod sperabas. Disces ex prænuntio, non esse spem ponendam in lubrico: cur speras quod diu obtinere non poteris, ubi non invenies quod credis, ubi minor delectatio in experientia? nec solum in eis quod sperabas non invenies, sed potius fomitem culpæ, fomitem ruinæ, decipulam animæ, fermentum justitiæ. Potius spem dirige in tribulationibus, quæ

quæquamvis exterius prætendant amaritudinem, tamen in constantis animo pariunt cælestis spei dulcedinem. nec fructur patientiæ fructus dulcedine, qui non fuerit punctus tribulationis amaritudine. Tribulatio etenim est fornax quæ decoquit aurum, lima quæ expolit ferrum, flagellum quo a palea separatur granum. In hac tribulationis militia, patientia exercetur, militat fortitudo, roboratur constantia, spes ad cælestia invitatur. Potius ergo anchora spei defigatur in portu salutis, in misericordia Salvatoris. Hæc enim spes non confundit sed reficit, illuminat, non exæcat, ubi plus invenitur quam quod quæritur, vel quam spes possit capere; ubi plus fit, quam spes possit intelligere; ubi spes gaudium non consumit, ubi votum gaudium non minuit: propter quod votum nihil exspectat, ubi spes figit gressum.

71 O quam felix spes illa cælestis, quam timor non expugnat, in qua timor non auguratur falsa, ubi cupiditas non somniat inaudita, sed *charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat* (I Cor. xiii), ad quæ credenda vel speranda limes rationis invitat. Quis timor humanam mentem infirmare valeat, si pro ea apud Deum spes cælestis allegat? In quo nocent tyrannorum fulmina, fortunæ præcipitia, infirmitates corporis, strepitus paupertatis, si mens fuerit spe cælesti vallata? hæc est spes quæ congregationes regit; actiones dirigit. Hæc est quæ in charitate altitudinem ponit, ut actiones dirigamus in Deum: hæc est quæ in charitate latitudinem expendit, ut eam extendamus ad inimicum. Hæc est quæ in charitate longitudinem porrigit, ut in ea perseveremus usque ad vitæ terminum. Inter hanc et timorem, velut inter duas molas moli debet Christianus, suavis et delicatus. Unde in Deuteronomio dicitur (cap. xxiv): *Non accipies loco pignoris superiorem vel inferiorem molam.* Superior mola est spes; inferior, timor; non enim illa sine ista accipienda est. Qui enim sperat et non timet, negligens est; qui autem timet et non sperat, depressus est.

CAPUT XIII.

De spiritali luctu.

His auctoritatibus et rationibus potest aliquis invitare ad spirituale luctum: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur* (Matth. v). Et alibi: *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis* (Luc. vi). Jacobus ait: *Miseri estote et lugeite, et plorate: Risus vester in luctum convertatur, et gaudium in mærorem* (Jac. iv). Salomon ait: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii* (Eccl. vii). Gregorius: *Præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Nemo potest hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Deo.* Tres sunt luctus, quibus mentem suam tenetur irrigare homo; luctus pro proprio peccato, luctus pro alieno, luctus pro

VARIÆ LECTIONES.

⁷¹ In alio exemplari adduntur hic sequentia: *Et poeta: Maxima mortalibus addita est cura, spes ubi longa venit. Idem ait: Longo consumit gaudia voto, econtra, de spe cælestium dicitur: Jacta, etc.*

dilatatione beatitudinis æternæ. Primus luctus fit ad se ipsum, secundus ad proximum, tertius ad Deum. De primo dicitur: *Fuerunt mihi lacrymæ panes die ac nocte (Psal. xli).* De secundo dicitur: *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. xi.)* Hoc fletu fleuit etiam Jesus super Jerusalem, dicens: *Quia si cognovisses et tu! (Luc. xix.)* De tertio fletu legitur in Psalmo: *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, etc. (Psal. cxxxvi.)* Hi sunt Threni Jeremiæ, quibus plangit peccatum animæ, plangit insultum miseræ et dilationem patriæ. Horum fletuum imbribus debet homo irrigare terram mentis suæ, ut pariat fructus bonorum operum, diversos flores virtutum. Hi sunt imber matutinus et serotinus; matutinus, id est fletus pro propriis peccatis, ejus irrigatione in mente surgit germen boni operis; sed postquam ad maturitatem perfectæ justitiæ pervenit germen penitentiam, adesse debet imber serotinus, id est fletus pro dilatione patriæ, ut tali lamentationis condimento congruentius metamus fructus bonorum operum. Hi sunt gratiæ fluctus per quos transierunt filii Israel ascendentes in terram promissionis; peccatores enim de Ægypto vitiorum exeuntes, primo per mare Rubrum transeunt, in quo submerguntur hostes, id est primo penitentiam fluctus subeunt, ubi delentur vitiorum errores. Unde per fletum hic cantare debemus canticum Moysi, dicentes: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare (Exod. xv).*

Consequenter enim veniunt filii Israel ad torrentem Hennon, et inclinantur scopuli, quando fideles in deserto animi positi, et a curis sæculi eruti, ac in throno virtutum locati, flent pro alienis peccatis, compatiuntur proximis, alienum errorem judicant suum, et sic scopuli inclinantur. Tandem perveniunt filii Israel ad Jordanem, **72** et pede sicco pertranseunt, cum fideles in cumulo perfectionis constituti, a fluxibus carnalium cogitationum purgatis affectibus animi, ingrediuntur lamentum, propter præsentis miseræ dispendium. Primus, fletus est penitentiam, secundus ex compassione proximi, tertius ex propria compassione. O homo, fac ut mens tua sit ille liber quem vidit Ezechiel (cap. ii), in quo erat scriptum: *Væ, lamentationes et carmina.* Ut, si peccato irretitus fueris, ad penitentiam converteris; ut, si præcesserit væ mortali culpæ, sequatur lamentatio penitentiam; imo, tres lamentationes: lamentatio penitentiam, lamentatio compassionis alienæ, lamentatio pro dilatione patriæ. O homo, ad hos gemitus te converte. Hos dolores amplectere, ab aliis terrenis doloribus te averte. Si tibi inimicatur fortuna, dolor ejus inimicitias, dolorem non augeas; non habet quid in te lædat, nisi ei vires præbeas. Certe, tibi non nocet nisi

tibi noceas, ei præbuisti arma si doleas. Quid tristis de amissione illorum, quæ in mediis voluptatibus causam habent doloris? quæ in media pace causam habent dissensionis? quæ cum deberent esse securitatis fomentum, vertuntur in metum? Si pro morte amici doleas, magis doleas pro periculo animæ, quoniam pro seclusionem hujus vitæ temporalis; si pro ipso fles, potius effundas lacrymas mentis pro eo ad Deum, quam exteriorem ululatum ad mundum. Si naturalis infirmitas te invitat ad luctum, non luctui tradas animum. Non prohibeo lacrymas quas naturaliter necessitas exprimit, quas infirmitas humana expellit; quia hæ lacrymæ per elisionem cadunt, nobis nolentibus. Sæpe salva sapientis auctoritate fluxerunt tanto tempore pro amico lacrymæ, ut illis non humanitas nec dignitas deesset; licet enim, servata gravitate, naturæ obsequi; sed quamvis natura te invitet ad luctum animi, non tamen lacrymæ suffocent animum, sed in mediis lacrymis animum constans et immobilis, miseriam suam legat, vincatur ab animo luctus, absorbeat infirmitatem mens, extenuet spiritus carnem, ratio sensualitatem. Si mors immineat, noli dolere, sed præpara te ad mortis instantiam per mentis constantiam. Talem te præpara ut mortem timere non possis; ut post mortem vivere incipias, qui ante mortem moriendo vivebas. Non tamen dico quod desidia victus, ad mortem fugias, quia tam turpe est aliquando ad mortem confugere, quam mortem fugere. Desiderium vitæ æternæ te invitet ad mortem: desiderium majoris meriti te in vita detineat. Noli dissolvi prosperis, noli suffocari adversis. Ne sis de illis mulieribus quas vidit Ezechiel (cap. viii) plangentes Adonidem. Per Adonidem qui legitur fuisse mortuus, consequenter redivivus, de quo mortuo videbantur lugere mulieres, de redivivo gaudere, intelligitur temporalis prosperitas, quæ in momento desinit, ad momentum resurgit, quia semper est in fluxu, et nunquam in eodem statu permanet. Hunc mortuum lugent, hunc redivivum gaudent mulieres, id est homines effeminati, qui ad fortunæ ludum semper variantur; qui cum lugente fortuna lugent, cum gaudente gaudent. Qui tot habent mentis vicissitudines, quot habet fortuna varietates. Non iste temporalis amplectendus est luctus sed æternus præcordialiter est cavendus, ubi erit fletus sine remissione, dolor sine intermissione, labor sine quiete: ubi tota anima erit in fletu conscientiam, totum corpus in luctu miseræ, quia a prima porta erit clamor, a secunda miseria.

73 CAPUT XIV.

De gaudio spirituali.

Ad spirituale gaudium, hæ auctoritates et rationes possunt hominem invitare: *Lætamini in Domino et exsultate, justi (Psal. xxxi).* Item: *Gaudete*

VARIÆ LECTIONES.

⁷² In alio exemplari sequuntur hæc: Non tædio doloris appetas mortem, non amore blandimenti terreni appetas vitam. Hanc fer patienter, illam exspecta constanter.

quia nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x). A

Item : *Exsultabimus et lætabimur in te (Isai. xxv).*

Item : *Gaudete in Domino semper, iterum dico : Gaudete (Philipp. iv).* Item : *Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in lætitia (Psal. lxxv).* His auctoritatibus monemur ad spiritualem mentis lætitiā, quam non operatur divitiarum copia, non fallax mundi gloria, non potestas sæculi, non prolix fecunditas, non corporis sanitas, sed puritas conscientię, munditia vitę. Hoc gaudium nulla interrumpit miseria, hanc prosperitatem nulla demolitur adversitas, huic dulcedini nulla se miscet amaritudo. O felix purę conscientię jucunditas! quę vermem interiore excludit, a carcere doloris liberat rationem, ab immunditia purgat mentem.

Hęc est paradus deliciarum, variis arboribus B honorum operum consita, variis virtutum floribus picturata, fonte cœlestis gratię irrigata⁷⁶. Hęc puritas conscientię vitę æternę est imago, et regni cœlestis præfatio. Contra hanc mentis serenitatem, nihil potest turbo fortunę : contra hęc mentis propugnacula nihil valent mundi instrumenta. Qui habet puritatem conscientię, in mediis doloribus gaudet, in mediis lamentationibus ridet, felix est in adversis.

Hęc est domus Salomonis variis referta unguentis, quia in puritate cordis dulcia redolent dona charismatis. Hęc est thalamus Dei, palatium Christi, lectus cœlestis sponsi. Ibi sponsa, id est anima, requiescit cum Christo sponso suo. Ibi occurrit Rebecca Isaac venienti de agro. Ibi Jacob deliciosis C delectatur amplexibus Rachelis. Ibi Maria Magdalene Christo pretiosissima offert unguenta. O, si tanta est felicitas purę conscientię, quanta est miseria mentis cauteriatę? qua iudice nemo absolvitur nocens, ubi vermis conscientię mentem assidue demolitur. Ubi assiduis circumvolat ælis, sæva dies animi. Ubi occurrunt monstra, belluę peccatorum. Hic est liber diaboli manuscriptus, notis terrimis deturpatus, ibi charta est mens conscia mali; ubi calamus, libertas arbitrii, ubi incaustum⁷⁷, enormitas peccati. Ibi, o homo, miserime recolis quidquid ab ineunte ætate scripsisti, per quod Deum offendisti, in quo proximo obviasti, in quo tibi nocuisti. O liber damnabilis, in quo D non sunt scripta carmina, sed lamentationes et vę. Sed jam, o homo, dele per confessionem quod scripsisti per falsam locutionem; dele per contritionem quod scripsisti per malam cogitationem; dele per satisfactionem, quod scripsisti per pravam operationem; dele librum perversę conscientię ne ibi legat ratio unde te damnet, ne ibi inveniat diabolus unde te accuset; ne ibi videat Deus unde te iudicet, ut sic redeas ad spirituale mentis gaudium, ut revertaris ad te ipsum, ut recurras ad Deum.

74 CAPUT XV.

De patientia.

Si ad patientiam vis auditores informare, his utere auctoritatibus : *Patientia opus perfectum habet (Jacob. iv).* Item : *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Matth. v).* Item : *Doctrina viri per patientiam dignoscitur (Prov. xix).* Et philosophus ait : *Morum patientia summa, hęc est per quam martyr moriendo superat viventem, patientiando triumphat, in tribulatione invenit dulcedinem, in labore quietem. De felle elicit favum, de aceto mellitum; et contumelię sagittas patientię clypeus frangit, injuriarum jacula tolerantię virtus expellit. Quatuor sunt injuriarum species quas patientia victrix expugnat, quibus resistendo, superat. Prima est injuria verborum quam patientia aut per silentii tranquillitatem absorbet, aut molli- tie verborum demulcet. Secunda injuria est odii quam patientia remittit, et pro odio charitatem reddit. Tertia est injuria rerum quam patientia superat, modico contenta viatico. Quarta est injuria corporis proprii quam repellit castigatio carnis. Multi leguntur habuisse patientię umbram, multos legimus mentitos fuisse constantiam, ut prosperitatem consequerentur mundanam. Miramur quędam animalia quę per medios ignes sine noxa corporis transeunt; sed multo magis mirari debemus eos qui per ferrum et ruinas et ignes illęsi et indemnes animo transeunt. Turpe est cedere passioni, turpius est succumbere : luctare contra eam, si semel victa fuerit, rixam non iterabit. Auge animum, amplia virtutem, non est vir fortis aut strenuus, qui laborem fugit; his, inquam, negotiis locum debet habere patientia, ubi se ingerit cœlestis negotii causa; alioquin, sordido te continue fatiga bis labore. Quare, si vides gravia insistere, noli terga vertere, sed pedetentim in tutum recede; facile est per patientiam tribulationum aculeos evadere, facile est per patientiam bona temporalia contemnere. Quid turpius, quam in ipso securitatis limine esse sollicitum? Causa hęc est quę nos facit impatientes, quod sumus boni cœlestis inanes. Sunt autem septem patientię species, quę in septem petitionibus Dominicę orationis comprehenduntur. |*

Prima est, contra mundi insultum, contra vanę glorię appetitum, contra terreni laboris desiderium, contra cupiditatis retinaculum; quę petitur cum dicitur : *Libera nos a malo (Matth. vi)*, quasi diceret fidelis : confer patientiam contra malum sæculi, contra mundi insultum. De hac eadem patientia sit sermo, cum dicitur in catalogo beatitudinum : *Beati pauperes spiritu (Matth. v)*. Patientię enim prima species consistit in spiritali paupertate, quę est in abdicatione rerum exteriorum, in

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ In alio exemplari sequitur : Hęc est paradus in qua plantatur arbor vitę, id est viror cœlestis sapientię : ubi viret lignum scientię boni et mali, id est libertas arbitrii. In hac constituitur homo, ut terreni felicitate lætetur. ⁷⁷ In alio habetur, incaustum.

i. abdicacione naturalium donorum, cum homo pro naturalibus animæ dotibus non intumescit, in abdicacione eorum quæ pertinent ad dotes corporis, ut fortitudinis, pulchritudinis, etc.

Secunda patientia est contra insultus diaboli. Quæ species patientiæ petitur, cum dicitur: *Et ne nos inducas in tentationem (Matth. vi)*. Non petit homo ne tentetur, sed, ne in tentationem ducatur; tentatur enim quis, et non in tentationem ducitur; ut justus, qui resistit diabolo; tentatur, et in tentationem ducitur, qui peccando, maligno subjicitur; de hac patientia dicitur: *Beati mites, etc. (Matth. v)*. In hac enim patientia, summa mansuetudo resultat, quod homo malignanti dæmoni assensum non præstat.

Tertia patientia est contra injurias proximi, quando homo patienter sustinet contumelias; hæc petitur cum dicitur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi)*. De eadem dicitur: *Beati misericordes, etc. (Matth. v)*. **75** Spiritualis enim misericordiæ effectus est in injuriarum remissione.

Quarta species patientiæ est contra naturalis paupertatis instantiam cum aliquis constanti animo egestatis sustinet ingruentiam. Hæc petitur cum dicitur: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Matth. vi)*. Quis est iste panis quotidianus, nisi patientia contra paupertatem in hujus vitæ dispendio? Hæc enim patientia est quæ viatici modicum computat immensum, quæ abundanter cibantem, quamvis non impleat ventrem. Hæc patientia fructuosa facit jejunia; hæc in milio invenit similitudinem, in gobione salmonem, in aquis pigmentum; de hac dicitur: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v)*. Patientia enim quæ in materiali jejunio satietatem invenit, justitiam sinit et esurit; et quanto magis cibum materiale fastidit, tanto magis spirituale appetit.

Quinta patientia est contra insultum carnis, quando homo viriliter refrenat insultum carnis, et castigat jumentum, ut sensualitas famuletur rationi, caro spiritui, quando spiritus super carnem tenet imperium, quando contra carnem ratio obtinet regnum. Hoc regnum petitur in dominica oratione, cum dicitur: *Adveniat regnum tuum (Matth. vi)*, id est fac ut sicut omnia obediunt tibi, ita in nobis sensualitas pareat rationi. Ut, sicut omnia in regno tuo sunt pacifica, ita in regno nostræ mentis omnia sint tranquilla. O quam timendum est hoc duelum inter carnem et spiritum, ubi caro contra spiritum armatur, illecebris sensuum, jucunditate carnalium delectationum. Vide exercitum carnis, qui militat in ejus castris, et cum carne venit ad bellum; pulchritudo rei quæ decipit visum, blandimentum soni quod seducit auditum, odoramenta rerum quæ suspendunt olfactum, sapor cibi qui

allicit gustum, lenitas rei quæ provocat tactum. Contra hunc exercitum armat patientia mentem, quæ sola hostes istos valet expugnare, sola litem terminare, sola exultantem rationem in suo regno restituere. Istud bellum plus quam civile est, et ideo magis cavendum. Est bellum externum inter hominem et diabolum, de quo dicitur: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates aeris hujus (Ephes. vi)*. Est civile bellum inter hominem et proximum, de quo dicitur: *Filiis matris meæ pugnaverunt contra me (Cant. i)*. Est bellum plus quam civile, inter carnem et spiritum, de quo dicitur: *Militat caro adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Gal. v)*. Hoc bellum sedari potest spirituali luctu, si legeat quis absentiam sponsi, si fleat pro ingruentia peccati, si doleat abstinendo a desiderio carnali, si ploret cessando ab amore mundi. De quo luctu dicitur: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v)*.

Sexta patientia est contra miserias corporis, quæ attenduntur in labore, languore, frigore, æstu, fame, siti. Hæc vulnera intulerunt latrones homini descendenti a Jerusalem in Jericho (*Luc. x*), id est dæmones Adæ peccanti, qui descendit a Jerusalem cœlestis visionis in Jericho, id est in defectum nostræ mortalitatis. Contra hæc patientia est, quando animus superat virtutem morbi in languore gratias agens Deo, et ita in infirmitate carnis invenit sanitatem mentis; quando etiam in labore mens invenit requiem, pœnam referens ad debitum finem, ut quæ sunt languores corporum, sicut medicamina mentium. Contra has miserias corporis, petitur patientia cum dicitur: *Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra (Matth. vi)*, id est fac ut, sicut in celo, id est in humana Christi natura nutu tuæ voluntatis fuit firma tua patientia, contra has miserias carnis, sic et in terra, id est in nobis terrenis hominibus, sit patientia contra infirmitates corporis. De hac dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. v)*. Per hanc patientiam oculus rationis purgatur, ne per languorem in desperationem cadat, vel per laborem in torporem ruat.

76 Septima vero patientia est contra flagella Dei, quæ justum examinat, servum probat, filium demonstrat. Hæc petitur, cum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum (Matth. vi)*. Per hoc enim quod aliquis patiens est in Dei flagellis, sanctificatur in eo nomen filiationis; et quanto patientius sustinet flagella Dei, tanto magis in eo sanctificatur nomen paternum, quia *Flagellat Pater, per pœnam, omnem filium quem recipit per patientiam (Hebr. xii)*. De hac patientia dicitur: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v)*. Illi enim qui pacem retinent pectoris per patientiam dum a Patre flagellantur, recte filii Dei esse probantur ⁷⁶. Si quis

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ In alio exemplari, hic additur: Iste septenarius patientiæ resultat in Job, quem amissio terreni ho-

ergo patiens esse desiderat, Job patientiam, Christi suam, martyrum constantiam diligenter attendat, et sic omnibus mundanis insultibus patientiæ virtute illudat. Ut legitur in libro Macrobiani: « Vinculo patientiæ obligandi sunt impetus animi; magna est illius gloria, qui nullius laudibus crescit, nullius vituperationibus decrescit. » Plato de patientia ait: « Congrediendum est cum voluptariis rebus, ut adversus eas non fuga nec absentia simus tuti, sed vigore animi et constanti præsentia moderatoque usu continentiam temperantiamque tueamur, et calefacto simulque relecto animo, si quid in eo vel frigida tristitiæ, vel torpentis vecordia fuerit, diluamus. » Ait etiam Aristoteles: « Quis habens aliquid humani pudoris, voluptates cum sue et asino communes se habere gratulatur? » Similiter et Socrates dicebat multos homines propterea velle vivere ut ederent et biberent, non bibere et edere ut viverent. Gregorius etiam ait: « Nulli imponas quod pati ipse non possis. » Et iterum Socrates: « Sapientis est, ne in cassum cadat, cavere, et si quis forte ceciderit, fortiter ferre. Fortis enim non potest judicari, nisi et sapiens fuerit, virtus enim sine sapientia temeritas periculosa putanda est. » Item Socrates: « Viri boni est scire pati, nec facere injuriam. » Item, idem: « Patientia miseriarum portus est. »

CAPUT XVI.

De obedientia.

His auctoritatibus possunt auditores ad patientiam informari: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. II)*. Samuel etiam ait: *Melior est obedientia quam victimæ (I Reg. xv)*. Item apostolus: *Servi, obedite præpositis et dominis vestris, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis (I Petr. II)*. Et: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit (Rom. XIII)*. Ex his auctoritatibus procedendum: O homo, Filius Dei factus est pro nobis obediens usque ad contumeliam patibuli; tu non vis obedire præceptis Evangelii? Cum angelus in omnibus obediat Deo, tu qui lutum es et cinis, contradicis Dei præcepto? Insensibilia obediunt Deo, tu qui solus præditus es ratione, impugnas Dei voluntatem? Sol a sua semita non deviat, luna a suo tramite non aberrat, stellæ suis indulgent officiis, ad nutum Dei, campus floribus amœnatur, imbribus terra irrigatur, fronde crispatur silva, in nemore citharizat avicula, sic Deo obediunt cuncta; tu solus impugnas ejus præcepta! Considera, o homo, quod melior est obedientia quam victimæ (I Reg. xv),

quia per victimas aliena caro immolatur, per obedientiam vero propria voluntas mactatur. Tanto ergo Deum quisque placat citius, quanto repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti immolat. Peccatum vero ariolandi inobedientia dicitur (*ibid.*) **77** ut, quanta sit virtus obedientiæ, ex adverso monstratur. De hac obedientia dicit Salomon: *Vir obediens loquitur victorias (Prov. XII)*. Dum enim alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in cordibus superamus.

Sciendum est etiam quod obedientia aliquando de suo nihil habere debet; cum enim locus superior imperatur, obedientiæ sibi virtutem evacuat, qui ad hunc proprio desiderio anhelat; aliquando vero, obedientia aliquid de suo habere debet ut, cum contumeliæ et probra imperantur, nisi hæc animus ex semetipso appetat, obedientiæ sibi bonum minuit, qui ad hoc invitatus descendit. Debet ergo obedientia et in adversis suum aliquid habere, et rursus in prosperis, de suo nihil habere. Hinc Moyses principatum populi humiliter recusat (*Exod. III*). Paulus audacter dicit: *Ego non solum ligari in Jerusalem, sed et mori paratus sum (Act. XXI)*. Sed cavendum est ne in obedientia erres ⁸⁰. Scias ergo quod vera obedientia est animi deliberantis honesta, justæ jussionis effectus cum discretionis. Ecco quos comites debeat habere obedientia: scilicet justitiam, ut justum sit quod præcipitur; unde dicitur: *Justæ jussionis effectus*, 2° ut sit honestum quod deliberatur, ut dictum est: *Deliberantis honesta*; 3° ut ex discretionis procedat; unde additur: *Cum discretionis*. Illa ergo obedientia quæ sine discretionis est, cassa est; illa quæ sine honestate, supina est; quia qui obedit in honestis ex nimia obedientiæ ampliatione, superbiam mentis significat. Si vero non fuerit cum justitia, irregularis est, anomala est. Sciendum autem quod per obedientiam nunquam debet malum fieri, sed aliquando bonum quod agitur intermittere. Non enim erat mala arbor in paradiso, quam Deus contingere vetuit, ut per obedientiæ meritum homo benedictus cresceret; dignum tamen fuit ut hunc a bono prohiberet. Notandum vero quod ibi dicitur: *Ex omni ligno paradisi comede (Gen. II)*, etc., qui enim ab uno bono subditos vetat, necesse est ut multa concedat, ne mens ab omnibus repulsa, quasi jejuna intreat. Quatuor ergo rationabilem comitantur obedientiam, discretio, honestas, justitia, humilitas ⁸¹. Sunt autem tres regularis obedientiæ species: sufficiens, qua quis obedit majori; perfecta, qua obedit pari; abundans, qua servit minori. Prima est quasi po-

VARIE LECTIONES.

noris non fregit; quem Satan tentavit, nec vicit; qui uxori injurianti viriliter restitit; qui omnibus temporalibus privatus, egestati non succubuit; quem carnalis filiorum dilectio non dejecit; qui in virtute animi, carnis ulcera absorbit; qui flagella Dei patienter sustinuit. ⁸⁰ *Additur*: Nullum sibi unquam aut continentem prorsus, aut temperatum satis visum esse, cui vita non inter ipsa errorum pericula, in mediis voluptatum illecebris explorata sit. *Et postea*: Itaque congregiendum, etc. ⁸¹ *Hic interponuntur sequentia*: Hic enim potest latere fel sub specie mellis, lupus sub vellere ovis, in potu venenum, in cibo mortiferum. ⁸² *Additur hic iterum in alio*: Quæ ipsam obedientiam ita custodiunt, ut a modo ruere, vel in modico vacillare non valeat.

sitiva, secunda comparativa, tertia superlativa. A Prima est præcepti, secunda supererogationis, tertia consilii⁸²; has in se complevit Christus, majori obediens, cum Patri obedivit, minor eo secundum humanitatem; et pari, quando Patri æqualis secundum divinitatem; obedivit minori, quando obedivit matri. Præterea, est quædam obedientia quæ est directa, quæ fit sine debito et officio congruo; ut quando bona intentione obedimus Deo. Alia recta, sed non directa, ut quando obedimus Deo, sed incongruo officio, qualem obedientiam exhibet Judæus Deo creatori suo, sed caret forma officii, id est regula charitatis et fidei. Indirecta vero obedientia est, quando obedimus Creatori intuitu favoris humani. Retrograda autem est, quando dæmones obediunt Deo. Quia sic obediunt agentes quod nolunt.

Prima est meritoria, secunda introductoria, tertia quæstiosa, quarta perniciosa. Prima est efficiens, secunda, faciens; tertia, deliciens; quarta, inficiens.

O quam efficax est regula obedientiæ, quæ concordiam servat in angelis, quæ pacem nutrit in claustris, sine qua nec respublica stare, nec minima familia regi potest. Quæ et brutis jus naturale suggerit; quam pro lege res inanimata custodit. Hac ligantur cælestibus terrena, humanis divina; hæc est scala per quam fit ascensus in cælum. Hæc insuper obedientia humilitatem nutrit, patientiam probat, mansuetudinem examinat. Studeat hanc claustralis ulnis charitatis amplecti ut, quod **78** est Dei solvat Deo, et quod est proximi proximo. Hæc est obedientia, quæ juxta regulam justitiæ, singulis reddit quod suum est: et sicut ex obedientia omne bonum procedit, ita ex inobedientia malum omne exoritur; dum scilicet per peccatum homo Creatori suo contemnit obedire.

CAPUT XVII.

De perseverantia.

His auctoritatibus commonetur quis ad perseverantiam: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x).* Item alibi: *Si perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit ei eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus, surget et dabit ei quotquot habet necessarios (Luc. xi).* **D** Et Apostolus ait: *Omnes in stadio currunt, sed unus accipit bravium (I Cor. ix).* Et: *Qui legitime certaverit, coronabitur (II Tim. ii).* Item alibi dicitur, *quod Dominus judicabit fines terræ (Psal. ix).* Et: *Ubi ceciderit arbor, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit (Eccl. xi).* Et alibi: « Finis, non pugna coronat. »

Multi aggrediuntur magna, sed deficiunt in via. Multi Sodomam exeunt, sed cito retro respiciunt.

Multi egrediuntur Babyonem, sed moriuntur in via, nec perveniunt ad æternæ pacis civitatem, Jerusalem cœlestem. Perseverantia informat meritum, colorat boni propositum, remunerat currentem, coronat pugnantem. Hæc ducit ad bravium, ducit ad portum, dat formam operi, regulam actioni. Hæc est tunica talaris Joseph, finem vitæ contingens; hæc est tunica sacerdotalis usque ad pedes perveniens, hæc est cauda hostiæ quam Deo tenemus offerre.

Hic est calcaneus bonæ operationis, quam contra morsus serpentis debemus observare. Hæc est virtus quæ omne bonum votum informat, qua laureantur martyres, qua coronantur virgines. Hæc est quæ res difficiles reducit ad facultatem, et omnem vincit difficultatem. Hæc est vestis sine ruga, tunica sine macula. Hæc est quæ bonam actionem facit unicolorem, virtutem uniformem. Et notandum quod quædam perseverantia est quasi fenalis, quæ, instar feni, ad tempus viret, et in tempore adversitatis flaccescit. Hæc quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet; finalis vero perseverantia est quæ perdurat usque ad finem. Hæc est fons vivus, hortus signatus, cui non communicat alienus, qui semper fluit, semper scaturit. Laborent fideles ut hanc habeant, claustrales ut hanc retineant, virgines ut hac se informet, viduæ ut in hac perseverent.

Diabolus quandoque irritat hominem ad bonum, ut de bono gravius malum eliciat. Contra hunc dæmonis insultum valet perseverantia, ut bono fine bona concludantur initia:

Ne primo medium, medio ne discrepet inum.

Bonum enim inchoare, et malo fine concludere, est monstruosa conficere.

Illa namque actio est quasi chimera, quæ initium habet a ratione, finem in sensualitate. Cum sic agitur:

Jangit. Humano capiti cervicem pictor equinam

Et sic varias inducit infructuositatis plumas. Sunt quidam quorum vita monstrum mirabile facit, cujus initium bonum, quasi caput hominis prætendit, medium vero in luxuriam descendens, ventrem capræ ostentat, ad ultimum in rapacitatem devians, lupæ pedes habet. O homo, quid prodest tibi bonum inchoare, et non recto fine concludere? *Melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitam retro ire (II Petr. ii).* Per hanc inconstantiam levitatis argueris, apostasiam incurris, mentis stabilitatem postponis⁸³. Seneca ait: « Compositæ mentis est posse consistere et in bono morari. » Nihil tam utile est quod in transitu possit prodessse. Perseverantia bonum **79** educat, tenerum ad maturitatem perducit. Nec quærit pue-

VARIE LECTIONES.

⁸² Additur: Prima est mensura bona, secunda conferta, tertia superfluens. ⁸³ In alio exemplari sic: O homo, per perseverantiam breviter redimis vitæ, nullum opus incassum transire permittis, omnes horas complecteris, ut ex crastino minus pendas.

rilem animum, sed adultum : maturos quærit mores, non teneros nec enormes ⁸⁴. Si totam vitam perseverantia non illustrat, saltem finem perseverantia finalis concludat. Si obtulisti florem juventutis diabolo, saltem facem senectutis offer Christo. In vespere laudatur serenitas diei, in fine status operis boni. Vide a quanto bono Judas cecidit, qui in bono non perseveravit.

Vide quid Salomon per animi instabilitatem perdidit, in quantam calamitatem Saul decidit. Quanti meriti sit perseverantia ex flagitio oppositi vitii, scilicet impœnitentiæ conjectare possumus. De impœnitentia enim dicitur, quod tanta sit labes hujus peccati, quod humilitatem postulandi veniam subire non possit. Hæc est enim peccatum in Spiritum sanctum, hæc est peccatum ad mortem, de quo Joannes ait : *Est peccatum ad mortem, non dico ut pro eo oret quis* (I Joan. v). Impœnitentia autem ex desperatione nascitur, aut ex præsumptione oritur, et quantum in ipsa est, aut derogat Dei justitiæ, aut detrahit ejus misericordiæ. Felix ergo perseverantia, quæ impœnitentiam excludit, obstinationem expellit, contemptum climinat, obdurationem expugnat.

CAPUT XVIII.

De misericordia.

Ad misericordiam hæc possunt auctoritates hominem invitare : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v). *Misericordiam volo, et non sacrificium* (Matth. ix, xii). Item : *Beatus homo qui miseretur et commodat* (Psal. xxxvi). Et Jacobus in Epistola canonica : *Misericordia superexaltat judicium* (Jac. ii). Item Salomon : *Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus* (Prov. xx). Et in Evangelio : *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis; hæc est lex et prophetæ* (Matth. vii). O homo, si diligenter considerares Dei misericordiam, in te posses habere miserendi formam. Quid incarnavit Christum, nisi misericordia? quid subjecit eum nostræ miseræ, nisi sua clementia : hæc est sola via hominis ad Deum, Dei ad hominem. O beata via, quæ sola commercium nostræ salutis agnoscit, quæ sola ad Deum dirigit hominem, et Deum deducit ad hominem! Ipsa sola mediatrix aversos concilians, disjunctos socians, dispares quodammodo coæquans, Deum humilians, nos sublimans, illum ad ima trahens, nos ad summa erigens; ita tamen, ut non abjecta sit ejus descensio, nec superba sed gloriosa sit nostra exaltatio. Magnam enim vim habuit misericordia, quæ sola potuit Deum de cælo trahere ad terram, et hominem de exilio reducere ad patriam. O magnum misericordiæ vinculum, quo Deus ligari potuit, et homo ligatus vincula iniquitatis dirupit! O homo, si tuam considerares miseriam, in opere Dei eras

A te, non invenires nisi misericordiam. Misericordia est, si peccantem sustinet, si flagellat ut emendet, si a peccato liberet, si in justitia conservet: misericordia quoque si æternaliter punit, quia citra merita, misericordia si æternaliter remunerat, quia supra merita præmiat. Nec in hoc detrahitur ejus justitiæ, quia ejus justitia exigit usum misericordiæ. Justitia namque semper debet habere comitem misericordiam, quia justitiæ veritas in severitatem vertitur, nisi dulcedine misericordiæ conditur. Unde dicitur : *quod Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt* (Psal. lxxxiv). Debet enim justitia misericordiam quodammodo osculari, ut ipsa a tramite misericordiæ non recedat, et misericordia justitiæ lineam non evadat.

Unde et misericordiæ dicitur super altare judicium, quia justitia in crudelitatis abyssum deprimatur, nisi misericordiæ gratia relaxetur. Est misericordia justitiæ condimentum, judicii medicamentum. Nec tamen pro miseria vel vulgaris debet esse misericordia vel abscissa, nam ut ait Seneca : *Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli.* Disciplina enim vel misericordia multum destruitur, si una sine altera teneatur, sed hæc circa subditos debet inesse rectoribus, et juste consolans misericordia, et pie sæviens disciplina. Pensemus quantum Moyses populum amavit, pro cujus vita deleri se petiit, et quanto zelo rectitudinis, cum veniam obtinisset, ad populum ait : *Ponat vir gladium super femur suum, etc.* (Exod. xxxii). Ecce, qui petit vitam hominum cum sua morte, paucorum vitam gladio exstinxit; intus amoris igne, foris accensus est zelo severitatis apud Deum. Utrobique fortis legatus, causam populi precibus apud Deum, causam Dei apud populum gladiis allegavit.

O homo, misericordiam secteris in proximo, non intuitu fortunæ, sed causæ; non ægritudo animi sed charitas Dei clementiam excitet; multi enim sunt, qui nocentissimorum lacrymis moventur, qui, si liceret, carcerem effringerent; quos non movet charitas, sed animi infirmitas. Reddat ergo charitas compassionem homini, punit æquitas enormitatem vitii. Maxime autem studendum est in operibus misericordiæ, ut cibetur esuriens, reficiatur sitiens, vestiatur nudus, recipiatur peregrinus, consoletur pupillus, visitetur ægrotus. Hæc sunt opera misericordiæ, quæ justus disponet in judicio (Psal. xxxvi), quæ allegabunt in die judicii pro eo. Sola enim misericordiæ opera perorabunt pro homine in causa finali; quia *Judicium fiet sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam* (Jac. ii). O homo, in alterius miseria te ipsum recognosce, in alia, miseriam tuam lege. Si justus es, cadere potes; si dives es, donum fortunæ est, non naturæ. Si sanus es, infirmitas vel instat, vel minatur in-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴ *Hic habebantur sequentia* : Si vis consequi perseverantiam, stude acquiescere bonis, ut consuetudo quæ est altera natura, in te perseverantiam gignat, convictus bonorum, vitæ longanimitatem pariat.

stantiam. Si sapiens, sapientia hominis non habet constantiam. O homo, si devias a tramite clementiæ, quantum in te est, turbas fontem misericordiæ; tu qui in Deo expertus es fontem misericordiæ et pietatis, saltem in proximum sinas rivulum misericordiæ emanare. Quid erit si Salvator tuus clemens et pius sit, et tu in proximum immisericors, et austerus? Tu a Domino recepisti misericordiam et in proximum patras malitiam. Tu in Dei misericordia legere potes quid agere debeas, quam clementiæ regulam tenere valeas. Et certe, potius misericordiam quam justitiam teneris amplecti. Applicabilior enim debet esse omnis homo naturaliter ad misericordiam quam ad justitiam; quia misericordia parit amorem, justitia timorem; quia charitas excludit timorem, timore autem dignior est dilectio. Multa etiam sunt quæ nos mœnent de justitia aliquid relaxare; humanæ naturæ infirmitas, rei utilitas, misericordiæ etiam dignitas, quæ superexaltat judicium. Nascitur ergo misericordia non ex negligentia, non ex pusillanimitate, non ex indiscretionem, non ex animi infirmitate, sed omnibus modis sit circumscripta, ut sic suum retineat proprium, nec justitiæ auferat debitum. Vide, o homo, in Joseph misericordiam, quæ fratrum oblita est injuriam (*Gen. XLIII*). Lege in David clementiæ gratiam, qui filii persequentis deflebat dementiam (*II Reg. XVIII*). Hæc et his similia tibi exempla proponere, si vis recta sectari tramitem misericordiæ. Si claudis viscera misericordiæ indigenti, claudis tibi januam misericordiæ Christi. Misericordia etenim clavis est qua reseratur cœlum, quæ solvit reatum. Hæc est porta Domini, justi intrabunt in eam. Hæc est misericordia, quæ Novum illuminat Testamentum, et rigorem veteris legis extenuat. Hæc est lignum quod aquas Mara dulcorat (*Exod. xv*). Hoc sale Eliseus aquarum amaritudinem exterminavit (*IV Reg. II*). Hæc farina Eliseus olivæ mortem extirpavit (*IV Reg. IV*). Hoc oleum infudit Samaritanus vulnerati vulneribus (*Luc. x*). Clementia non tantum hominem reddit honestum, sed etiam tutum. Principum ornamentum est clementia, et lux certissima. Hæc sola dividit inter crudelem et pium, inter regem et tyrannum. Rex armatur clementia, tyrannus armis provocat odia. O homo, ubi pareres, nisi tibi clementia subveniret? Si tecum ageret Deus districta justitia, non posset excogitari poena quæ responderet meritis, supplicia quæ æquipollerent delictis. Omnia ergo attribue Dei misericordiæ, et a simili expendas misericordiam in proximum; non sis avarus in miserendo, quia expertus es misericordiæ largitatem in Deo.

CAPUT XIX.

De justitia.

Hæ auctoritates ad justitiam comment: *Diligite justitiam qui judicatis terram* (*Sap. I*); item: *Feci*

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ In alio exemplari interponitur: Hæc est Virga Aaron quæ floruit et fronduit, et fructum peperit, nam justitia quodammodo frondet dum in mente concipitur, floret dum materialiter exercetur, fructificatur dum subditus corrigitur.

A *Judicium et justitiam, non tradas me calumniantibus me* (*Psal. cxviii*). Item: *Beatus vir qui in sapientia morabitur, et qui in justitia meditabitur* (*Eccli. xiv*). Item: *Judicate pupillo et humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram* (*Psal. ix*). Cavendum est tibi, o homo, ad quod inspectas judicium, ne judicium odio exasperes, ne crudelitate inflames, ne amore pecuniæ emollias, ne timore recidas. Non te moveat purpura divitis, non saccus pauperis; regia via incede, non declines ad dexteram, emolliendo judicium, nec ad sinistram, exasperando supplicium. Non est crudelitas punire reatum, sed justitia; non est tyrannicum, sed divinæ rectitudinis judicium. Sed cave, ne sic ab alterius oculo festucam ejicias, ut in oculo tuo trabem non videas. Nec sic alterius velis revelare lapsus, ut tuum negligas casum; nec sic cures alterius morbum, ut te postponas ægrotum; dicaturque tibi: *Medice cura te ipsum* (*Luc. iv*). Audi quid Dominus dicat Phariseis accusantibus adulteram: *Qui sine peccato est, primus mittat in eam lapidem* (*Joan. viii*). Si peccator alium peccatorem judicas, te ipsum condemnas. O homo, qua fronte in alio arguis, quod in te ipso gravius invenis? qua facie judicas proximum, cum te ipsum scias gravius judicandum. Decet principem justitia, ab omni vitio circumcisa, terminis circumscripta debitis, comitibus vallata: ut eam comitetur rectitudo, ne judicando a recto deviet; discretio, ne errore exorbitet; charitas, ut non odii rancore sed zelo justitiæ gladium vindictæ exerceat; debet uti misericordia, ne justitia in crudelitatem evadat; deliberatione, ut de poena diu apud se tractet vel deliberet. Unde Seneca ait: « Prope est ut condemnes libenter, qui cito; prope est ut inique puniat subditos, qui nimis; moderate imperare, laudabile est. » Natura convincat esse regem, quod ex aliis animalibus licet cognoscere quibus natura præficit regem, ut apibus, eum tamen natura nec sævum esse voluit, nec ultionem magno constantem petere. Zelum quoque ejus retrahit et inermem relinquit, quia, ut ait Seneca, iracundissimæ et pro captu corporis pugnacissimæ sunt apes, et aculeos in vulnere relinquunt, rex ipse sine aculeo est, exemplar magnis rebus existens.

D Pudeat ab istis animalibus non trahere mores, cum tanto moderatior animus hominum esse debeat, quanto vehementius nocere potest. Qui justitia præditus fuerit, cum Moyse mare mundi vitiorum sanguine rubricatum sicco vestigio pertransibit. Hæc est virga qua petra percussa in fluentia emanat, quæ subditorum lapidea corda in virtutum flumina exuberare facit ⁸¹. ⁸² Hæc est ventilabrum quo dividitur granum a palea, fornax in qua separatur vivus a mortuo, ferrum quo dividitur sanus a morbo; quia contra morbum peccati, apponendum est mordax emplastrum, ne nimia vitiorum ta-

bes exuberet incurata, et in augmentum facinorum A et aspera pro eo quod diligunt adipiscendo, cogit redi-
 rediivat ⁸⁶ iniquitas impunita. Hæc est mensura
 qua debemus metiri pœnas, ponderare merita. Hæc
 est quæ unicuique jus suum tribuit, communi utili-
 tate servata. Aliquando enim de pœna relaxandum
 propter aliorum scandalum; aliquando pœna exag-
 geranda est, ut sit aliorum cautela. Hæc est medi-
 cina vitiorum, antidotum peccatorum. Hæc est gladi-
 us qui utramque partem hominis defendit; corpus
 ab exterioribus injuriis, animam ab interioribus
 molestiis. Hæc est lapis quo David Goliath percus-
 sit, et Israel a servitute liberavit. Hæc, sine discre-
 tione, est gladius in manu furiosi; hæc, sine poten-
 tia, est gladius in manu contracti; hæc, sine misere-
 ricordia, est gladius in manu tyranni. Cum summa
 discretione tenendum est exercitium justitiæ, ut non B
 judicemus ex suspicione, sed potius ex rectitudine
⁸⁷. Nullum condemnes ante judicium; ante proba
 et sic judica; non enim qui accusatur, sed qui con-
 vincitur reus erit.

CAPUT XX.

De dilectione Dei.

Hæ auctoritates formam præferunt charitatis :
*Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo et ex tota
 anima tua (Matth. xxi).* Joannes ait : *Deus charitas
 est, et qui manet in charitate, in Deo manet; et Deus
 in eo (I Joan. iv).* Item Petrus : *Ante omnia in vobis-
 metipsis mutuam charitatem habentes, quia charitas
 aperit multitudinem peccatorum (I Petr. iv).*

Item Paulus : *Charitas patiens est, benigna est, C
 etc. (I Cor. xiii).* Item Augustinus : « Omnia quæ-
 cunque sine charitate facimus, nihil nobis prodest
 facere, et inane studium expendimus, si non habemus
 charitatem quæ est Deus. » Item Gregorius :
 « Tanto amplius peccatorum rubigo consumitur,
 quanto peccatoris cor charitatis igne crematur. » Ex
 his, sic procedendum est : Quis Tulliana præditus
 eloquentia, quis omni formatus sapientia sufficit
 laudes charitatis exprimere et ejus virtutes exponere?
 Hæc est charitas quæ docet illecebras fugere, volu-
 ptates calcare, carnis concupiscentiam cohibere, hono-
 res contemnere, desideria illicita frangere; postremo,
 universa præsentis vitæ blandimenta respuere. De
 hac sponsus in Canticis admonet, dicens : *Pone me
 ut signaculum super cor tuum, pone me ut signacu-
 lum super brachium tuum; quia fortis est ut mors
 dilectio, dura sicut infernus æmulatio (Cant. viii).*
 Mors enim viventes exstinguit, infernus autem nec
 mortuis parcit. *Dilectio ergo ut mors, quia sicut illa
 sensum carnis, sic ista affectum concupiscentiæ car-
 nalis punit. 83 Dura est sicut infernus æmulatio,*
 quia hos quos intus trahit desiderium æternorum,
 non solum foris blanda respuere, sed adversa quidem

et aspera pro eo quod diligunt adipiscendo, cogit to-
 lerare ⁸⁸. Charitas virtutes cæteras munimine sua
 perfectionis solidat. Quisquis in ejus radice se in-
 serit, nec a viriditate deficit, nec a fructibus eva-
 nescit ⁸⁹; quia opus efficax non amittit. De hao
 etiam dicit Isidorus : Nullum præmium compensa-
 tur sine charitatis amore; quantumvis quisque rec-
 te credat, sine charitate ad beatitudinem pervenire
 non potest. Quia tanta est charitatis virtus, ut etiam
 prophetia et martyrium sine ipsa non prosint. Char-
 itas omnium virtutum obtinet principatum. Unde
 et vinculum perfectionis ab Apostolo dicitur (*Col.
 iii*); quia universæ virtutes ejus vinculo religantur.
 Dilige ergo Deum ut diligaris ab eo; et esse cum eo
 citius ad ipsum pervenies, nam dilectione apprehen-
 dentes, possidebis, frueris. Hæc est via superexcel-
 lens, via supereminens, vias distortas dirigens, vias
 rectas ostendens.

Hæc est charitas quæ tantum in Deum prævaluit,
 quod eum de supernæ majestatis sede ad infimæ
 nostræ mortalitatis adduxit; vulneravit impassibili-
 tem, traxit incommutabilem, ligavit insuperabilem,
 æternum fecit mortalem.

Si tantum potuit charitas in Deum, quantum, o
 homo, debet posse in te ipsum? Si Deus propter
 hominem tanta pertulit, quid homo propter Deum
 tolerare recusabit? Pudeat autem hominem non
 subijci charitati, quæ sibi subiecit auctorem mundi?
 Hæc non æmulatur, non agit perperam, sed ab illo
 in quo habitat vitiorum radicem extirpat. Charitas
 omnium virtutum origo est, mentem illuminat,
 conscientiam mundat, animam lætificat, Deum demon-
 strat. Animam in qua charitas habitat, superbia
 non inflat, invidia non devastat, ira non dissipat,
 tristitia mala non vexat, avaritia non excæcat,
 gula non inflammat, luxuria non coinquinat.

Semper casta est, semper munda, semper quieta,
 semper benigna. In adversis segura, in prosperis
 temperata. Hæc est crux spiritualis, quam quilibet
 portare tenetur, ut tollendo hanc crucem, Christi
 vestigia sequatur; cujus altitudo erigitur ad Deum,
 latitudo extenditur ad inimicam, longitudo usque
 ad vitam terminum, profunditas divinæ gratiæ sapit
 immensum. Hæc est charitas quæ pugnantem est
 acutum, triumphanti præmium; quæ sic inchoatur
 in via, ut consummetur in patria. Est enim ignis
 in Sion, et caminus in Jerusalem (*Isai. xxxi*). Charitas
 quasi trinitatem parit creatam; in qua trinitate
 quasi Pater est dilectio Dei, a qua procedit
 dilectio qua homo ipse diligitur tanquam proles a
 patre ⁹⁰; ab utroque vero procedit dilectio proximi,
 quasi Spiritus sanctus ab utroque. Item tres distinc-
 tiones sunt in una charitatis substantia, sed di-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁶ In alio, pro rediivat, habetur recidivit. ⁸⁷ Unde auctoritas : Nolite judicare et non judicemini, et nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. ⁸⁸ In alio exemplari hæc adduntur : Hæc est Charitas quæ Abel martyrem fecit, hæc est quæ Abraham de terra sua eduxit. Hæc Joseph in Ægypto servavit. Hæc in fornace tribus pueris flammam exstinxit. Hæc omnium bonorum maxima est; nihil sapit extra eam, nihil in ea asperum, nihil durum. ⁸⁹ Pro evanescit, habetur defraudatur fructibus. ⁹⁰ In alio sic : Qua homo se diligit.

versæ sunt pro sua propria. Cave ergo, homo, si dilectionem sectari velis, ne dilectionis umbra fallaris; est enim dilectio fortunæ, quæ cum prosperitate accedit ⁸¹. Hæc diligit homo carnalis Deum, cum bene fecerit ei. Est dilectio naturæ, qua quodlibet rationale Deum diligit. Ut enim ait beatus Augustinus: « Nullius mens unquam Deum odire potuit. » Est dilectio gratiæ, quæ sola habet meritum; qua Deus diligitur ut habeatur in præmium.

Prima est deficiens, secunda faciens, tertia perficiens. Prima carnis, secunda sensualitatis, tertia rationis. Prima falsi fratris, secunda humilis peccatoris, tertia justificati hominis. O homo, considera quam dulcis amor Dei, quam impurus sit ⁸⁴ amor hujus sæculi! Amor Dei mater est omnium virtutum, amor sæculi mater est omnium vitiorum. Apud istum amorem omnia sunt imperfecta, apud illum consummantur universa; per charitatem Deus toto corde exquisitus, super omnia quæritur, extra omnia invenitur, plus omnibus diligitur; hic est ignis quem Deus venit mittere in terram (*Luc. xii*), ut comburat rubiginem peccatorum, ut exurat paleas vitiorum. In alto constituit charitas tribunal suum, quod non expugnat timor mundanus, nec amor terrenus, spes carnalium, aut tristitia adversitatum. Quis enim ejus latitudinem investigare potest quæ usque ad hostem extenditur? Quis comprehendet altitudinem ejus quæ usque ad Deum erigitur? Quis scrutari posset profunditatem quæ usque ad abyssum divinæ sapientiæ dimittitur. *Charitas Deus est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo* (*I Joan. iv*). Audi, o homo, et ne amplius parum reputes si charitatem habeas, audi quia charitas Deus est, nunquid parum est in se Deum manentem habere? magnum profecto est in se charitatem habere, quia Deus est charitas. Hoc privilegium sola charitas habet, ut dicatur Deus, et etiam sit, ita quod nulli alteri convenire possit. Quia cum omnis virtus donum Dei sit, nulla præter solam charitatem hoc habet, ut non solum donum Dei, sed etiam ipse Deus dici possit.

CAPUT XXI.

De dilectione proximi.

His auctoritatibus informatur homo ad dilectionem proximi: *Diliges proximum tuum sicut teipsum* (*Matth. xxii*). *Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (*Marc. xii*). *Diligite inimicos vestros, bene facite his qui oderunt vos* (*Matth. vii*; *Luc. vi*). Sixtus etiam ait: « Fundamentum et initium est Dei cultus amare homines. » S. Gregorius: « Charitas vera est, si et in Deo diligitur amicus, et propter Deum diligitur inimicus. » Non ipse Deus diligitur sine proximo, nec ipse proximus sine Deo. Iterum Beda: « Dilectio dicitur, eo quod duos liget, Deum et hominem, vel unumquemque proximum cum alio conjungat. » Quamvis enim

A dilectio Dei major sit in dignitate charitatis, tamen dilectio proximi major est in operatione, quia per dilectionem proximi pervenitur ad dilectionem Dei. O homo, dilige proximum tuum sicut te ipsum; bona quæ optas tibi non invidas alii; si majus optas tibi quam alii, invidus es; si majus alii quam tibi, fatuus es. Consule naturam, illa te docebit diligere proximum tuum sicut te ipsum. Ipsa etenim fecit omnia communia, unum fecit omnibus ortum, quia

Omne genus hominum simili descendit ab ortu.

Si alii negas quod tibi vis fieri, naturam impugnas, jus commune enervas.

Nulli imponas quod ipse pati non possis; hæc exhibe aliis, quæ tibi optas exhiberi. Quomodo in alio tuam potes aspernari naturam, qui in te ipso eandem amplecteris? Omne animal sibi simile diligit, sic omnis homo diligere deberet proximum suum. Omnis caro conjungitur ad sui similem societatem. Samaritanus evangelicus, tametsi alienus esset a vulnerato, tamen curavit ægrotum, et quomodo tu non potes diligere proximum tuum? Sis ergo omni proximo amicus persecutionis tempore et non tantum prosperitatis; noli esse amicus mensæ aut fortunæ sed tribulationis, ut ejus adversitates tuas facias compatiendo, ut ejus dolorem tuum facias condolendo; ejus passionem tuam facias compatiendo, quæ est major charitas quam animam ponere pro amicis suis, et charitatem extendere ad inimicos. Hæc sunt mirabilia in lege Domini. Sicut Deus miseretur suæ creaturæ, sic miserere in proximo tuæ naturæ. Quam laudanda est charitas quæ proximos ligat, diversos compaginat, pluralitatem ad unitatem reducit, diversitatem in identitatem redigit? Hæc est concors dissonantia, pluralitas unita, dissensus consentiens, varietas conjungens. Hæc ⁸⁵ est tunica Christi desuper contexta per totum (*Joan. xix*).

Hæc est tunica Joseph distincta secundum opus plumarium (*Gen. xxxvii*). Hæc est varietas qua legitur circumamicta regina de qua dicitur: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate* (*Psal. xlv*). De hac unitate charitatis dicitur: *Ecce, quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum!* (*ibid.*) *In unum*, non tam quoad locum quam quoad animum. Nam in uno loco habitare, et non esse animo uno, pœna est et non delectatio. Hæc unitas ad cœlestem perducit unitatem, de qua dicitur: *Unam petii a Domino, hanc requiram* (*Psal. xxvi*), etc. Hæc unitas hominem in proximo ditat, in alterius felicitate lætificat, hæc bonum speciale in commune deducit, bonum alterius ampliat, non exstinguit. Pudeat Christianos vinculo charitatis invicem non astringi; cum ethnicos pares in amicitia ex ipso naturali amoris nexu legimus fuisse ligatos! Cum tempora-

VARIÆ LECTIONES.

⁸¹ *Additur*: Sed in adversitate recedit.

lis amor multos unum in amicitia fecerit, cœlestis amore fideles vinculo charitatis non ligabit? Si frivolæ causæ in multis amicitiam pariunt, æterna præmia idem non poterunt? O quanta suavitas in vera proximi dilectione, quam non parit favor humanus, non terrena commoditas, non humana carnalitas, sed sola charitas! Hæc est quæ in Samuele orat pro Saule (*I Reg. xv*). Hæc est quæ pro populo ad Deum allegat in Moyse (*Gen. xxxii*), hæc flet in David (*II Reg. i*) pro Jonatha, pro Jerusalem in Jeremia. Certe a dilectione Dei deviat qui se ab amore proximi alienat, quia: *Qui proximum quem videt non diligit, Deum quem non vidit quomodo diligere potest?* (*I Joan. iv.*) O homo, nonne vis ut proximus te diligat propter Deum? eum dilige propter te ipsum: Ut ait moralis philosophus Seneca: « Si vis amari, ama. » O felix amor, quem non externæ causæ impellunt, verum insita summi forma boni, livore carens se contentus est. Talis amor in se suam habet dilectionem, non auxiliatur; in tranquillo posita est, non per ludibria defluit. O quam jucundum est in altero invenire te ipsum! Torporis est et negligentia, charitatis usum obsoletum relinquere, et nobilissimæ virtutis non habere exercitium.

Gloriosum est veræ amicitia esse artificem quæ superficialis dilectionis purgat fecem. Habeas amicum non ut te viset ægrotum, non ut famelicum cibet, non ut consoletur incarceratum, sed ut eum in carcere visites, esurientem cibes, potes sitiens, recipias errantem. Si pauperem proximum diligis, ex sola dilectione cleemosynam facis, elemosyna enim cordis multo major est quam corporis; charitas enim in elemosyna sufficit, sine terrena substantia. Illa quoque quæ corporaliter datur, non sufficit, nisi benigno animo tribuatur. Tene igitur ordinem charitatis. Dilige Deum super omnia, te infra, proximum juxta, carnem infra. Dilige carnem tuam non ut ei servias, sed ut eam disciplinaliter corrigas, dilige eam ad bonum non ad sæculi luxum. Non sequaris ejus voluntatem, sed eam cogas sequi voluntatem tuam. Tanquam bonus medicus, cura in ea quod infirmum est, quod factum, quod morbidum; sic ad tempus doleat ut in æternum congaudeat, ad tempus sentiat acrimoniam medicina, ut consequatur commodum sanitatis æternæ.

CAPUT XXII.

De pace.

Ad pacem informant auctoritates sequentes: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (*Joan. xiv*).

Item: *Pacem habete inter vos* (*Marc. ix*). Item: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur* (*Matth. v*).

De pace etiam dicitur: *Pax qua exsuperat om-*

nem sensum (*Phil. iv*). Et: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (*Luc. ii*). Et Gregorius: « Si, quam sit magna pacis virtus ostendimus, quo a nobis sit studio colenda, cognoscimus, etc.; » hujus autem virtutis dignitatem ex eo satis cognoscimus, quod Dominus ac Redemptor noster eam pro magno munere discipulis suis relinquere dignatus est, ut **86** per hanc sibi pacificarent in pacificatione consortes. Hanc itaque lex naturæ dictat, et elementa, planetæ, cæteraque insensibilia ulnis pacifice amplectuntur ⁸⁷.

Sunt autem tres species pacis, pax temporis, pax pectoris et pax æternitatis. Prima est pacis umbra; secunda pacis circumstantia; tertia pacis substantia. In prima sunt pacis faces; in secunda pacis reliquæ; in tertia dapes delicatæ. Prima est imaginaria, secunda invitatoria, tertia substantiva. Prima pax in temporalium prosperitate consistit, secunda ex mentistranquillitate provenit, tertia in jucunditate vitæ cœlestis existit. Prima pax ⁸⁸ appetenda non est, quia fallax est et lubrica et transitoria, quæ cum temeri putatur, fugit. Hæc est mulieris tempestas, prospera adversitas, deliciosæ amaritudines, amaræ dulcedines. Hæc pax in serenitate parit nubilum, in tranquillitate tumultum; ad similitudinem auræ mundanæ blanditur, tunc sævit ad similitudinem maris, nunc tranquilla est, tunc statim evertitur et, ut dicit Seneca, eadem die ubi fluxerint navigia, sorbentur. Has pacis voluptates experti sunt principes, experti sunt mediores, experti sunt et pauperes. Qui hanc sperat, in lubrico pedem ponit, in naufragio locat navem, stat in præcipitio, seminat in arenoso.

Secunda pax longe excellentior est quam ista, quæ exterioris pacis lubricum non timet, quæ fortunæ nubilum non horret, quæ mentem purgat a vitiiis; quam non demolitur conscientia vermibus. Hanc non possunt destruere fulmina principum, non excludere insultus hostium. Hac sola comite homo dives est, hac sola contentus est sapiens, hac comite tutus est in adversis, securus in periculis. Hæc hominem filium Dei facit. Hanc parit virtutum conventus, vitiorum egressus. De hac dicitur: *In pace in idipsum dormiam et requiescam* (*Psal. iv*).

In hac pace mentis est somnus tranquillus, quies pacifica, visio vera. Cujus mens ab exterioribus bonis pendet, hanc pacem non habet.

Qui sui contentus non est, ei talis pax deest. Qui in se pacem tenet, eandem cum proximo retinet.

Non potest eam claudere intus qui eam non exercet forinsecus. Pax vero æternitatis est illa quæ exsuperat omnem pacem, ubi Deus est omnia in omnibus, unum omnia et omnia unum velle et

VARIAE LECTIONES.

⁸⁹ In alio exemplari adduntur sequentia: Hæc est quæ in cœlis angelorum ordinat hierarchias. Hæc in hominibus fluctus cogitationum sedat, mentem fluctuantem serenat, conscientiam purgat, et ab animo tumultum relegat. ⁹⁰ Additur: Prima dat fortunam, secunda conscientiam, tertia vitam æternam.

unum nolle. Ubi contra rationem: caro non obstre-
pit, ubi omnis voluntas Dei voluntati se subijcit,
ubi homo pacem habet cum Deo, pacem cum se
ipso. Ubi Simon magus non decipit, ubi Pharisæus
phylacteria sua non dilatat, ubi Judæus non mur-
murat, ubi tantum gaudet Linus de bono Petri,
quantum de proprio, ubi amor relativus, ubi af-
fectus vicarius; ubi pacem non disrumpit diseor-
dia, ubi fraus non facit in pace divortia, ubi omnia
succedunt ad votum, ubi nihil impugnat affectum,
ubi voluntatem comitatur effectus, ubi effectum af-
fectus non præcedit⁹¹. Ad hanc pacem non venit,
nisi qui prius ordinaverit pacem in animo, nisi
prius tumultus sedaverit in se ipso: nisi prius car-
nalia cogitationum rixam a se excluserit, nisi
prius sui rector exstiterit. Triplex pax prædicta
olim variis est figuris signata. Per requiem quam
habuerunt filii Israel in terra promissionis signifi-
cata est pax temporis, quia, sicut requies illa va-
riis adversitatibus fuit respersa, sic pax temporis
multis turbatur adversis. Per Sabbatum vero so-
lemne in veteri lege, significatur pax nostræ con-
scientiæ; quia sicut in Sabbato feriabantur homi-
nes ab opere servili, sic in pace pectoris feriat
a servitute peccati. Per **87** illam vero requiem qua
septimo die requievit Deus ab opere suo (*Gen. 11*),
significatur pax æterna, in qua quiescendum est
ab omni labore. Prima pax calcanda, secunda tenen-
da, tertia appetenda. Si Cain pacem habuisset in
pectore, non irruisset in fratrem (*Gen. 14*). Si
Absalon mentis pacem tenuisset, non irruisset in
patrem (*II Reg. 15*). Si animum Judæ serenasset
conscientiæ tranquillitas, non confugisset ad laqueum
(*Matth. 27*). O quam tuto locatur in throno, cui
tranquillitas mentis blanditur, quam eleganter stravit
lectum suum, qui in pace pectoris ordinat ani-
mum, quam secure cubat in lecto, qui pacem di-
sponit in animo! In hac singulariter debet homo
esse donec transeat. In hac tendens dormiat et
requiescat.

CAPUT XXIII.

De prudentia.

Si quis de prudentia doctrinam habere cupit, hac
via procedat: *Estote prudentes sicut serpentes, et
simplices sicut columbæ* (*Matth. 10*). Item: *Sapientia
vincit malitiam* (*Sap. 11*). Et alibi: *Beatus vir qui
in sapientia morabitur* (*Eccli. 14*). Item: *Stultus sus-
citat rixas, sed et sapiens suscitatas mitigat* (*Prov.
17*). Seneca ait: « Quisquis prudentiam sequi desi-
derat, ductu rationis bene vivere incipiat, et non
dignitatem rebus ex opinione, sed ex earum natura
constituit. » Prudentia est rerum bonarum et mala-
rum, et utrumque discretio, cum fuga mali et
electione boni. Dicitur *utrumque*, quia non suf-

ficat bona et mala a se invicem dividere, sed etiam
bona a se invicem, et mala similiter; et bona a
melioribus et minus bonis; et mala a peioribus et
minus malis. Non sufficit illa discernere, nisi sequatur
boni electio et mali aspernatio. Prudentia docet
quæ videantur esse bona, et non sunt; et quæ
non videantur esse bona et sunt. O homo, prudentia
te docet, ut non mireris de rebus transitoriis
quæ possides, nec quod caducum est magnum existi-
mes. Prudentia te docebit, ut ea quæ tanquam
aliena possides prudenter dispenses, et quæ non
potes perpetuo tenere fructuose permittas abire. Si
amplecteris prudentiam, ubique idem permanes, in
nulla patieris jacturam, et prout rerum vel tem-
porum varietas exigit, ita te accommodabis tem-
pori, loco, personæ, causæ, nec te in aliquibus mu-
tabis, sed potius in omnibus adaptabis; sicut ma-
nus, quæ eadem est et cum in palmam extenditur,
et cum in pugnum constringitur. Prudentia nec fal-
lere vult, nec falli potest. Prudentia laudat parce,
vituperat parcus; nam similiter reprehensibilis est
nimia laudatio, quam immoderata vituperatio; illa
siquidem adulatione, ista suspecta est malignitate.
Prudentia testimonium veritati non amicitiae red-
dit. Cum discretionem promittit, promissum accel-
erat, plenius quam promiserat præstat. Prudentia
tribus temporibus dispensatur, præsentia ordinat,
prævidet futura, præteritorum recordatur; nam qui
nihil de præterito cogitat, vitam perdit; qui nihil
de futuro præmeditatur, in omnia incautus incedit.
Prudens proponit in animo et mala futura et bona,
ut illa possit sustinere, et ista temperare. Non sem-
per in actu est, sed interdum animum recreat pau-
satione quietis. Et requies ipsa plena est sapientia
studiis et cogitationibus bonis; nam prudens nun-
quam otio marcet, nunquam desidia torpet, ani-
mum aliquando remissum habet, nunquam resolu-
tum, accelerat tarda, expedit perplexa, emollit
dura, aggreditur ardua⁹². Sapientem non movet
dicentis auctoritas, non generis sublimitas, nec quid
dicat vel agat, nec quam multum, sed qualibus pla-
ceat cogitat. Id optat **88** et petit, quod optari coram
omnibus possit. Nec altiori se imponit in quo
vel stanti tremendum, vel descendenti cadendum.

Tunc sibi salubria consilia advocat, cum sibi al-
ludit vitæ prosperitas, sæcularis dignitas, tunc velut
inlubrico pedem retinet et sistit; nec impetuose,
sed circumscripte gressum procedere sinit. Ad
prudentiam pertinent, circumscriptio et cautio.
Prudentia metitur futura secundum præterita; ut, si
prudens aliquem videt cecidisse in tale vitium, tali
occasione, secundum hoc metitur futurum, ne ex
simili occasione decidat in consimile peccatum. O
quantæ prudentiæ est, ex præteritis metiri futura!

VARIE LECTIONES.

⁹¹ Quis potest esse tumultus, ubi ipsa sapientia regnat? ubi una disponit misericordia? ubi principatur ju-
stitia? ⁹² In alio exemplari sic: Scit enim qua via egredi debeat, et tuto singula destinat, ex apertis
obscura exstimat, ex obscuris aperta pronuntiat, ex parvis magna, ex proximis remota, ex partibus
tota, ex malis bona, ex otiosis seria.

ex ante factis instantia, ex similibus similia, ex signis consequentia! Ad eandem prudentiam pertinent circumspectio, quæ nihil aliud est, quam cautela contrariorum vitiorum, qua ita fugimus unum vitium, quod non incurramus in contrarium. Verbi gratia: sic avaritiam cavemus, quod non incurramus prodigalitem, hanc virtutem Salomon persuadebat, dicens: *Omni custodia serva cor tuum* (Prov. iv). Dicturus custodia, præmisit omni, ne si huic ostio seras claudas, alia ex parte aditum pandas. Sunt enim multi, qui sic unius vitii evadunt insultum, quod in alterius retinaculum labuntur. Sic enim vitia sibi invicem subministrant, ut dum quis latenter effugit unum, aliud vicaria vicissitudine retinet fugitivum. Ad eandem prudentiam pertinet cautio, qua prudentia discernit vitia virtutum speciem præferentia. Unde ait Isidorus: « Vitia virtutum præferunt speciem, unde perniciosius sectatores suos decipiunt, quia sub velamine se virtutis tegunt; nam sub prætextu justitiæ crudelitas agitur, et remissa segnitie mansuetudo creditur: Plerumque hoc agit torporis negligentia quod agere creditur indulgentia. Ex his liquet quod æ contentus est pro lens ad beate vivendum. Unde Crispus ait, « Sapientem nulla re egere, » summum enim in se bonum habet, et ideo extrinsecus instrumenta bonitatis quæri non oportet. Intus in mente colitur summum bonum, intus totum complectitur, quia exterius formam ⁹⁶ non amplectitur. Incipit enim fortunæ esse subjectus, qui aliquam partem bonitatis quærit extrinsecus. Prudens vero intra se omne bonum terminat, et si omne bonum fortunæ amittat, clamabit: Omnia mea mecum sunt, scilicet prudentia, justitia, fortitudo, temperantia. Omnia quæ eripi possunt, bona non putat. Imprudenti nihil sufficit, sed non est contentus, sibi relinqui non debet. Si nulla res opus est, nulla re scit uti, sed eget omnibus.

CAPUT XXIV.

De fortitudine.

Ad fortitudinem invitant hæ auctoritates: « Estote fortes in bello, et pugnate cum antiquo serpente ⁹⁷. » Seneca ait: « Si magnanimus fueris, nunquam judicabis tibi contumeliam fieri: de inimico dices: non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit. » O quam generosa magnanimitas quæ, cum inimicum habet in potestate, vindictam judicat vindicare potuisse. Honestum et summum genus vindictæ judicat ignoscere, neminem ex improvieo impetit, palam aggreditur; non gerit conflictum nisi indixerit; adversa non deprimunt, prospera non extollunt. Fortis pericula non appetit velut temerarius, nec formidat ut pavidus ⁹⁸. Hæc est quæ fecit Vincen-

atium plus posse dum torqueretur, quam ille qui torquebat.

89 O homo, si virtutem hanc complexus fueris, fortunæ jaculum non timebis; deridebis blandam, contemnes iratam. Qui fortis est liber est, non servit fortunæ, non varietati mundanæ. Vide, quanta fuerit in martyribus fortitudo, qui tormenta vicerunt, qui sua magnanimitate ipsis illudere tyrannis, qui projecti corpore, non sunt projecti mente; qui adversitati terga non verterunt, sed magnanimitate restiterunt. Est autem triplex fortitudo: fortitudo hypocritæ dealbati, fortitudo philosophi, fortitudo justii. Prima venatur vanam gloriam, sed venando meretur æternæ damnationis ignominiam. Hæc sic trahit gloriam, quod non sit in gloria. Hæc potius imbecillitas est quam magnanimitas, potius infirmitas quam valetudo. Hanc præterdunt hæretici, hanc præsumunt fratres falsi. Secunda est, qua philosophi spernebant fortunam mundi, aspernabantur gloriam, respuebant divitias, abdicabant potestates humanas. Sed hæc fortitudo insufficienter erat ad meritum, impotens ad vitæ præmium; quia carebat forma, id est charitate quæ est forma omnis affectionis bonæ. Secundum hanc fortitudinem dicitur rigor fuisse in Catone, magnanimitas in Socrate, mundi contemptus in Diogene.

Sed quia hæc fidei fundamentum non habuit, eam spes non erexit, charitas non perfecit, virtutis meritum amisit. Fortitudo vero justii est quæ finem constituit Deum, debitum non omittit officium. Hæc fortitudo est quæ mortem contemnit, quæ domum paupertati spirituali aperit, voluptates sub freno rationis jacere cogit. Tria sunt fortitorum incommodorum genera: paupertas, morbus, tyranni violentia. Contra paupertatem valet fortitudo ut non frangatur animus, sed amplior sit interior, et tanto magis ditescat in mente, quanto minus abundat in rebus fortunæ. Valet fortitudo contra morbi insultum; hæc enim in dolore gratias Deo agit, spirituales delicias invenit in tribulatione ⁹⁹, ut potius cedant morbi in mentis commodum quam in corporis detrimentum. Sicque morbus affert medicinam, infirmitas sanitatem, tristitia gaudium. Fortitudo tyranni violentiam expugnat, cujus crudelitatem enervat, carcerem respuit, mortem non metuit ¹⁰⁰. Homo, nil valet tua operatio, nisi columna fortitudinis roboretur. Nutat ædificium bonæ operationis, nisi innoverit columnæ fortitudinis: hæc fracta, totum ædificium corrui, et Samson, id est vir fortis, semetipsum interficit ¹. Hæc æquat adversa prosperis et prospera adversis, ut non magis erigatur quis prosperis, quam deprimatur

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ In alio, pro formam, legitur fortunam. ⁹⁷ Aliud exemplar habet: pugnate contra antiqua vitia. Et Claudius ait: Quid enim generosam humanitatem vela aggredi pigeat ceptum fatiget? ⁹⁸ Miramur quædam animalia quæ per medios ignes sine noxa corporis transeunt; quanto mirabilior est vir fortis, qui per ferrum, prunas et ignes, illæsus et indemnis animo evadit? ⁹⁹ In alio exemplari habetur: In tribulatione spirituales delectationes invenit. ¹⁰⁰ Additur: Equuleum amplectitur, optat vincula, et spontaneè currit ad mortem. ¹ Additur: Si hanc Petrus habuisset, non ad vocem ancillæ a fide deviasset; si hæc filii Israel præditi, ad aquas contradictionis non murmurassent.

adversis. Prospera judicat fumum, et quasi spumam transeuntem, adversa quasi nebulam fugientem. Ipsa magnanimitas ostendit quod infirmitas hominem in tribulatione facit potentem, quæ ex se nullam habet virtutem. Cæterarum cardinalium virtutum regina est prudentia. In ea formam inveniunt, ab ea modum requirunt, sine ea, quæ virtus esse videtur, decedit in fatuitatem quod bonum esse apparet, labitur in temeritatem. Prudentia est quæ docet quid cogitandum, quid qua intentione agendum, quomodo ad finem perducendum. Hæc metitur vires humanas, hæc ponit cogitationibus metas, hæc dirigit motus mentis, intuitus rationis, hæc ponderat bona, examinat mala? Quid valet religio, nisi prudentiæ recipiat condimentum, quid jejunium, nisi sale sapientiæ conditum. Quare, o homo, antequam quidquam aggrediaris, considera in speculo prudentiæ, modum tuæ actionis, lege in libro prudentiæ quid agendum sit, quid cavendum. Ille tiber non fallit, neminem decipit, sed omnes ejus sententiæ sunt assertiones veræ et honestæ.

90 CAPUT XXV.

De temperantia vel modestia.

Hoc modo procedat prædicator in sermone de temperantia, vel modestia :

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, Dominus prope est (Phil. iv). Item Apostolus : *Sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo (Tit. ii).* Item : *Sobrietatem sectantes (ibid.).* Et Hieronymus : « Modicus et temperans cibus, utilis est animæ et corpori. » Idem iterum : « Omnia sunt virtuti continentiæ præparata. » S. Gregorius : « Altitudo nentium munditia est continentium. » Et alibi poeta :

Medium tenere beati.

Et :

Medio tutissimus ibis.

Considera quantum natura poscat, non quantum gula concupiscat. Si continens fueris, eo usque pervenies, ut te ipso contentus sis. Nam qui sibi satis est, in deliciis natus est. Impone concupiscentiæ frenum. Omnia quæ blandimento, et quæ voluptati animum trahunt, rejice, ede citra saturitatem, bibe citra ebrietatem, desideria tua parvo redime; quia hoc tantum curare debes, ut desinant. Ad cibum accede non ad voluptatem: palatum tuum fames excitet, non sapor. Nunquam paupertas immunda tibi sit, nec parcimonia sordida, nec simplicitas neglecta, nec levitas languida; nec tua defleas, nec aliena mireris. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidant. Non acerba, sed blanda verba teneas. Esto vitiorum fugator ipse, aliorum vero non sis curiosus scrutator neque acerbus reprehensor, sed sine reprobatione corrector ita, ut admonitione hilaritatem prævenias, et erroris ventam facile dato. Non extollas quempiam supra modum, nec dejicias. Esto tacitus dicentium

A auditor. Facile quærenti responde, contententi facile cede, nec injurgia, execrationesque descendas. Si vis esse continens, et animi et corporis motus observa, ne indecori sint; nec ideo illos contemnas quia latent; nam nihil refert quod nemo illos videat, cum ipse illos videas. Paucis familiaris sis, omnibus æquus; severior vita quam vultu, ultor clemens, sævitæ detestator, optior bonæ famæ, non tamen inanis gloriæ seminator; imo, extra inanem gloriam occultator virtutum, sicut alii vitiorum; vanæ gloriæ contemptior et honorum; quibus præditus eris non acerbus exactor. O quam

Rara avis in terris, alboque simillima corvo,
quæ teneat mensuram hujus mediocritatis. O quam gloriosa virtus temperantiæ quæ virtutem facit tenere medium, ne fiat lapsus in diminutum, vel excessus in superfluum. Hæc est spiritualis circumcisio, quæ singulorum sensuum superfluum lima rationis præcidit. Hæc est ad quam Seneca invitans ait : « Temperetur vita inter bonos mores et publicos : magnus illo est qui sic scitilibus utitur quemadmodum argento; nec ille minor est qui sic utitur argento quemadmodum scitilibus. » Idem ait : « Nec sordeat, nec nimis splendeat habitus. In mediocritate virtus est, non in dejectione. » O homo, temperantiæ terminis te astringe, cave ne avarus sis, nec inhoneste contrahas prodigalitati notam; cæteras quoque virtutes temperantiæ regula metire. In justitia temperantia tenenda est, ut reverentia disciplinæ ejus neque nimia communitate negligentia despecta vilescat, nec sæviori atrocitate gratiam humanæ amabilitatis amittat. Hæc in fortitudine mensuram ponit, ut sciat et prospera suscipere et adversa non inconsulte appetere. Hæc ordinat prudentiam, ut non sapiat ultra debitum; sed sapiat ad sobrietatem, nec ultra mensuram inquisitionis turpiter obsolescat. Temperantia per omnia omnem substantiam bonis operibus exornat, circumstantiam informat. Hac ita metitur tempora, loca, personas et causas, ut juxta limitem ejus ambulans, in hujus mundi abruptis, et vitæ temporalis præcipitiis ruinam pati non possit. Si quis hac armatus fuerit, nihil in eum potest livoris stimulus, detractionis cumulus; nihil invenit in eo diabolus quod accuset, nihil conscientia quod extirpet, nihil mundus quod derideat, nihil purgatorius ignis quod purget.

CAPUT XXVI.

Contra verbositatem et linguæ evagationem.

Si quis a verbositate et effrenata linguæ evagatione cavere studet, hæc quæ sequuntur diligenter attendat. Ait Apostolus : *Ineptas et viles fabulas devita (I Tim. iv).* Hieronymus ait : « Scurrilitas atque lascivia, te præsentem non habeant locum. » Omne quod non ædificat audientes, in periculum vertitur audientium; *Corrumpunt enim bonos mores colloquia*

VARIE LECTIONES.

* In alio exemplari ita : Omnia tolerabilia præter turpitudinem concede. * Additur : Audientium promptus susceptor. * In alio, pro suscipere habetur sustinere. * Pro ultra habetur citra.

*mala (I Cor. xv). Sixtus etiam ait: «Lingua mali-
loqua indicium est malæ mentis:» Lingua tua
sensus tuum sequitur, verbum sine sensu oppro-
brium est. Ad Nepotianum quoque Augustinus di-
cit: «Officii tui sit, clarissime, non tantum oculos
servare castos, sed et linguam: nunquam ad
luxuriam moveatur corpus, ad jocos vel inania
verba nec moveatur lingua.» Sixtus etiam ait:
«Sermo vanus vanæ conscientiæ index est: «Qualis
sermo ostenditur, talis etiam animus compro-
batur. O homo, qualis futurus es in factis, si dis-
solutus inveniaris in verbis? non major est gloria
dicere nota, quam silere otiosa. Stultus est qui
primum non inducit verbum ad limam rationis,
quam educat ad linguam sui oris. Prius debet homo
habere verbi scrutinium, quam dicendi usurpet
officium. Cave ne in publico verba facturus, ver-
bositas tua verecundiam pariat imperitis, indigna-
tionem peritis. Fluxus verbi significat animum
fluxum; et qualis sit homo in mente verbositas
depingit in ore. Verbositas hominem mutat in scur-
ram, transformat in minum, in joculatorem dejicit,
humanæ naturæ deponit dignitatem. Refrenanda
est lingua, ut ait Jacobus (cap. iii), quæ inflammat
rotam natiuitatis nostræ. Rota autem natiuitatis no-
stræ est præsens vita, quæ ab ineunte ætate, in
multiplici volvitur volubilitate. Hanc inflammat
linguæ mobilitas in adolescentia ad jocosa, in ætate
virili ad fraudulentam, in senili ad detractoria. Sed-
danda est ista scintilla ne evadat in flammam; C
surculus ne excrescat in silvam; gutta ne intum-
escat in torrentis abundantiam. Majus est refre-
nare linguam quam capere civitatem, quia illud
insultat interius, hoc exterius. Hic sumuntur arma
contra te de te ipso, ibi vero pugnatur de alieno.
Summa tamen verecundia est et depressa dejectio
unicum non posse refrenare membrum, vile non
posse sibi subjugare mancipium. Si in humido lo-
cata est lingua, sistatur per constantiam; si egredi
vult, refrenetur per temperantiam, apponatur pes-
sulum rationis, circumcidatur lima discretionis.
Si equo frenum imponitur ne contra equitem eva-
getur⁶ ubi non imminet nisi corporis periculum,
multo magis frenum apponendum est linguæ, per
quam periculum imminet animæ⁷. Melior est vera
simplicitas, quam abundans loquacitas: melior est
sancta rusticitas, quam peccatrix eloquentia. Facile
contemnitur qui frequentius non vocatus in gar-
ritum resolvitur. Assuesce igitur linguam tuam
bene loqui; pretiosa est lingua quæ non novit nisi
de divinis rebus verba construere; et sanctum est
os, unde semper cælestia proferuntur eloquia.
Considera te redditurum rationem de omni verbo
otioso: Otiosum autem est verbum (Matth. xii), ut
dicit Gregorius, «quod caret aut utilitate rectitudi-*

nis, aut ratione justæ necessitatis.» Verbositas est
semen quod fructum non tacit, sal inflatuatum
quod ad nullius rei valet condimentum, sed potius
terram sterilem reddit, quia auditores in 92. ca-
chinnum convertit. Noli, homo, stude pluralitati
verborum sed fructuosæ brevitati sententiarum,
quia, ut ait Hieronymus, brevitati studens, non de-
bes plura dicere. Et si castitatem habes in mente,
non eam fædes inhonesto sermone, «non loquendo
et discurrendo, sed tacendo et sedendo te sapien-
tem monstra.» Garrulus nunquam loqui erubescit,
non considerat quid, sed quantum dicat, non me-
litur sententiarum sed verborum abundantiam.
Sermo moderatus sancta reverentia est, sermo im-
moderatus impudicitæ nota. Quidam, ut verbositati
indulgeant, imprudenter Scripturas demonstrant,
quas tamen non intelligunt, et cum aliis persuade-
rint, eruditorum sibi supercilium assumunt. Re-
vera garruli⁸ sunt vitandi velut venenosa anima-
lia, qui verbositate sua alios infatuant, et quæ nec
sibi nec aliis prosunt imprudenter eructant; et, ut
Hieronymus ait: «Quidam rumores turpissimos fe-
runt, et quod ab ipsorum egressum est labiis, au-
disse se dicunt.» Quidam adversus alios sunt lo-
quaces et garruli, pro se vero elingues et muti.
Verositas est speculum mentis, et garrula lingua
littera cordis.

Audi quid dicat Evangelium: *Bonus homo de
bono thesauro cordis sui profert bona (Matth. xi).*
Salomon quoque ait: *In multiloquio peccatum non
deerit, et qui moderatur labia sua prudentissimus
est (Prov. x). Qui custodit os suum, custodit animam
suam; qui autem inconsideratus est, sentiet mala
(Prov. xiii).* Homo sapiens tacebit usque ad tem-
pus, lascivus autem et imprudens vel impudens non
servabit tempus. Item David ait: *Vir linguosus non
dirigetur in terra (Psal. cxxxviii).* Et Gregorius:
Vir linguosus imperitis est, prudens paucis utitur
verbis. Brevis sermo scientiam facit, loqui multum
stultitia est. In principio audi, loquere novissi-
mus, finis plus habet honoris; melior novissimus
sermo quam primus.

CAPUT XXVII.

Contra mendacium.

D Qui vult mendacii vitare perniciem, his se infor-
met sententiis; legitur in Evangelio: *Non falsum
testimonium dices (Matth. xix).* Et Paulus ait: *De-
ponentes mendacium, loquimini veritatem unusquis-
que cum proximo suo (Ephes. iv).*

Salomon etiam ait: *Qui mentitur, testis est frau-
dulentus. Abominatio est Domino, labia mendacia:
qui autem fideliter agunt, placent ei (Prov. xii).*
Os quod mentitur occidit animam (Sap. i). Et David
ait: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal.
v).* Item Isidorus ait: Omne quod a veritate dis-

VARIÆ LECTIONES.

⁶ In alio exemplari sequitur: Ne deferatur in præcipitia, ne decidat in abrupta. ⁷ Subjunguntur sequentia: Ne nos deferat in scurrilitatis lucum, in perditionis præcipitium, in detractoris venenum, et ad ultimum, in pœnæ gehennalis abyssum. ⁸ In alio habetur: Rumigeruli sunt vitandi.

cordat, iniquitas est. O homo, quantum a summa A veritate discordas, dum figmentis mendaciorum operam præstas! quomodo putas te venturum ad ve. am, si es in verbis dissentiens a vero, nescio qua conscientia ea lingua quis rogat Deum qua eructavit mendacium. Nullum est peccatum quo ita cauteriatur conscientia, ac mendacii nota. Cum omne peccatum mortale hominem alienet a vero, nullum malum magis quam mendacium, quod derogat veritatis naturæ. Hoc est vitium quod falsa testimonia commentatus, fabricat adulationes, invenit fraudes, consummat detractiones. Per hoc vitium corde et ore quis loquitur, et in semetipso diversificatur. Negat ore quod tenet in corde. Per hoc vitium, cor contradicit cordi, os obviat cordi. Hoc vitium hæresim parit; schismata facit, generat suspiciones, inauditos [concinat] rumores, colorat probra, palliat denudanda, denudat velanda. Hoc assistit perjuriis, assidet actionibus inhonestis, contra omnes res lege naturali ad utilitatem proximorum tendit, cum ipsam etiam veritatem oppugnat. Hoc tantæ malitiæ rubiginem in se continet, quod ea nulla ratione excusari possit. Non hanc solvit a reatu in 93 obstetricibus naturalis pietas (*Exod. 1*); non in Gabaonitis rationabilis timiditas (*Josue 10*), non in Petro error mentis (*Matth. 26*), non in Anania providentia necessitatis (*Act. 5*).

Nullum est peccatum quod ita aspirat ad dolum, tendit ad fraudem, spectat ad deceptionem, anhelat ad proditionem, sicut mendacii vitium, falsitatis flagitium. O filii hominum, usquequo gravi corde, ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium (*Psal. 14*)? nimis vultis sectari nostræ naturæ vanitatem, qui et in verbo commutatis veritatem. Sed si modo in mendacio fuerit culpa, in veritate in futuro non deerit pœna; et qui nunc fuerit per mendacium falsus, in futuro erit in gehenna verus. Scis quoniam imitaris per mendacium, patrem mendacii diabolum, qui in veritate non stetit, sed per superbiam vanitatem decidit. Hujus filii sunt, qui recedunt a vero. Hujus sunt complices qui indulgent falsis. O homo, si in tuo mendacio est falsitas, in culpa erit veritas. O miserabilis mendacii effectus, qui propositione falsa consequenter infert verum supplicium. O quanta imprudentia, o quanta fatuitas, pro verbo mendacii sustinere verbera æterni supplicii! Quantum deviat ab officio linguæ, qui commaculatur mendacii sorde! Satis homo suæ nativitatis exprimit rotam, quando labitur per falsitatis offensam. O homo, si vis cavere verba mendacii, linguam informa ad veritatem, a verborum scurrilitate averte. Mendacium servitium est, quod totam locutionis massam in sui amaritudinem convertit. Est autem triplex mendacium: mendacium vanitatis, mendacium falsitatis, mendacium intentionis. De primo dicitur: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, etc. (Psal. 11)*

De secundo dicitur: *Omnis homo mendax (Psal. 110)*. De tertio: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. 5)*. Primum miserabile, secundum culpabile, tertium abominabile. Primum pœnæ, secundum culpæ, tertium malitiæ. Primum innatum, secundum excogitatum, tertium elaboratum.

CAPUT XXVIII.

Contra detractionem.

Hæ auctoritates remedium præstant contra detractiones; Hieronymus ait: « Cum factum aliquod a maledico fingitur, alterius fama vexatur. » Idem ait: Non juste potes in aliis reprehendere, quod ipse facis; nec arguere simulationem potes, cum ipse reus tenearis. Item: Cave ne aut linguam aut aures habeas prurientes, id est ne ipse aut alii detrahas, aut alios audias detrahentes. « Nulli detrahas, nec in eo te sanctum putes, si cæteros laceres, si detractionibus tuis alios vulneres. Non est hoc emendare, sed vitio tuo satisfacere. » Item: Incongruum est latere corpore, et lingua per totum orbem vagari. Vide ne dum reprehendis vitia, vitium detractionis incurras. Item: Querulum est servorum genus, et quantumcunque tribulatur, illis minus est; non enim considerant quid, sed quantum detur, doloremque suum solis detractionibus consolantur. Idem: « Qui aliis crebro detrahit, quamplurimos offendit; turpe est lacerare absentes, et alienam vitam describere; minus disertus est, qui se excusat alieno errore. » Detractor scorpionis gerit imaginem, quia sicut scorpio præfert virginis vultum, et consequenter emittit aculeum; et a superiori vulnus infert acutum; sic detractor in facie hominum verba favorabilia proponit, et in occulto aculeum detractionis concludit, et quasi a superiori vulnerans, melioribus detrahit. O homo, quid de te cogitas, dum jaculum detractionis vibras? Prima sagitta in te revertitur, et prius tibi quam aliis vulnus infertur. Male velas tui facti enormitatem, qui eam palliare cupis per alienam detractionem. Dum detrahis hominibus, suspectum 94 reddis, omnibus te odiosum facis, et quos honestis sermonibus amicare deberes, veneno detractionis eis inimicari studes. Dum alios deturpare niteris, te profundius inficis; et quod in alios commentaris falsum, in te invenis verum. De detractoribus dicitur: *Sepulcrum patens est guttur eorum, etc. (Psal. 5, 111)*. Sepulcrum dealbatum exterius, fetorem cadaveris tenet intus; sic detractor interiorum malitiam colorare volens, in morsus detractionis exit. Sed per hoc potius sepulcrum aperitur, et interioris malitiæ fetor egreditur. Detractores canum gerunt imaginem; qui indiscrete latratibus intendunt et omnibus morsus inferunt. Hi sunt qui in scirpo inveniunt nodum, in immaculato maculam, in rotundo angulum, in splendido tenebrosam. Hæc est pestis hypocritarum, morsus invidorum; pestis illa nulli parcit, auget culpam, diminuit gratiam,

errat in proximum, peccat in Spiritum sanctum. A Hæc maligna peste intonantes Scribæ et Pharisei dicebant : *In Beelzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia* (Luc. xii, Marc. iii). Et alii clamaverunt : *Samaritanus es tu, et dæmonium habes* (Joan. viii). O homo, quæ commoditas in detractioe? quæ utilitas in maledico dente? Dum proximo nocere credis, magis honori ejus accedis; quia solet detrahi bonis, et in virtutem desævit tabes livoris. Dedignatur enim lingua maledica in vitia exercere malitiam, et totam se armat ad proximi diminuentiam justitiam, et sic suæ detractiois rubigine alterius famam exolit, suaque demorsione alterius gloriam purgat et extollit. Detractio invidiam prædicat animi malignitatem denudat; et quod interius est incognitum, exterius vomit per detractiois venenum¹⁰. B O homo, si arguis argue ad mensuram, reprehende ad cautelam, non ut proximus scandalizetur, sed ut corrigatur. Argue, non ut tuum facinus pallies, sed ut alterius vulnus sanes. Ad scurras pertinet detractio, qui adulantur ut emungant pecuniam; qui detrahiunt ut divites stimulent ad largitiones faciendas; qui per adulationes in auribus potentum citharizant; qui juxta doni mensurarum laudes ponderant, qui per detractioes acquirunt quod per virtutes non possunt. Horum lingua quæ cibos venatur, erit cibus iguis æterni; et quæ per detractioem attrahit munera, gehennali distrahetur pœna.

Detractio est inimica virtutum matri, scilicet C charitati; quam a se fugat, qui proximum detractioe sugillat, quia Spiritus sanctus detractioe effugiet figmentum, mendacium abhorret reprehensionis, detractiois peccatum. Nec hic, neque in futuro locum remissionis vix invenit, qui Spiritum sanctum offendit. O homo, qui cinis es et pulvis, qua fronte, quo supercilio verecundiæ perfusus caractere, in meliorem audes detractiois venenum evomere, aut in minus malum, vel parum, judici sententiam ferre? Si proximum judicas injuste, a majori judicaberis juste: pro judicio detractiois, æternæ senties judicium damnationis.

CAPUT XXIX.

Exhortatio ad orationem.

Hæc est doctrina ad orationem: *Omnia quæcunque petieritis in oratione, credentes, accipietis* (Matth. xxi). *Orate pro invicem ut salvemini; multum enim valet deprecatio justis assidua* (Jac. v). *Longe est Dominus ab impiis, et orationes justorum exaudiet* (Prov. xv). *Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum* (Eccli. xviii). *Deprecationem læsi exaudiet Deus* (Eccli. xxxv). *Fili, in infirmitate tua noli despiciere teipsum, sed ora Deum, et curabit te. Surge a lecto, averte te a*

delicto, et dirige manus, orationibus et lectionibus nocte ac die vaca, et cum somnus de oculis tuis ceciderit tunc sensus in oratione evigilet. Sicut militi 95 sine armis exire ad bellum non convenit, ita Christiano cuilibet sine oratione procedere non expedit. Unde Hieronymus: « Egre dientem de hospitio armet oratio. » Quanto graviore tumultu carnalium cogitationum premimur, tanto orationi ardentius insistere debemus¹¹. Melius est cum silentio cordis orare, quam solis verbis, sine intuitu mentis; psallendi enim utilitas, tristitiam cordis consolatur.

Tantus debet esse erga Deum orandi affectus, ut non desperet precibus consequi effectum. Inaniter oramus, si spei fiduciam non habemus. Qui a præceptis Dei avertitur, quod in oratione postulat non merebitur. Cæsarius dixit: Sic orationi et lectioni debemus incumbere, ut interdum etiam manibus aliquid possimus exercere. Sicut venenata animalia fortiores herbæ, vel et pigmenta pellunt, ita et cogitationes sordidas oratio munda pellit. Noli, o homo, orationem aliqua circumstantia deformare; æterna petas, non temporalia. Si terrena petas, oratio tua caret materia; si non ex charitate, caret forma: pete ergo pie, ut informetur oratio; perseveranter, ut radicala sit intentio; et ea quæ ad salutem æternam spectant, ut stabili adhæreant fundamento. Noli enormia petere, ne in peccatum tibi vertatur oratio, ut oratio Judæ. Noli petere ex rancore animi, ut filii Zebodæi, qui petierunt a Christo ut ignis descenderet de cælo, qui Samaritanos vastaret (Luc. ix). Ii enim non postulaverunt intuitu justitiæ, sed amore vindictæ. Si oras, exclude ab animo cogitationum tumultum, claude tuæ mentis ostium, intra cordis tui cubiculum. Cum oras ad Deum, serva suavitatem tui unguenti, ne muscæ morientes perdant suavitatem thymiamatis sancti (Eccl. x); id est cave ne in oratione tua se pravæ cogitationes immisceant, quæ meritum orationis perdant. Si hostiam orationis offers Deo, abige cum Abraham aves a sacrificio (Gen. xv), ne hostiis insidiantur easque inficiant; quia timendum est ne cogitationes immundæ corrumpant suavitatem orationis propositæ. Multi enim sunt, qui habent in ore Deum, in mente diabolus; qui voce Deum laudant, mente autem blasphemant, et cum lingua sit in hymnis, animus est in patinis; ac quod ore fatentur, animo dissentunt. Tales, quantum in ipsis est, Deum derident, divinam majestatem blasphemant, ac, cum linguæ peccata remitti orant, ea in mente retinere non dubitant. Imo, quidam sunt qui os in orando polluunt, et animam inficiunt. De his Seneca ait: Nunc quanta est dementia hominum! Turpissima vota Deo insurrant,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ *Sequentia omnia deerant in nostro exemplari, desumpta autem sunt ex alio antiquiore.* ¹¹ *In exemplari veteri additur: hinc Isidorus: Citius ad precem flectitur judex, si a pravitate sua peccator corrigatur.*

si quis amoverit aurem, conticescent : quod homines scire nolunt, Deo narrant. « Sic cum hominibus vive, tanquam Deus videat, sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. » O homo, si vis exaudiri, digne digna pete, sic Deum postulabis, quod ad Deum pertinet dare. Est autem quædam oratio periculosa, qua petimus mala, qualis fuit oratio Judæ proditionis, quia petit proditionem Salvatoris. Alia quæstiosa, qua petuntur temporalia, qualis fuit petitio filiorum Zebedæi, qua petierunt ut unus sederet a dextris, et alius a sinistris Dei in regno suo, quem credebant temporaliter regnaturum (*Matth. xx*). Alia est infructuosa, qua quis obstinatus petit salutem æternam, de qua dicitur : *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum (Matth. vii)*. Alia est fructuosa in qua de contingentibus nihil omittitur, de qua dicitur : *Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis (Marc. xi, Joan. xvi)*. Ubi potius intelligitur numen nominis, quam nomen numinis. Hæc vere petit in nomine Jesu, qui salutari intentione petit, et ad salutem æternam. Hæc sola oratio allegat apud judicem, perorat apud cœlestem Principem. De hac in Canticis amoris dicitur : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris et universi pulveris pigmentarii? (Cant. iii.)* Hæc enim vere ascendit, quæ penetrat paradysum et ascendit usque ad Dei thronum.

96 Hæc eleganter dicitur *virgula*, et directæ, quia sicut virga ex directo in altum dirigitur, sic oratio fructuosa in terrena non curvatur, sed ad cœlestia inflexibiliter dirigitur. Eleganter autem comparatur fumo, quia sicut fumus ex igne nascens tendit in altum, sic oratio fructuosa ex camino charitatis orta, ascendit in altum. Eleganter etiam per desertum dicitur ascendere, quia animus per quem talis oratio effunditur, ab omni pravæ cogitationis strepitu separatur. Hæc est *ex aromatibus myrrhæ et thuris*. Thus affert odorem, myrrha amaritudinem. Per thus ergo significatur mentis devotio; per myrrham, pœnitentiæ amaritudo. Ergo ex amaritudine pœnitentiæ de peccatis, et odore internæ devotionis, constare debet unguentum orationis. Quia quicumque orare fructuose desiderat, necesse est ut de peccatis pœnitens, mentis devotionem orando redoleat. *Et universi pulveris pigmentarii*. Pigmentarius est Christus, qui diversis pigmentis virtutum suos illustrat, et quasi pigmentario neclate inebriat. Hujus pigmentarii pulvis universus, est multiplex virtus, de qua orationis unguentum conficere debemus.

CAPUT XXX.

De compunctione, seu contritione.

His auctoritatibus potest aliquis informari ad com-

punctionem et contritionem cordis; ait propheta : *Scindite corda vestra et non vestimenta vestra (Joel. ii)*. Et Joannes : *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum (Matth. iii.)* Et Psalmista : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. l)*. Item sanctus Augustinus : « Qui non habet compunctionem, non habet mundam orationem. » Et sanctus Isidorus : « Prius lacrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, et tunc mundata mentis acie, id quod quærimus contemplemur. » Compunctio cordis, est humilitas mentis cum lacrymis, de recordatione peccati, et amore judicis, et timore judicii. Ille perfectior est compunctionis effectus, qui a se omnes carnalium desideriorum affectus repellit, et intentionem suam toto mentis studio in Dei contemplationem desigit. **B** Gemina quoque compunctione anima electi afficitur, id est dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio vitæ æternæ suspirat. Quatuor sunt affectionum qualitates, quibus mens justi compungitur salubriter. Prima est memoria præteritorum factorum; secunda, consideratio peregrinationis suæ in hac vita; tertia, recordatio pœnarum suarum; quarta, desiderium supernæ patriæ, quatenus ad eam citius valeat pervenire. Lacrymæ enim pœnitentiæ apud Deum pro baptismate reputantur. Dilige lacrymas, et tanto sis prior ad lamenta, quanto prior fuisti ad culpam. Magna peccata grandia lamenta requirunt : beatus autem est, qui habet compunctionem secundum Deum. Compunctio sanitas est animæ, compunctio remissio est peccatorum, compunctio secunda est tabula post naufragium, secunda medicina post peccati remedium. Compunctio est spirituale lavacrum internæ regenerationis, sine quo adultis non valet baptismus; sine quo, ad judicium sumitur Christi, corpus; sine quo infructuosa est confessio, sine quo inanis est satisfactio. Hæc est aqua mentem purgans, intentionem fecundans, confessionem irrigans, animam satians. Hæc est aqua quæ submergit Ægyptios, id est exstinguit motus primos. Hæc est spirituale diluvium, quod omnem carnem interficit, id est omnem carnalem cogitationem exstinguit ¹¹. Est autem triplex lavacrum, baptismi, pœnitentiæ et martyrii. Primum est ingredientium, **D** secundum **97** redeuntium, tertium pervenientium.

De primo dicitur : *Lavamini, mundi estote (Isa. 1)*. De secundo dicitur : *Amplius lava me ab iniquitate mea (Psal. l)*. De tertio : *Laverunt stolas suas in sanguine Agni (Apoc. vii)*. Primum lavacrum est figuratum per aspersionem quæ fiebat in Veteri Testamento ex aquis vivis; secundum per cineris aspersionem; tertium, per vitulæ rufæ sanguinem (*Num. xix*). Quid enim aqua viva, nisi baptismus? Quid aspersione cineris, nisi humilitas compunctionis,

VARIE LECTIONES.

¹¹ *In alio exemplari hic addebantur sequentia* : O felix medicina, per quam peccatorum morbus expellitur, per quam virus culpæ evomitur! O felix tabula per quam naufragus redit ad portum salutis! Aqua salutaris qua peccatum diluitur, via per quam reditur ad patriam, spirituale remedium per quod reditur de invio ad viam!

per quam homo se cinerem ostendit, et sedet in cinere et cilicio? Quid etiam sanguis vitulæ rufæ, nisi martyrium, rubricatum sanguine, quod efficaciam habuit ex Christi passione? Sic itaque triplex est baptismus: baptismus fluminis, qui fit in aqua; baptismus flaminis qui fit in pœnitentia, ex Spiritus sancti gratia; baptismus sanguinis, qui fit in martyrii lucta. Per primum vestitur homo stola prima; per secundum, difformatus renovatur; per tertium, præparatur secundus. In primo, deletur vetus homo; in secundo, renovatur interior homo; in tertio, moritur caro. Primum est omnium, secundum multorum, tertium paucorum. O felix lavacrum pœnitentiæ, quod toties valet ad purgandum, quoties purgatione indiget cor humanum. Hæc est herba cœlestis fullonis, qua vestes suorum deturpatas a sordibus purgat. Hæc est cœleste nitrum quod de rore divinæ gratiæ descendens, sole justitiæ decoctum, abstergit maculas peccatorum. Hæc est lixivium, quo interioris hominis caput, id est mens, vitiorum vermibus scaturiens abluitur, quod ex cinere humilitatis, et aqua compunctionis conficitur. Hæc est solum contra ruinas hominum solatium, quæ passionis Christi vicaria, contra peccata affert remedium, ne toties cogatur Christus mori, quoties homo labitur in abyssum peccati. Hæc est circumcisio spiritualis, quæ fit per petram, Christum, per hanc amputatur præputium carnis, id est concupiscentia immunditiæ carnalis. Si ergo in abysso peccati naufragaris, adhæreas tabulæ contritionis, hæc excludit naufragium, hæc adducit ad portum. Intra conscientiam tuam, disquire eam; primo considera statum tuæ prudentiæ; si visus te incurvaverit per concupiscentiam, si guttur per gulam, si auditus per enervantem melodiam, vel spontaneam detractionis audientiam, et si lingua claudicaverit in verbo, si olfactus erraverit in odoramento, si tactus erraverit in furto, si gressus deviaverit in plano; si in his vel in aliquo istorum inveneris culpam, ablue per compunctionis notam; juxta quantitatem sordium, metire quantitatem abluitionis; juxta magnitudinem morborum, adhibe mensuram medicaminum; juxta excessum culpæ, pondera progressum vindictæ. Pœnitentia autem dicitur a puniendo, quia culpa deletur quæ contendo puniatur; Pœnitentiæ vero mater et origo est timor, qui pœnitentiam concipit, et contritionem parit. Unde Isaias: *A timore tuo, Domine, concepimus, et peperimus spiritum salutis (Isa. xxvi)*. Pœnitentia ergo est anteacta peccata deslere, et flenda non committere; nam qui sic alia plorat, ut alia iterum committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest alicui, si, verbi gratia, peccata luxuriæ desleat, et adhuc avaritiæ æstibus anhelat? ait Isidorus: Irrisor est et non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reversus ad vomitum (*Prov. xxvi*)

A est pœnitens ad peccatum rediens. Multi lacrymantur indesinenter, et peccare non desinunt. Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cerno, et affectum pœnitentiæ non habere conspicio, quia per justitiam mentis, non recordatione peccati lacrymas fundunt, et statim reviviscente usu ea quæ sleverunt iterando committunt.

Hic desinebat antiquissimum exemplar nostram, cum verbo: Explicit. In alio tamen exemplari subjungebantur omnia sequentia.

98 CAPUT XXXI.

De confessione peccatorum.

Auctoritates: *Confitemini alteratrum peccata vestra (Jac. v)*. Et alibi: *Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino (Psal. xxxi)*. Job etiam ait: *Loquar in amaritudine animæ meæ (Job x)*. In amaritudine enim animæ suæ loquitur, qui secundum contritionem cordis, ore peccatum confitetur. Apostolus quoque ait: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)*. In Veteri Testamento præceptum est, ut homo a lepra curatus, ostenderet se sacerdoti (*Lev. xiv*). Per quod demonstratur, quod pœnitens curatus a spiritali lepra per contritionem, tenetur se ostendere sacerdoti per confessionem. Tu ergo, confitere peccata ut absolvaris, accusa ut excuseris. Si in præsentem non es accusator tui, tres habebis accusatores in die judicii: Deum accusatorem et judicem, conscientiam accusantem et punientem, dæmonem accusantem et punitorem. Hæc est differentia inter judicem soli et poli: qui apud judicem soli se accusat, pro reo habetur, sed apud judicem poli, qui peccatum suum confitetur, absolvitur. Apud judicem soli, locum habet relatio criminis vel remotio. Reus enim qui a se crimen removet, vel in alium refert, quodammodo excusatur, sed qui apud judicem poli sibi crimen adscribit, nec in alium refert, nec causam peccati ascribit fortunæ vel fato, excusatur. Potest autem esse quadruplex confessio, scilicet, confessio exactionis, confessio desperationis, confessio pœnitentis, et confessio laudis. Confessio exactionis est, quæ quodammodo ex exactione provenit, ut, illa qua dæmones confessi sunt Filium Dei, dicentes: *Jesu fili Dei vivi, ut quid venisti ante tempus perdere nos? (Matth. viii)*. Confessio desperationis est illa qua Judas confessus est, dicens: *Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. xxvii)*, et Caïn: *Major est iniquitas mea quam ut veniam merear (Gen. iv)*. Confessio pœnitentis est, quæ ex pœnitentia provenit, de qua dicit Jacobus: *Confitemini alteratrum peccata vestra (Jac. v)*. Confessio laudis est, qua confitemur Dei bonitatem, dicentes: *Confitemini Domino quoniam bonus (Psal. cxxxv)*, qua et Christus confessus est, dicens: *Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ (Matth. xi)*. Duplex est autem peccati confessio, quædam generalis, quædam specialis. Generalis, quæ fit Indies in sacrificio matutino et vespertino, id est in completorio, pro venialibus et occultis;

specialis quæ fit pro mortalibus, et manifestis ¹² : A ad quam tenentur clerici singulis Sabbatis, laici vero ter in anno tenentur specialiter confiteri; videlicet in Natali Domini, in Paschate, et in Pentecoste. Quod figuratum est in veteri lege, per hoc quod præceptum est filiis Israël, ut ter in anno offerrent se Domino in Jerusalem, et non vacui. Sic et nobis præcipitur ut ter in anno nos Deo offeramus per confessionem in spirituali Jerusalem, id est in Ecclesia, et non vacui a bonis operibus. Sed hodie invaluit, ut vix laicus vel clericus semel confiteatur in anno, et dum confitetur, timendum est ne confiteatur, potius ut satisfaciatur consuetudini, quam ex contritione animi. Quosdam arcet a confessione negligentia, quosdam verecundia, quosdam consuetudo prava, quosdam tumor satisfactionis injungendæ; quosdam propositum vivendi in crimine. Hi sunt ranunculi, qui projecti in os canis, reddunt canem mutum. A quibusdam asseritur, quod calamites est rana in calamis habitans, quæ si in os canis projiciatur, canis mutus efficitur. Canis est peccator immundus, cui latratum, seu confessionis sonum auferunt prædictæ pestes, quasi ranunculi in os canis projecti. Hi sunt allophyli qui obturarunt puteum Abrahæ (Gen. xxvi). Per puteum Abrahæ significatur confessio, de qua fidelis haurit aquam salientem in vitam æternam: hanc obturant prædictæ pestes, ne homo de puteo confessionis, aquam hauriat salutis. Hæc est cisterna Bethlehem ⁹⁹, quam obsident Philistæi, de qua David bibere cupit (II Reg. xxiii); quia fidelis per David figuratus, aquam confessionis et salutis cupit; sed cuneus Philistinorum, id est multitudo pestium prædictarum eam obsidet, et impedit ne fidelis haurire possit. Debet autem confessio universalis esse, non particularis, ut de peccatis cognitis in specie fiat confessio, de ignotis in genere; quia piarum mentium est ibi culpam reputare ubi culpa non est, et ibi cognoscere per confessionem, ubi manifestæ non est, per agnitionem. Quia sicut universalis est remissio, ita universalis debet esse confessio; nam Spiritus sancti gratia nescit tarda rerum molimina; quem enim sanat, totum sanat.

Tria debent occurrere, ad hoc ut vera sit confessio: scilicet cordis contritio, oris professio, operis satisfactio. Unde, si aliquod istorum defuerit, non est confessio, sed tantum oris hatio: confessio enim perplexa propositio est et tria notat. Hæc est via trium dierum per quam debemus ire in solitudinem, id est tendere ad patriam cælestem, ut Deo nostro sacrificemus.

CAPUT XXXII.

De pœnitentia, seu satisfactioe.

Facite fructus dignos pœnitentiæ (Matth. iii). Et alibi dicitur: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum (ibid.).* Et Job: *Ago pœnitentium in favilla et cinere (Job XLVII).* Exterior ergo

pœnitentia a Christo habuit exordium per prædicationem, a Job exemplum per satisfactionem. a David per magisterium et instructionem, qui dicit: *Tibi soli peccavi, etc. (Psal. xc).* Pœnitentiæ autem fructus sunt remedia, orationes, jejunia, psalmodiæ, vigiliæ, oblationes, lectiones, eleemosynæ, asperitas habitus. Contra morbum luxuriæ, orationes et jejunia sunt medicinæ; orationes, ut Deus rore cælestis gratiæ temperet ignem concupiscentiæ; jejunia, ut castigent jumentum carnis nostræ. Hoc genus dæmonii non ejicitur nisi in oratione et jejunio. Psalmodiæ et lectiones valent contra peccatum acediæ, ut animus excitetur a torpore et discat repellere otia, sectari seria. Eleemosyna quoque remedium fit contra avaritiam: tenuitas victus contra crapulam; quia, ut testatur Gregorius: « Contraria contrariis curantur. » Septem ergo principalibus vitiis, septem principales virtutes sunt opponendæ. Contra superbiam, humilitas; contra invidiam, charitas; contra iram, patientiæ longanimitas; contra acediam, mentis hilaritas; contra avaritiam, largitas; contra crapulam, sobrietas; contra luxuriam, castitas. Sicut tripliciter peccamus, tripliciter pœnitere debemus. Quia peccamus cogitatione; contra hunc morbum adhibeamus remedium contritionis; quia ore, adhibeamus antidotum confessionis; quia opere, opponamus medicinam satisfactionis. Est autem duplex pœnitentia: quædam est momentanea, et transiens, alia perseverans et permanens. Prima ad peccati deletionem insufficientis est, secunda ad remissionem sufficiens. Prima est imperfecta, secunda perfecta. De prima dicit Isidorus: « Irrisor est et non pœnitens, qui agit quod pœnitet. » De perseverante dicitur, quod pœnitentia usque ad mortem finire non debet. Peccator enim per pœnitentiam tot debet offerre de se satisfactionis holocausta, quot de se diabolo obtulerat vitia; ut caro nostra quæ prius protulit spinas et tribulos vitiorum, exareat per pœnitentiam ad incrementa virtutum. Et sicut peccata nostra semper in memoria habenda sunt ad delendum, ita pœnitentia ad memorandum; ut pœnitentia memoriam pariat, memoria dolorem eliciat. In hoc igne purgatorio debet constitui in præsentem, ne crucietur peremptorie in flamma gehennali. Est triplex ignis, purgatorius, probatorius, peremptorius; purgatorius est, satisfactio, probatorius tentatio; peremptorius, ¹⁰⁰ æterna damnatio. De primo dicitur: *Purgabit nos in spiritu et igne (Matth. iii).* De secundo legitur: *Ignem nos examinasti (Psal. xvi).* De tertio: *Ite in ignem æternum (Matth. xxv).* Est autem duplex ignis purgatorius, unus in via scilicet pœnitentia, alius post vitam scilicet purgatoria pœna.

Si purgamur in primo, liberamur in secundo et tertio; si non experimur primum, sentiemus secundum, imo (quod gravius est!) peremptorium. Pri-

VARIÆ LECTIONES.

¹² Peccata manifesta hic dicuntur, quæ confitenti nota sunt.

in purgatorius, duplicem excludit ignem, scilicet secundum purgatorium et æternum peremptorium. Primus enim purgatorius, quasi umbra est et pictura secundi; quia, sicut umbra et pictura materialis ignis nullum infert dolorem sed ipse ignis materialis cruciatum vel ardorem infert; sic ignis pœnitentiæ nihil habet amaritudinis juxta secundi purgatorii comparationem. Quia, ut dicit Augustinus, pœna purgatorii multo gravior est qualibet temporali. O homo, patientia Dei te invitat ad pœnitentiam, potentia ad timorem, benignitas ad amorem. Considera quanta est potentia ad puniendum, quanta patientia ad pœnitendum! vide, quam pius est, qui dat tibi spatium pœnitendi. Jam non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (*Ezech. xxxiii*). Et hoc totum ex ejus dulcedine et dilectione procedit. Quia Pater castigat omnem filium quem recipit (*Hebr. xii*), vel diligit.

CAPUT XXXIII.

De eleemosyna.

Frangere esurienti panem tuum, et egenos, vagosque induc in domum tuam (Isa. lviii). Et alibi: *Date eleemosynam, et omnia mundi sunt vobis (Luc. xi)*. Item: *Omni petenti te tribue (Luc. vi)*. Item: *Beatus qui prævenit manum perituri*. Item: *Si vides fame pereuntem et non subvenis, occidisti*.

O homo, eleemosyna est condimentum jejunii, ornamentum orationis, vigiliarum decus, largitatis insigne, peccati remedium speciale. Ad hanc invitat te Christus, exemplo pauperis omnia erogans, verbo opera misericordiæ prædicans. Ab hac, nulla paupertate te excuses. Si pecuniam dare non potes, da frustum panis; si hoc non vales, saltem aquæ frigidæ potum. Si proximo non potes subvenire facto, subveni verbo, vel pro eo intercedens, vel eum instruens. Est enim eleemosyna multiplex, a manu, largiendo pauperi; ab officio, ministrando eroganti; a lingua, proximum instruendo, vel pro eo intercedendo; ab animo, peccanti compatiendo, vel injurias remittendo. Sunt autem quædam eleemosynæ ordinatæ, quædam exordinatæ. Ordinatæ sunt, quæ suis circumstantiis formantur; exordinatæ, quæ privantur iisdem. Circumstantiæ eleemosynarum hæ sunt: *Quis, quid, quantum, cui, ubi, quando, quare*. *Quis*, si sit dives vel pauper, gratior est enim eleemosyna pauperis quam divitis. Unde Dominus dicit in Evangelio (*Marc. xii*), pauperulam mulierem quæ posuit duo minuta in gazophylacium plus misisse quam divites qui miserant magnas summas. Per *quis*, etiam intelligitur, utrum justus sit vel injustus. Quia si justus det eleemosynam, ad utrumque valet; si vero injustus det eleemosynam, valet ei ad fugam pœnæ, non ad meritum gloriæ. Per *quid*, insinuatur quod de proprio debeat fieri eleemosyna, non de alieno. Non enim de furto vel de rapina recte fit eleemosyna; quia, ut dicit auctoritas: *Facere eleemosynam de substantia pauperis, hoc est filium mactare in conspectu patris (Eccli. xxxiv)*. Per *quantum* ostenditur quod non totum

A uni, sed plura pluribus particulatim distribuenda sunt. Per *cui* innuitur quod potius pauperi quam diviti largienda sit eleemosyna, potius cognato vel affini, quam extraneo; potius domesticis fidei quam dysscolis. Unde ad insinuandum *quantum* et *cui*, dictum est: *Dispersit, dedit pauperibus (Psal. cxi)*, ubi scilicet in aperto ad aliorum instructionem, procul tamen omni humana laude remota. Unde ait Dominus: *Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut glorificent Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. v)*. **101** *Quando*: tempore necessitatis. *Quare*: intuitu Dei, non terreni emolumenti, vel favoris humani. Eleemosyna est ros cœlestis, extinguens peccati caminum; quæ sola allegat apud Deum, quæ sola allegabit pro te apud districtum judicem. Pro quo enim laudabuntur a Christo beati in judicio? quod silentium tenuerunt? non. Quia continentes fuerunt? minime. Quia vigiliis intendunt? nequaquam, sed quia eleemosynis operam tribuerunt.

Eleemosyna gerit similitudinem olei, jejunium luminis. Sicut enim lumen subtracto oleo extinguitur, sic jejunium sine eleemosyna meriti virtute privatur. Illi speciali et naturali præcepto quo dicitur, *quod vis ut tibi faciant homines, et tu fac illis (Matth. vi)*, obviat, qui eleemosynam indigentibus negat.

Est autem triplex eleemosyna, frigida, tepida, calida. Frigida est, quæ non sit instinctu naturalis pietatis vel fervore charitatis, sed tantum humani favoris; tepida est, quæ sit instinctu naturalis pietatis, ut illa quæ sit infidelibus, motu naturalis affectionis; calida vero, quæ sit æstu charitatis. Prima meretur pœnam, secunda vitat eam, tertia consequitur gloriam. Eleemosyna non solum de superfluis, sed et de necessariis fieri debet. Unde dictum est: *Qui habet duas tunicas, det non habenti (Luc. iii)*. Ideo tunicam nominat, non pallium, quia tunica est magis necessaria; ad insinuandum quod non tantum superflua, verum etiam necessaria dare tenemur. Quod in beato confessore Martino claruit, qui asperitate temporis partem chlamidis qua sola indutus erat, pauperi erogavit. Sunt quidam qui ea quæ vix porcis exponenda erant erogant pauperibus, quibus sua peccata redimi putant; et hoc est quasi in Deum blasphemia, indignis honorare divos, et quæ proculcanda sunt a porcis offerre cœlestibus margaritis.

CAPUT XXXIV.

De jejunio.

Monet propheta (*Joel. ii*) pœnitentes in jejunio, et fletu, et planctu esse. Et Dominus ait: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes (Matth. vi)*. Gregorius quoque ait, quod peccator debet etiam indulgere jejuniis, ut Deus aliquando convertat cor ejus ad pœnitentiam. Jejunium carnem macerat, animam elevat, concupiscentiæ fomitem refrenat, excitat rationem. Jejunio meruit Moyses Dei colloquium, Daniel interpretationem somnio-

rum, Elias subsidium, Ninivitarum remissionem peccatorum. Exemplum jejunandi nobis Christus dedit, qui in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunavit (*Matth. iv*). Non tamen prodest jejunium corporis, absque jejunio mentis; aliter fallax est et deceptorium. Quid enim valet, si os jejundet a cibo, dum lingua resolvitur mendacium? dum oculus epulatur in vanis? auris deliciatur in fabulis, nares otiantur in odoramentis? tactus discurrit in planis, manus in rapina, pes extra ordinariam viam? Jejuneat cæteri sensus cum gustu, ut qui fuerunt comites delectationum, socii sint passionum.

Est autem multiplex jejunium, jejunium consuetudinis, quod non sit ex charitate, sed ex sola consuetudine, ne homo videatur contra publicum navigare. Istud ad hoc solum proficit, ut vitet pravum exemplum, ne præbeat scandalum. Est jejunium avaritiæ et cupiditatis, ubi sic evacuatur stomachus, quod impleatur locus et istud est perniciosum. Est jejunium infirmitatis, ut consequatur sanitas; et istud indifferens est, quia nec bonum nec malum. Est etiam jejunium crapulæ et gulositatis, ut affectuosius sumatur cibus: et istud est pessimum. Est jejunium laudis et apparentiæ, quo utuntur hypocritæ ut inde laudem humanam consequantur: et istud est malum.

102 Est jejunium indigentiae et necessitatis, quo jejunant pauperes: et istud est indifferens. Est jejunium coactionis, quo multi utuntur claustrales; et istud est insufficientis. Cæteris ergo omnibus jejuniiis, ad istud est aspirandum, quod est charitatis: quo castigatur corpus, imperat spiritus, et sic homo vivit ut angelus. Per jejunium enim fit homo spiritus, per mediocre edulium, homo; per superfluum, pecus.

Multæ sunt autem jejunii circumstantiæ, quæ informant ipsum jejunium, scilicet: *A quo, ubi, quando, et quare.* *A quo*, ut a cibis deliciosis abstinere, quid enim prodest jejunare a cibo, si quod amisit in tempore, recuperet delectatione vel quietate? Tempore enim prandii debet jejunans mediocri cibo uti, ut in parte subveniat proximo, et sic affligat se ipsum, ut reficiat proximum. Considerandum est etiam, *ubi*, servanda etenim est patriæ consuetudo; ut,

Si fuerit Romæ, Romano vivito more.

Unde Augustinus ait: « Cum Romæ sum, in Sabato non jejunio, cum Mediolani, jejunio. » *Quando*, ut in diebus constitutis fiat jejunium. Sunt enim quidam dies in quibus non est jejunandum, ut in diebus Dominicis, et quibusdam magnis festivitibus, propter scandalum. *Quare*, ut intuitu Dei ex charitate fiat. Quot sunt a carnalibus abstinentiæ, tot sunt species jejuniorum diversæ. Est jejunium in continentia, in abstinentia, in humilitate, in mansuetudine, in exultatione. De jejunio dicit Augustinus; « Laudent te jejunia, non viscera eructantia. »

Jejunium ad medicinam corporis et animæ valet. Conservat enim corpus a morbo, animam a peccato. In hac medicina, cœlestis philosophia cum naturali concordat. Hæc enim medicina et stomachum purgat a vitio crapulæ, et animam ab indignatione. Si Adam in paradiso jejunasset ab esu vetito, non esset damnatus exsilio (*Gen. iii*). Si jejunasset Esau a lenticula, non perdidisset primogenita (*Gen. xxv*). Si Noe jejunasset a vino, non denudasset femora vel pudenda (*Gen. ix*). Ergo, per jejunium purgatur corpus ut recipiat eucharistiam sacramentaliter; spiritus, ut recipiat spiritualiter. Hoc debet esse præambulum ad eucharistiæ sumpcionem. Contemnat ergo homo in præsentem escam materiale, ne in futuro sentiat ignem gehennalem. Adsint tria ista quæ informant jejunium, bona intentio, eleemosynarum largitio, charitatis inflammatio. Si caro optat delectamenta ciborum, consideret homo, quia non refert unde fiat materia stercorum. Si velit caro prævenire horam prandii, confugiat ad asylum exercitii, ne otium gula excitet, appetitum augeat. O homo, si consideres Patres antiquos, qui bis tantum aut semel in septimana utebantur tenui esca, nulla vel modica tua tibi viderentur jejunia. Sed, si te non movent antiquorum exempla, saltem moveat beati Nicolai infantia, qui quarta vel sexta feria semel tantum sugebat ubera.

Pudeat non jejunasse adultum, dum viderit Jejunasse parvulum. In nostri confusionem cedit exemplum parvuli, dum nos corrigunt infantes et pueri.

CAPUT XXXV.

Informatio ad vigiliam.

Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus invenerit vigilantem (Luc. xxii, Matth. xxiv). Item: *Si sciret paterfamilias, qua hora sur veniret, vigilet utique, etc. (ibid.)* Item: *Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit (Matth. xxiv).* Item: *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (Matth. xxvi).* Et Salomon: *Qui mane vigilant, invenient me (Prov. viii).* Ad vigiliam exemplariter nos invitat Christus, in oratione pernoctans, ad nostri invigilans instructionem. Materiales celebrandæ sunt vigiliæ ad corporis exercitium, ad torporem excludendum, ad vitandum nocturnales illusiones, ad cavendum lubricas carnis passiones; ut detur locus orationi, **103** denegetur hosti. Debet enim unusquisque fidelis tanquam vir fortissimus ambire lectum Salomonis (*Cant. iii*), et tenere gladium super femur suum, propter timores nocturnos. Quod non solum vigiliis materialibus, verum etiam spiritualibus debet unusquisque fidelis providere Ecclesiæ Dei, quæ est lectus Salomonis, id est Christi; in quo requiescit ipse, quia deliciae sunt ei, esse cum filiis hominum (*Prov. viii*). Debet quoque tenere gladium super femur suum, id est uti gladio discretionis, ad refrenandum motus carnis et in-

sultus diaboli, qui maxime in tenebris hujus mundi A cavendi sunt, et timendi. Magis autem indulgendum est spiritualibus vigiliis quam materialibus, ut mens uniuscujusque vigilet super gregem suum, id est motus animi, ne lupus insidians, id est diabolus, cogat aliquem motum a recto deviare. Vigilare debemus ne fur, id est diabolus, claustrum nostri pectoris intret per luxuriam, thalamum mentis per desidiam, et furetur vestimentum animæ, id est ornamenta virtutum. Fur iste invisibilis aliquando est latro, quando sævit per tyrannidem principum: aliquando ut fur nos infestat per hæreticum; nunc ut avis, cum effertur per superbiam; nunc ut aspis, cum fallit per luxuriam; nunc ut leo, cum furit per apertam sævitiam; nunc ut draco, cum per tentationem occuliam. Quatuor sunt partes noctis peccati; prima dicitur, intempestum, quando quis delectatur in prava cogitatione. Secunda, conticinium, quando homines, scilicet rationales motus, jacent sub seducta voluntate. Tertia, galli cantus, cum voluntas sonat in opere. Quarta, antelucanum, cum opus est in manifestatione. Non immerito enim nocturnæ institutæ sunt vigilæ, quibus significatur, ad nocturnos hymnos surgendum media nocte, ut nec illa vacet a laude divina, et materialis vigilia excitet spiritualem. Pudeat hominem solis ortum suas prævenire vigilias, et gallum in nocte suis indulgere cantibus, dum ipse vacat a divinis laudibus. O homo, cave a virga vigilante, ne te inveniat dormientem; cave a fure ne suffocet torpentem. Virga vigilans, seu virga vigiliarum est virga qua intromissa in domum, fur tentat utrum paterfamilias dormiat, aut familia torpeat. Si enim paterfamilias dormit, omnia quæ invenit deprædatur; si vigilat, aufugit. Spiritualiter, virga vigiliarum est Christus, de qua dicit Jeremias: *Virgam vigiliarum ego video* (Jer. 11). Hæc est quæ sua discretionem tentat utrum paterfamilias in domo sua dormiat, id est homo in propria continentia torpeat. Si dormientem invenerit, damnat; si vigilantem reperit, in eo non invenit unde ei noceat. Similiter diabolus qui fur est spiritualis, si hominem vigilantem invenit, fugit; si dormientem, omnia diripit. Quia Isboseth in meridie dormivit, a latronibus est interemptus (II Reg. 1v); Samson soporatus, est ab hostibus captus (Judic. xvi); Sisara dormiens, est a muliere interemptus (Judic. 1v); Gedeon hostes somnolentos interemit (Judic. vii). Christus imminente passione, discipulos dormientes increpavit.

CAPUT XXXVI.

Exhortatio ad doctrinam.

Sic disce, quasi semper victurus; sic vive, quasi eras moriturus. Item Apostolus: *Libros lege. Et asfer tecum libros* (II Tim. 1v). Item Seneca: « Vita sine litteris mors est, et vivi hominis sepultura. » Item Hieronymus: « Jam caput meum canis aspergatur, nec videbat finem studium discendi. » Et alibi: « Malo ab aliis cum verecundia discere, quam

mea impudenter ingerere. Lectio, sensum acuit, intellectum multiplicat, animositatem discendi parat, facundiam ministrat, teporem mentis calefacit, torporem expellit, tela libidinis exstinguit, gemitum cordis excitat, 104 lacrymas elicit, Deo nos propinquos facit. Amorigraphus ait:

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus

(OVIDIUS.)

Si legis, effugit otium, diabolus te invenit occupatum. Intra in cellam vinariam (Cant. 11), in qua ordinata est charitas; id est Scripturas lege, sententias disquire. In hac enim cella homo sic inebriatur, quod sobrius redditur; et cum multa legeris, unum specialiter tibi deputa, unum medullitus rumina, quod magis tuo sedeat animo, quod magis placet mentis palato.

Si ad aliquam lectionem accedis, non eam in momento relinquas, sed ei fideliter adhæreas, nec quasi fastidiens ad aliam transeas; quia, ut ait Seneca: « Planta quæ sæpe transfertur, non convalescit; et medicamentum sæpe mutatum, ad vulneris cicatricem non pervenit. » Et si contigerit aliquando te transferri a libris theologiæ ad libros terrestri philosophiæ, transeundo aspicias, utrum ille forte invenias quid, quod mores instruat, quod fidei catholicæ competat, ut his quibus spoliatur Ægyptii, ditentur Hebræi: et mutuetur aurum ab Ægyptiis, ad ædificium tabernaculi et ligna ad ædificium templi. Largiatur opes Hiran rex Tyri, et de puteis Amorrhæorum bibant filii Israel. Et de proprio Goliæ gladio ejusdem retundatur hostilitas. Sic tamen transire debemus in aliena castra, ut simus exploratores et peregrini, non incolæ. O homo, ad hoc lege ut intelligas, ad hoc intende ut legas; quia ut dicit moralis philosophus: « Legere et non intelligere, negligere est. » Considera verba Papiliani philosophi qui ait: « Si nunc alterum pedem tenerem in sepulcro, adhuc aliquid addiscere vellem. » Nec dedignetur major a minore discere, quia aliquando revelatur minori, quod non majori. Et Apostolus ait: *Si minori revelatum est, major taceat* (I Cor. xiv). Moyses peritus in omni scientia Ægyptiorum, non aspernatus est a Jethro gentili consilium accipere. Et Salomon, cui datus est thesaurus scientiæ, non dedignatus est a regina austri sapientiam audire. Descendit enim aqua per canales lapideos, in areolas aromaticum. Plato gentilis, multas passus tempestates, descendit in Ægyptum ut Genesim legeret; et Christianus dedignatur quod præsens est, quod appositum et parabile, quod ipsum instrueret. Clerici namque nostri temporis, potius sequuntur scholas Antichristi, quam Christi, potius dediti gulæ quam glossæ; potius colligunt libras quam legant libros: libentius intuentur Martham quam Marcum; malunt legere in Salomone, quam in Salomone (sic.) Jam omnis scientia vilet, omnis lectio torpet, non est qui legat libros. *Non est usque ad unum: omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (Psal. xiii). Jam

deserta est schola Christi, quæ in duobus versatur, in vita et doctrina; sed vera vita contemnitur, doctrina sepelitur. Olim, et si bona vita non amabatur, doctrina tamen amplectebatur; sed jam summa est exorbitatio, summa obstinatio, summa alienatio, cum non solum mores boni postponuntur, sed etiam decor eorum, id est doctrina, contemnitur.

Et si forte quis discit, finem non refert ad Deum, sed ad terrenum emolumentum, vel favorem humanum; qui in lectione non quærit Christum, sed nummum; terram, non cælum. Isti tales deflorant virgines, id est corrumpunt scientias virginales, quoniam eas pro lucro prostituunt, et quantum in ipsis est, eas inficiunt, et quod pejus est et omni monstro monstruosius! auditores theologiæ aures vendunt ut audiant, doctores eas emunt, ut scientiam suam jactanter exponant. Jam theologia venalis prostituuntur, et in quæstu pro meretrice sedet. Olim in summo honore habebantur magistri, sed modo, jure reputantur insipientes et fatui. Modo non quæritur quid sit in mentis armario, sed quid sit in ærario. Qui sunt qui honorantur? divites. Qui sunt qui despiciuntur? doctores. Qui sunt qui assistunt palatiis regum? pecuniosi. Qui sunt qui excluduntur ab aula? litterati. Jam honoratur familia Cresi, contemnitur familia Christi. Quam gloriosum est legere, quam fructuosum Scripturis insudare, perscrutari mentem Dei, investigare instructionem sui! Debet autem quisque in triplici libro legere; in **105** libro creaturarum, ut inveniat Deum; in libro conscientiæ, ut cognoscat seipsum; in libro Scripturæ, ut diligat proximum.

CAPUT XXXVII.

De hospitalitate.

Paulus ait: *Hospitalitatem nolite oblivisci (Hebr. xii)*. Similiter et Petrus: *Hospitales invicem sine murmuratione (I Petri iv)*. Et Isaias: *Egenos vagosque induc in domum tuam (Isa. lvi)*. Hinc Veritas ait: *Hospes eram, et suscepistis me (Matth. xxv)*. O homo, Christus in membris suis clamat ad ostium, petit hospitium. Suscipe peregrinum in terra, ut te recipiat exultantem in patria. Abraham quia angelos suscepit sub specie hospitium, meruit donari filio (*Gen. xviii*). Loth quia angelos quasi hospites suscepit, meruit liberari a Sodomorum incendio (*Ibid. xix*). Vidua quæ hospitii beneficio Eliam honorabat, meruit suscitationem filii (*III Reg., xvii*). Euntes in Emmaus discipuli per Christi doctrinam illuminati sunt, sed per hospitalitatis obsequium, plenius et perfectius ab ipso illuminare meruerunt (*Luc. xxiv*). O homo, si scias te advenam et peregrinum in hoc sæculo, si recognoscis peregrinationis tuæ statum, non negabis peregrino hospitium. Nam, si pauperem Christi excludis a tecto, ipsum Christum excludis a pectoris tui hospitio. Audi quid ipse dicat: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv)*. Debet

A autem ipsa hospitalitas esse læta, munita, humilitatem exhibens, largitatem amplectens. Magna enim pars hospitalitatis honestæ, est vultus serenitas. Unde dictum est:

Super omnia, vultus

Accessere boni.

Munificentia quoque hospitalitatis est portio, et non suscipiamus postulantes victi fastidio, sed etiam præveniamus præcellenti officio. Exemplo enim illorum euntes in Emmaus non solum hospites invitandi sunt, sed trahendi. Exhibenda est quoque hospitibus humilitas, ut gratia humilitatis, quæ etiam totam consummat hospitalitatem, gratus sit obsequium quod impendit. Recipiamus igitur in peregrino, illum qui pro nobis in terra peregrinatus est de cælo; qui pro nobis egressus de patria, mendicus exstitit in via. O felix hospitium, quod exhibetur Christo in paupere! O felix lectus, in quo requiescit Christus in corpore! Felix mensa, ad quam sedet homo, Deus in homine! O homo, apud gentes jura hospitalitatis servantur, apud fideles franguntur. Bruta animantia in adventu similibus gaudent, et eis quodammodo jus familiaritatis exhibent; homines vero humanitatis officium inhibent. *Erubescite Sidon, ait mare (Isa. xxiii)*, erubescat mare a fluminibus adjuvari. Erubescat rationale ab irrationali instrui. Erubescat sol a camino et facibus calefieri.

Sicut autem fidelis tenetur Christo in membris suis exhibere charitatis officium, sic tenetur ipsi Christo capiti, in mente sua spirituali ministrare obsequio. Ad domum mentis suæ unusquisque Christum invitare debet internis cordis clamoribus, et ei in domo mentis, honestis et mundis cogitationibus mensam parare, vinumque charitatis offerre. Tertium quoque debet quisque fidelis Christo parare hospitium, scilicet, ut recipiat cæleste viaticum, spiritualem eucharistiam, carnem Dominicam. Ad adventum tanti hospitis, purget domum proprii corporis; emundet eam a sterquilinio luxuriæ, a pulvere vanæ gloriæ, a luto gulæ; ut ipse adveniens, placide dignetur ibi quiescere, sicut idem ait: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv)*; ne immunditia hospitii, oculos offendat tanti hospitis.

106 CAPUT XXXVIII.

Quod Prælatorum tantum debeat esse prædicatio.

Dictum est quid sit prædicatio, qualis debeat esse et de quibus fieri debeat; nunc restat ostendere, quorum debeat esse prædicatio. Prælatorum debet esse prædicatio, et ab eis est proponenda. Ad hos enim duo pertinent, doctrina et vita: doctrina, ut alios instruant; vita, ut aliis bene vivendi exemplum præbeant. Ad quod significandum, præceptum est, ut os turturis in sacrificio reflectatur ad axillas (*Lev. i*). Per turtorem, prædicatoris simplicitas figuratur; per reflexum ad axillas, intelligitur quod prædicator debet habere in opere, quod proponit in voce.

Idem quoque figuratur per recurvationem virgæ pastoralis, ut quod prædicat aliis, in se reflectat, ratione bonæ operationis. Ad insinuandum hæc duo, scilicet prudentiam et bonam vitam, de dispensatore dicitur : *Quis putas est fidelis servus et prudens ? etc. (Matth. xxiv)*. Fidelis enim debet esse prædicator, in verbo et in facto ; fidelis in verbo, ne veris falsa misceat ; fidelis in verbo, ne intuitu favoris humani verbum proponat ; fidelis in verbo, ne pro terreno emolumento prædicationem vendat ; fidelis in verbo, ne verbis suis contradicat operibus. Unde de falsis prædicatoribus dicitur : *Caupones nostri miscent aquam vino. Aquam enim vino miscent, qui falsa cum veris prædicant, ut hæretici faciunt ; item qui verbum pro favore humano vendunt, ut hypocritæ ; qui per prædicationem terrena emungunt, ut mercenarii ; qui verbo opere contradicunt, ut falsi Christiani.*

Fidelis etiam debet esse in facto, ut quod facit, recta intentione faciat, et ipsius facti finem constituat Deum. Prudens itaque debet esse in verbo et facto. In verbo, ut sciat quæ sint prædicanda, et quæ non. In facto, ut sciat, quibus et quando sint prædicanda ; scilicet, majora majoribus, minora minoribus. Quibus, ne indignis velut canibus, sanctum Dei proponatur, nec margaritæ pedibus porcorum conculcandæ tradantur (*Matth. vii*). Quando, ut cum tempus exegerit, verbum proponat, cum temporis opportunitas defuerit, taceat ; quia ut ait Salomon : *Est tempus loquendi, et tempus tacendi (Ecl. iii)*.

Ad prædicatores pertinet scientia, ut sint exercitati in utroque Testamento, et sententiarum examine discreti, in sermonibus facundi, in omnibus actibus suis circumspecti, contemptores mundi, in officio suo assidui. De prælato enim dicit Malachias : *Labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (Malach. i)*. Et Jesus filius Sirach, ait : *Si habes scientiam, responde proximo tuo ; si non, manus tua sit super os tuum ; ne cupiaris verbo indisciplinato (Ecl. v)*. Valde enim timendum est illud evangelicum : *Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt (Matth. xv, Luc. vi)*. Et istud Apostoli : *ignorans ignorabitur (I Cor. xiv)*. Et quid dicturus est Dominus fatuis virginibus ? *Amen dico vobis, nescio vos (Matth. xxv)*. Et illud : « maledictus elementarius senex. » Item : *Maledictus peccator centum annorum erit (Isa. lxxv)*. Est autem quædam ignorantia affectata, quando aliquis potest scire et non vult, hæc est crassa et supina, et vincibilis, et ideo inexcusabilis. De hac dicitur : *Noluit intelligere ut bene ageret (Psal. xxxiv)*. Item : *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. xlvi)*. Hæc ignorantia pertinet ad prælatos, qui ex contemptu labuntur in ignorantiam ; ex superbia remanent in insipientia : sine ratione presbyteri et prophetæ ; præceptores impossibilem, indices occultorum.

A O villis ignorantia, abominabilis insipientia, quæ prælato imponit silentium, canem nostrum, id est pastorem, reddit mutum, hæc est *calamites*, quæ in os canis projecta, aufert latratum. Prælati nostri temporis prius sedent **107** in cathedra, quam erudiantur sub ferula ; prius suscipiant honorem magisterii, quam sustineant onus discipuli. Isti volunt præesse, non prodesse, pretium honoris, non pondus oneris. Prælato tali potest dici : *Medice, cura te ipsum (Luc. iv)* ; orator pro te ipso allega ; tu qui es vicarius Christi, imitare ipsius opus, qui *cæpit facere et docere (Act. i)*. Qui enim docens non facit, Christo contradicit ; subditis suis oneræ importabilia imponit, digito autem non vult ea movere. Quidam talentum divinæ sapientiæ sibi commissum abscondunt in sudario ; scilicet, qui ex negligentia prædicare nolunt : quidam abscondunt in sterquilinio, scilicet qui operibus contradicunt verbis suis ; alii in luto, qui ex invidia verbum abscondunt.

CAPUT XXXIX.

Quibus proponenda sit prædicatio

Dicto, quorum debeat esse prædicatio, et quales esse oporteat prædicatores, restat ostendere, quibus proponenda sit prædicatio. Fidelibus videlicet, qui quodam mentis appetitu verbum Dei audire desiderant ; de quibus Dominus dicit : *Levate oculos vestros, et videte quia regiones jam albescunt ad messem (Joan. iv)*. Regiones albæ ad messem, dicuntur mentes hominum, paratæ ad suscipiendum verbum Dei. Hæc est terra bona, quæ semen recipit et fructus facit. Indignis vero et obstinatis subtrahenda est prædicatio, quia qui verbum Dei respiciunt, se indignos faciunt. Unde et apostoli dixerunt Judæis prædicationem illorum respicientibus : *Quia repulistis verbum Dei, et indignos vos judicatis vitæ æternæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii)*. Minuit enim majestatem secretorum, qui indignis secreta divulgat ; et vasa Domini Babylonis non sunt exponenda. Minoribus autem decet in parabolis loqui, majoribus revelare mysteria regni Dei. Parvuli liquido cibo sunt nutriendi, adulti solido corroborandi ; ne parvulus enecetur per solidum, et adultus abominetur liquidum, ut sic singula quæque locum teneant sortita decenter. Pertinet ad prædicatorem gerere statum materialis physici, vel medici. Sicut enim materialis medicus pro diversitate morborum, variat genera remediorum ; sic prædicator debet adhibere remedia admonitionum. Ut, si luxuriosis prædicat, contra luxuriam auctoritates afferat, rationes inducat ; ostendat illam abominabilem apud Deum et apud homines ; quoniam feteat infamia, feteat in carne propria, feteat apud proximum, feteat apud Deum. Nunc ferro secet per comminationem, nunc foveat per consolationem. Simili modo contra alia vitia disputet, secundum quod auditores viderit variis vitiis irretitos. Si pauperibus prædicat, de paupertate disserat, commendans pauperiæ exemplum, sumens

a capite nostro Jesu Christo. Qui cum dives esset in cœlis, pauper factus pro nobis est in terris, ut sua paupertate nos divites faceret. In exemplum etiam veniant antiqui Patres, qui nudi Christum nudum secuti sunt. Ostendat quomodo beati pauperes spiritu (*Matth. v*), non divites censu. Si divitibus prædicant, invitet eos ad eleemosynam, ad contemptum divitiarum, ad amorem cœlestium talentorum; ut si divitiæ affluant, cor non apponant; si eas habeant, non tamen ambient; habere enim est in substantia, ambire est in culpa.

Si militibus prædicat, moveat eos ut propriis contenti sint stipendiis, non imminentes alienis; nil violenter exigant, neminem concutiant, sint defensores patriæ, tutores orphanorum et viduarum; sic exterius gerant arma mundi, ut interius armentur lorica fidei.

Si oratoribus, moneat eos, ne injustam causam foveant pro munere, **108** vel justam infirmant ex odii rancore, ne linguam suam vendant, ne sapientiam prostituant, nec sectentur falsa, ne venerentur mendacia.

Si doctoribus prædicat, moneat eos ut intuitu Dei doceant, Deum tantum finem sui laboris constituent; non venentur auram favorabilem, vel terrenam mercedem; demonstrant in facto, quod proponunt in dicto.

Si ad prælatos sermonem dirigit, hortetur eos de regimine subditorum, ut eos spe cœlestium erigat, comminatione corrigat, blandimento dirigat.

Si prædicat principibus terrarum, moneat eos ut sectentur prudentiam, abominentur avaritiam, ut non recedant a tramite justitiæ, ut rigorem temperent mansuetudine.

Si loquitur viris claustralibus, et religiosis, afferat ad eorum instructionem, exempla antiquorum Patrum, qui vitam præsentem duxerunt in nimia corporis castigatione: ostendat quod parum sit incipere, nisi inceptum concludatur bono fine, quia *nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro aptus est regno Dei (Luc. ix)*. *Et uxor Loth retro respiciens, mutata est in statuam salis (Gen. xix)*.

Si conjugatis proponat sermonem, commendetur status conjugii, fides tori, virtus sacramenti. Ostendat quomodo conjugium in paradiso habuerit initium, quomodo antiqui Patres in conjugali statu meruerunt vitam æternam adipisci.

Si viduis, demonstrantur onera conjugii in cura filiorum, in acquisitione necessariorum, in dispensatione rerum familiarium; quam gloriosum sit probatos carnis luxus vitare, et libere Deo servire.

Si virginibus, commendentur a munditia corporis, a puritate mentis, per quam homo sit supra hominem, superans carnem, et angelorum gerens similitudinem.

CAPUT XL.

Ad milites.

Militibus ait Joannes Baptista: *Neminem concu-*

tiatis, nemini injuriam faciatis: estote contenti stipendiis vestris (Luc. iii). Habeant exemplum vitæ suæ milites, beatum martyrem Sebastianum militem, qui sub Diocletiano imperatore ita temporalem exercuit militiam, quod spiritualem non deseruerit agoniam: reddens quod Cæsaris erat Cæsari, et quæ Dei, Deo. Beatum quoque Victorem, beatum Hypolitum, et multos alios, qui per materialem militiam strenue ministratam, ad æternam summi regis militiam, feliciter sublimari meruerunt. Thebæa etiam cohors, sic exterius utebatur militiæ cingulo, quod interius devote militabat Deo. Militia enim exterior figura est interioris militiæ, et sine interiori, exterior est inanis et vacua. Sicut autem sunt duæ hominis partes, corporalis et spiritualis, ita sunt duo gladii pertinentes ad propulsandos diversos insultus hominum; materialis, quo repelluntur injuriæ; et spiritualis, quo repelluntur molestiæ mentis. Unde dictum est: *Eccæ gladii duo hic (Luc. xxi)*. Accingatur ergo miles exterius ad reformandam violentam pacem temporis; interius quoque gladio verbi Dei, ad restaurandam pacem proprii pectoris. Ad hoc specialiter instituti sunt milites, ut patriam suam defendant, et ut repellant ab Ecclesia violentorum injurias, sed jam milites facti sunt prædarii duces aliorum, facti sunt abigeri; nec jam exercent militiam, sed rapinam, et sub specie militis, assumunt crudelitatem prædonis: nec tam militant in hostes; quam grassantur in pauperes; et quos debent tueri clypeo militaris muniminis, persequuntur gladio feritatis. Jam suam prostituunt militiam, militant ut lucrentur; **109** arma capiunt ut prædentur. Jam non sunt milites, sed fures et raptores; non defensores, sed invasores. In viscera matris Ecclesiæ acuunt gladios, et vim quam debent in hostes expendere, expendunt in suos; hostes autem suos (aut torpore dejecti, aut timore perterriti) desistunt invadere, et in Christi famulos imbelles, cogunt gladios desævire. Honestæ militiæ et temporalia donativa debentur, et æternæ remunerationis stipendia non negantur. Et cum quidam pro officio teneantur militiam exercere corporalem, omnes teneantur ex præcepto, militiam suscipere spiritualem. Miles materialis habitat in castris, vacat ab amplexibus uxoris, tenuibus contentus est cibus, intentus vigiliis, vestitus armis, resistens hostibus, providens suis commilitonibus. Talis debet esse quilibet homo in spiritu, qualis est materialis miles in actu. De milite Christi dicitur: *Militia est vita hominis super terram (Job vii)*. Et alibi: *Non habemus hic certam mansionem (Hebr. xiii)*. Item Apostolus ait quod hic sumus hospites et advenæ, tamen in futuro, cives sanctorum et domestici Dei (*Ephes. ii*). Christianus ergo in peregrinatione hujus vitæ, debet vivere velut in castris, ut non putet se hic habere certam mansionem, sed expectet in cœlis æternam habitationem. De quibus habitationibus dictum est: *In domo Patris mei mansiones multe sunt (Joan.*

xiv), *Ut vivat tanquam in momento moriturus, ut habitet in tabernaculo carnis, quasi in momento exiturus, vacet ab amplexibus terrenæ delectationis, fugiat diluvium gulositatis; vigilet contra insidias spiritualis furis, vestiatur spiritualibus armis, induatur lorica fidei, accingatur gladio verbi Dei, armetur lancea charitatis, assumat galeam salutis. His armatus, dimicet contra triplicem hostem: contra diabolum, ne rapiat; contra mundum, ne alliciat; contra carnem, ne illicita appetat. Provideat commilitonibus suis, id est fidelibus: largiendo, ei egeant; admonendo, si indigeant; compatiendo ægis, congaudendo sanis.*

CAPUT XLI.

Ad oratores, seu advocatos.

Ad oratores dicit Scriptura: *Judicate pupillo et humili (Psal. x). Et Isaias: Subvenite oppresso, defendite viduam (Isa. i).* Orator enim debet esse veritate munitus, discretione promptus, charitate fervidus, aspernator avaritiæ, sectator justitiæ, ne vel falsitas ejus obnubilet rationem, vel indiscretio enervet sermonis veritatem, olium ingerat suspicionem. Non avaritia incurvet animum, non injustitia deducat in invium, non lingua venetur pecuniam, non lepore verborum popularem captet auram, sed orationis finem constituat rectum, sermonis terminum faciat honestum. Non prostituat linguam, non venalem exponat loquelam, non vendat Dei donum, non locet gratuitum Dei beneficium. Quod accepit de solo munere gratiæ, non prosteruat venditione. O quam execrabilis simonia est, vendere patrimonium pauperis, locare subsidium inopis.

Inter eleemosynas non minimum obtinet locum, qui viduæ in causa præbet subsidium; quia qui ei rationis virtute, proprium conservat, non solum defendit, sed etiam præbet. Non tamen oratores alicujus paupertas vel miseria debet incurvare in falsum; nec alicujus felicitas reducere in injustum.

Semper veritas robor rationi præbeat, et opem inopi sermone ferat. Qui rectum non tuetur cum tueri valeat, idem est ac si injusto assensum præbeat. Hoc est enim in carcere visitare miserum, oppresso in causa ferre patrocinium. Hoc est vestire nudum; nudato patrocinio, in causa ferre patrocinii subsidia: hoc est esurientem pascere, sitiens potum dare **110**, medicinam largiri infirmo, peregrinum recipere, destitutum ab omni auxilio, ad patrocinandum in causa suscipere. Qui ergo in justa causa indigenti patrocinium præbet, omne opus misericordiæ implet. Orator, cur defendere viduas in suis necessitatibus omittis? In tuæ scientiæ expositione nihil amittis, nihil in hujus thesauri largitione perdis. Hæc est nobilis possessio, quæ avarum delignatur possessorem, cumque non publicatur, elabatur. Spiritualis etiam orator, id est vir justus cujus oratio perorat apud Deum, alleget pro reo, apud Deum, pias preces, ut quanvis reo

A exigentia meriti debeatur damnatio, ei propitia divina miseratio, conferat spatium veræ poenitentiae, et emendationem vitæ. *Multum enim valet oratio justî assidua (Jac. v).* Alleget justus pro reo apud divinam misericordiam, ut quia sine miseratione divina nihil potest humana infirmitas, ejus gratia reus liberetur a noxis, et ad salutem dirigatur. Et quamvis oratio justî non semper consequatur optatum finem in altero, tamen orans semper consequitur finem in se ipso; quia et si illi pro quo orat, peccatum non remittatur, oratio in sinum orantis revertitur; quia nec semper medicus sanabit, nec orator semper persuadebit; sed, si de contingentibus nihil omiserit, finem suum consecutus est.

CAPUT XLII.

Ad principes et judices.

Ad principes terrarum dicitur: *Diligite justitiam qui judicatis terram (Sap. i).* Et alibi: *Et nunc, reges, intelligite, erudimini, qui judicatis terram (Psal. ii).* O mundi principes, quos constituit Dominus super capita hominum, nolite superbia erigi, avaritia excæcari, crudelitate debacchari. Considerate super vos majorem potestatem, quæ judicabit vos in judicio. Si princeps pompa familiæ fuerit vallatus, si in throno regio constitutus, non tamen valebit divinæ voluntati contraire; potestati enim ejus quis resistet? humiliet ergo se quilibet princeps sub potenti manu Dei. Nabuchodonosor quia supra se non cognovit divinam potestatem, habitum induit bestialem; quia Manasses rex Israel super se divinam potestatem non cognovit, divinæ potentia ipsum extremæ captivitati subjecit. O princeps, si vis recte judicare terram mundi, recte judica terram corporis tui. Est enim triplex terra; terra quam terimus, terra quam gerimus, terra quam quærimus. Terra quam terimus, materialis terra est, quæ calcanda est. Terra quam gerimus, est terra corporis nostri, quæ excolenda est. Terra quam quærimus, est vita æterna, quæ incolenda est. Sicut ergo rex materialem terram custodit ne hostis invadat; sic custodire debet terram corporis sui, ne diabolus subripiat bona terræ, id est dotes corporis et animæ.

D Et sicut in terra materiali est diversitas habitantium, inter quos alii sunt imperantes, ut principes; operantes, ut milites; alii obtemperantes, ut plebæi homines; sic in terra corporis sui, rex debet ordinare trium motuum diversitates. Motus rationis, qui imperent; motus sensualitatis, qui operentur; motus carnis, qui obtemperent. Et sicut ad pacem terræ materialis laborare decet principem, id est ad observandam pacis tranquillitatem, ita ad principes hujus terræ dicitur: *Erudimini*, id est ruditatem carnalitatis erudiatis, *qui judicatis terram*, id est qui in vestris corporibus damnatis terrenitatem. Quid tibi tunc animus dictabit, o princeps terræ, cum pauper te judicabit in die judicii, si male rexeris orbem, si injuste judicaveris paupe-

rem. O rex ! non reputes tuum principatum honorem, sed potius considera, quod terrenus honor non est naturæ, sed fortunæ. Nam quod non sint honores, lubrici casus veritatem probant et **III** mutabilitas vanitatem demonstrat. Multi Reges cum honore funeris deducuntur ad tumulum, et corpora cum quadam superficiali felicitate deducuntur ad sepulcrum, sed miseræ animæ horribili dæmonum caterva vallatæ cruciantur miserabiliter in gehenna. Ubi tunc honor sæcularis? ubi aura popularis? ubi turba familiæ? ubi sæculares divitiæ? Ubi nobilitas generis? ubi fecunditas prolis? ubi pulchritudo uxoris? Ista non proderunt post mortem animabus miseris; imo, cedent in augmentum doloris.

CAPUT XLIII.

Ad claustrales.

Ad claustrales loquens Scriptura, ait : *Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii). Et alibi, Psalmista in persona claustralis : *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, etc.* (Psal. xxvi). Cum apud moralem philosophum, unitas celeberrimis adnotetur laudibus; apud theologum non mediocribus subjacet sacramentis. Nam sine unitate spiritali, nec in præsentī gratia habetur, nec in futuro glōria conferetur. Sine unitate, omnis exsufflatur religio, languescit superna dilectio, fides ipsa perit, obedientia deficit.

Unitas in divinis parit consonantiam, in angelis concordiam, in ecclesiis obedientiam. Est enim unitas supercœlestis, unitas cœlestis, unitas subcœlestis. Unitas supercœlestis est in concordia Trinitatis, ubi est unitas uniens et unita. Unitas uniens et unita, est Spiritus sanctus, qui Patrem unit cum Filio; unde dicitur : *Unum Patri cum Filio*. Et alibi dicitur esse osculum et amor Patris et Filii. Et est unitas unita, quia unitur Patri et Filio, mediante divina natura. Unitas uniens non unita, est divina natura, quæ tres personas sibi invicem unit, sed ipsa iis non unitur, quia ipsa non est persona. Unitas unita non uniens, est Pater, quia unitur Filio et Spiritui sancto, sed neuter eorum unitur eo, seu per eum. De Unitate uniente et unita etiam dicitur : *Nunc sancte nobis Spiritus, unum Patri cum Filio*. De unitate non unita etiam dicitur : *In majestate unitas*. De unitate vero unita non uniente, dicit Hilarius : *In Patre unitas est, etc.*

Unitas autem cœlestis, est in angelorum concordia; et est ibi triplex unitas : unitas naturæ, unitas gratiæ, unitas gloriæ. Unitas naturæ, quia omnes sunt spiritus administratorii : unitas gratiæ, quia sunt in gratia confirmati : unitas gloriæ, quia omnes in æterna beatitudine glorificati. In hac triplici unitate est diversitas in dignitatum magisteriis, in cognoscendis arcanorum mysteriis. Est etiam ibi concors dissonantia, consonans discordia, diversa unitas, unita diversitas, dissensus consentiens, di-

A versitas uniens. Unitas vero subcœlestis in ecclesia esse debet, et est, trina : unitas fidei, unitas charitatis, unitas obedientiæ. Ut superioribus inferiores obediant, superiores minoribus moderata consuetudine condescendant. Ad insinuandum ergo hujus unitatis meritum, unus descendens in piscinam, sanatur (Joan. v); unus filius viduæ suscitatur (*III Reg. xvii*); arca in uno cubito consummatur (*Gen. vi*); ad nuntiandum David victoriam unus mittitur; unus nuntiat Job mortem filiorum, qua solus a periculo liberatur (*Job i*). Omnia quæ ad ecclesiasticum statum pertinent, amplectitur unitas, omnia informat singularitas : est enim unus Deus, una fides, unum baptisma (*Ephes. iv*), una lex, unus rex, una Ecclesia, una gratia, una gloria. Inter religiosos itaque similiter debet esse trina unitas

B unitas religionis, unitas possessionis, unitas charitatis. Unitas religionis, ut sint uniformes in habitu, in victu, in vigiliis, in jejuniis. Sed quidam anomali, se a regula hujus unitatis excipiunt, cupientes mollioribus accumbere stratis, paucioribus interesse vigiliis, delicatioribus uti cibis, modico vel nullo uti silentio. Quidam **II** enim monachi vilem habitum quoquo modo insigniunt, aut pulveris excussione, aut quadam partium eleganti dispositione; quia aut pedes in calcæis arctius ponunt, aut manicas stringunt, aut caputium super aures reflectunt. Cibos quoque pro posse suo delicatiores appetunt, et in quantum possunt, si non materiam, saltem mutant formam; quia si unus vult fabas vel alios cibos tenues parari uno modo, alius vult alio. Quidam silentium frangunt, et si non verbis, saltem signis, et sic faculas verborum redimunt pluralitate signorum. Quidam vigiliis aut intermittunt, aut intercidunt. Unitas quoque debet esse in possessione, ut omnia sint eis communia. Nihil enim proprium debet habere monachus, quia nec proprium debet habere in possidendo, nec proprium in volendo. Quod autem nihil debeant habere proprium in re, intelligant exemplo Ananiæ, qui ad pedes Petri exspiravit (*Act. v*), eo quod proprium retinuerat. Et ad instructionem claustralium dicit Dominus : *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (*Luc. xiv*).

D Nec tamen sufficit propriis abrenuntiare in re, nisi abrenuntientur voluntate, unde et Petrus de hac abrenuntiatione voluntatis ait : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* (*Matth. xix*). Claustralis ergo qui proprium habere desiderat, retro respicit cum uxore Loth, manum ab aratro retrahit, cum Dina filia Jacob, ornatum alienigenarum appetit. Qui ergo a communione possessionis aliquid proprium excipiunt, locum Judæ proditoris et furis emunt. O claustralis, qui in mundo multa reliquisti, noli ad mundum redire unius nummi desiderio. Non capiat te unius nummi appetitus, quem non decepit divitiarum thesaurus; timeas ne decipula diaboli capiat te in minimo, quæ non decepit in maximo. Propriam etiam debet claustralis abjicere

voluntatem, ut sicut communitas est in religione, ita sit in voluntate; ut non solum eis omnia sint communia quantum ad censum, verum etiam quantum ad consensum, ut omnes conveniant in voluntate una, omnes consentiant in una charitate, ut de eis vere possit dici: *Erat eis cor unum, et anima una* (Act. iv). Tenentur etiam claustrales habere unitatem charitatis, ut in proximi sui profectum, suum profectum inveniant; in alterius quoque defectu, defectum suum lugeant. Sapientior minus peritum instruat, sanus ægroto condoleat, incolumis sano congaudeat, et sic vita claustralis imago sit vitæ cœlestis; ut sicut in vita æterna in dispari claritate, par erit gaudium; ita in claustrali, in dispari charitate, uniforme amoris vinculum. Ab hac triplici unitate, claustralis dicitur monachus, quasi unitatis custos. Nam. si primam non servat unitatem, sit anomalus; si secundam, apostata; si tertiam, schismaticus. Sit in conventu claustrali unitas uniens, et unita, id est, prælatus subditos uniens auctoritate, subditus unitus charitate; sit ibi unitas unita, non uniens, id est subditus qui, etsi alios non uniat, aliis tamen se charitate jungat. Sit ibi unitas uniens non unita, id est charitas, quæ etsi claustrales uniat, nulli tamen in præsentem se firmiter copulat. Sit in eis unitas naturæ, ut in se cam diligant; sit unitas gratiæ, ut sibi invicem gratiam collatam impertiant. Sit unitas gloriæ, ut una spe ad æternæ vitæ gloriam tendant. Sit unitas fidei, ne sint hæretici. Sit unitas charitatis, ne sint schismatici. Sit unitas spei, ne sint obstinati; ut de eis specialiter possit dici: *Ecce, quam bonum, quantum ad hominum opinionem, et quam jucundum, quantum ad mentis devotionem, habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii). Religionis, in unum possessionis, in unum charitatis; ut ad illam pervenire valeant unitatem, de qua dictum est a Propheta: *Unam petii a Domino, etc.* (Psal. xxvi).

113 CAPUT XLIV.

Ad sacerdotes.

Ad sacerdotes ait Dominus: *Vos estis sal terræ, quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* (Matth. v.) Sal quatuor facit; terram sterilem reddit, cibos condit, carnem a putredine custodit, vermes ab ipsa carne excludit. Hæc quatuor spirituali sali, id est sacerdoti, conveniunt, qui terram subditorum, id est eorum cogitationes terrenas vomere prædicationis exarare debet, ne pullulent in spinas et tribulos vitiorum, et ita sterilem a pravis operibus debet reddere; a terra etiam propria, id est a carne sua tenetur vitiorum fertilitatem excludere, ipsamque carnem a putredine, id est a luxuria et gula immunem servare. Eleganter autem luxuria putredini comparatur, quia sicut putredo carnem corrumpit, et fetere facit, sic luxuria hominem fetere facit per infamiam, carnem per immunditiam, hominem per pravam conscientiam. Crapula etiam comparatur putredini, quia per crapulam, homo in

A corpore corrumpitur, fetore inficitur, citius tendit ad non esse.

A vermibus debet custodire carnem suam, ne caro pravas gignat cogitationes, ne in appetitus inordinatos evadat. Cibum quoque sacræ Scripturæ debet condire diligenti inquisitione, quia sacra Scriptura in quibusdam locis videtur insipida, nisi diligenti inquisitione perquiratur. Condire debet cibum Eucharistiæ, bona operatione, quia nisi digne sumatur cibus qui in se dulcis est, amaricatur, et quod justis est electuarium, injustis est absinthium. Condire debet cibum doctrinæ exemplo vitæ bonæ, ne si ejus vita despicitur, ejus, jure, prædicatione contemnatur. Sed, si sal illud infatuatum fuerit, in quo salietur? Infatuatur sal istud tripliciter: per ignorantiam, per negligentiam, per avaritiam, quia sacerdotes nostri temporis sunt senes elementarii, centum annorum pueri, de quibus ait Dominus per prophetam: *Tenentes legem nescierunt me* (Jer. ii). Tales quomodo alios condire poterunt? qui nec se ipsos, nec alios instruere sciunt? Quia sæpe contingit, cum sacerdotes lumen scientiæ, sua culpa, non habeant, ut per eorum ignorantiam hi etiam qui sequuntur offendant.

Unde Dominus: *Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt* (Matth. xiii). Tales si sint infatuati errore ignorantia, quis condiet illos sale sapientiæ, cum docere debeant, non doceri? instruere, non instrui? cum supra se majores non habeant qui corrigant, nec prudentiores habere debeant qui eos instruant? Infatuantur autem per negligentiam, quia in omnibus eorum operibus, negligentia torporem ingerit, fructum operum perdit.

In Psalmis est nulla devotio, in lectione nulla sollicitudo, in injunctione poenitentia, nulla diligentia, in missæ celebratione nulla cautela, in subditorum regimine nulla discretio, in bonis operibus nulla exercitatio.

Sed si infatuati sunt, a quo ipsi salientur? quis enim poterit eos a tanto negligentiarum præcipitio liberare? quis eos poterit sapore diligentia condire? Infatuati quoque sunt per avaritiam, quia ipsum Christum pro pecunia vendunt, sicque locum Judæ proditoris obtinent: baptismum emptioni exponunt, sepulturas ad vendendum prostituunt; subditorum vitia palpant, ut emungant pecuniam; adulantur vitiis, ut impleant bursam. Tale sal in sacrificium Domini non offertur, sed foras ejicitur, pedibus conculcatur, et in sterquilinum redigitur; quia tales sacerdotes non digne se Deo in sacrificio offerunt, nec sacrificia sua sale sapientiæ condiunt, indigne sacramenta pertractant, indigne consecrant, sicque sal hostiæ subtrahitur, cum tamen a Domino hostia sine sale offerri prohibeatur; et sic, sal foras ejicitur; quia tales sacerdotes et si sint de ecclesia nomine et numero, non tamen sunt numine, et merito, sed digni qui pedibus conculcentur. **114** Pedes sunt subditi, quibus providere tenentur sacerdotes ecclesiastici, ne in via hujus vitæ offendantur

ad scandalum culpæ. His pedibus conculcantur pravi sacerdotes, quia cum subditi eos vident obtenebratos ignorantia, dejectos ignavia, quos debebant habere in forma boni, habent in exemplum mali, et qui debebant esse gregis forma, sunt populi fabula, et ita vertitur sal in sterquilinum, nam fetent tales sacerdotes odore infamiæ, putrescunt corruptione culpæ, computrescunt in stercore consuetudinis pravæ. Sit ergo sal in sacerdotibus, et pacem habeant inter se.

CAPUT XLV.

Ad conjugatos.

Paulus apostolus ait : *Unusquisque habeat suam uxorem, propter fornicationem (I Cor. vii)*. Item : *Melius est nubere, quam uri (ibid.)*.

Dominus etiam constituens in paradiso conjugium, ait : *Crescite et multiplicamini (Gen. ii)*. In Evangelio quoque Christus ait : *Quod Deus conjunxit, homo non separet (Matth. xix; et Marc. x)*. O quanta est dignitas conjugii quod in paradiso habuit initium, quod incontinentiæ removet vitium, quod in se complectitur cœlestis sacramentum : quod servat tori fidem, quod inter conjuges individuum retinet vitæ societatem, quod prolem ab infamia liberat, quod excusat carnale commercium a culpa. In hoc enim statu patriarchæ salvati, in hoc quidam Apostolorum sunt electi. O quanta virtus hujus sacramenti, per quam ne in luxuriæ vel incontinentiæ præcipitium quis labatur, honestate conjugali excipitur ! O quantum expugnat honestatem, qui rumpit tori fidem ! dum relicto conjugali toro, adulteratur in alio, sacramentum quantum in se est, commaculat ; in corpus suum proprium peccat, unitatem dividit matrimonii, jura frangit conjugii. O quantum in adulterio periculum, ubi peccatur in Deum, ubi offenditur proximus, ubi crebro homicidium perpetratur, ubi frequenter filius legitimus exheredatur, ubi sæpe filia nubit patri, soror fratri ! Adulterium multiplicis solet esse causa flagitii. Ex adulterio enim David in homicidium labitur ; Ruben paternæ maledictioni subjicitur. In commendationem autem conjugii, Christus de desponsata nascitur ; in Cana Galileæ, nuptiæ ejus præsentia dedicantur. Sed quamvis a peccato excuset carnale commercium, celebratur tamen ad susceptionem prolis, non ad voluptatem carnis. Temperet ergo se connexa communio carnalis, ratione loci, ratione temporis, ratione religiosi officii. Observet etiam homo spirituale conjugium inter carnem et spiritum, ut caro tanquam mulier spiritui obediat, spiritus tanquam vir, carnem ut uxorem regat.

Sit ibi fides tori, ne vel caro regimine spiritus relicto, adulteretur cum mundo, vel ratio seducta ipsa carnis illecebra fornicetur cum illa, juxta illud quod dicitur, quod vehementis amator uxoris, adulter est. Sit etiam ibi spes prolis, scilicet, boni operis intentio : sit ibi sacramentum spiritualis conjunctionis, procreentur tanquam filii, bona ope-

ra ; sit ibi commercium carnis et spiritus rationalis copula.

CAPUT XLVI.

De viduis.

De viduis dicit Apostolus : *Non nuptiis et viduis, bonum est illis si sic permaneant sicut et ego, id est caste (I Cor. vii)*. Et alibi : *Volo autem et omnes homines esse sicut me ipsum (ibid.)*, id est continentis esse. Cum bonus sit status conjugalis, expeditior tamen est status vidualis.

115 In conjugio enim est periculum in fide tori observanda, periculum in temperando carnalis commercii jura ; ibi labor in sollicitudine rei familiaris ; ibi onus in educatione prolis, dolor uxoris in pariendo, dolor dum gestat uterum, ibi uxor constituitur sub potestate viri, etiam violente ; ibi timor mariti, ne uxor fiat adultera, ibi maritus non est potestas absoluta, ibi inordinatus motus, quamvis venialis. Vidua ergo ad secundas non transeat nuptias ; secundæ enim nuptiæ, suspicionem ingerunt luxuriæ, argumentum suum incontinentiæ ; viro viduata terrestri, sponso copuletur cœlesti, ubi sine labore conceptus, sine dolore partus, ubi arcta justitia, ubi Deus vita æterna, ubi conceptio voluntas ordinata, ubi partus operatio bona ; ubi concupiscentia charitas, ubi fides tori longanimitas, ubi sacramentum sacramenti veritas, ubi torus castitas, visus contemplatio, alloquium oratio, contactus æterna dilectio, ubi osculum mentis tranquillitas, ubi carnale commercium æterna jucunditas. O vidua, si de statu viduali exemplum quaeris, in Anna prophetissa viduitatis formam invenis (*Luc. ii*). Hæc merito suæ continentiæ meruit prophetiam, merito castitatis meruit videre messiam. Ad castitatem ergo te invitet fidei turturis viduitas, quia viduatus pari, nec amare petit, nec amari.

Qui si pare caret, nec ramo viridi, nec herbæ virenti insidet. Quod te admonet, o vidua, quod tempore viduitatis, senescentis mundi despicias florem, virorem mundanæ delectationis contemnas. O vidua, si marito temporali jungeris, cœlesti sponso minus libere servis. *Nemo enim potest duobus dominis servire (Matth. vi)*, et dum intendis carni, minus intendis spiritui.

CAPUT XLVII.

Ad virgines.

Ad virgines dicitur : *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi)*. Et propheta ait : *Audi filia et vide, etc. (Psal. xlii)*. O virgo, quæ signata es virginitatis sigillo, pudicitæ titulo, noli prodere illud, quod natura specialius tibi commisit, quo te gratius insignivit.

Noli pro modica delectatione perdere, quod nullo modo poterit reparari. Hic est thesaurus naturæ, qui amissus non redit : hic est flos qui cœrens minime reflorescit.

Hæc est stella quæ occidens ad ortum non revertitur : hoc est donum quod amissum non recuperatur, et quia solum est quod reparare non potes,

diligentius servare debes. Per hoc solum homo in carne vivens, imitatur angelum; per hoc solum homo vincit se ipsum; hoc servat famæ integritatem, custodit ab immunditia carnem. *Audi ergo filia*, non solum aure corporis, verum etiam aure mentis, et vide oculo cordis ut intelligas, et *inclina aurem* materialem ut obedias, et sic *obliviscere populum tuum (ibid.)*. Populus est conventus carnalium cogitationum, qui virgini suggerit ut potiat nuptiis, ut gaudeat amplexibus conjugis, ut fecundetur prole, ut carnali fruatur delectatione.

Sed, talem obliviscere populum, quia populus est Babylonis; gens confusionis, quæ filiam Sion conatur ducere captivam. *Obliviscere etiam domum patris tui (ibid.)*. Pater tuus est fomes peccati qui te genuit, qui te de matre produxit, cujus domus et habitatio est concupiscentia, in qua fomes ille imperat, regnat, dominatur et præcipit. *Et sic concupiscet rex decorem tuum (ibid.)*, ille scilicet rex, qui est Rex regum, et Dominus dominantium **116**, de quo dicitur: *Latera aquilonis, civitas Regis magni (Psal. XLVII)*. Et alibi: *Domini est terra et plenitudo ejus (Psal. XXIII)*. O virgo, si terrestri viro nubere vis, propter juventutis florem, considera quia illum florem aut mors decerpit, aut saltem in hieme senectutis efflorescit.

Nube ergo illi viro qui solus habet immortalitatem, *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jacob. 1)*. Si vis nubere terrestri marito propter divitias, considera quod terrenæ divitiæ fallaces sunt et transitorie, quia aut in præsentī vita transeunt, aut saltem in morte recedunt. Nube ergo illi, apud quem thesauri sunt incomparabiles, et divitiæ immutabiles; *quas nec fur furatur, nec tinea demolitur (Matth. VI)*. Si autem vis nubere terrestri viro, quia pulchritudine insignitur, considera quia pulchritudinem aut infirmitas extenuat, aut senectus extirpat, aut saltem articulus mortis exterminat. Nube ergo illi, «cujus pulchritudinem sol et luna mirantur.» Si vis nubere terrestri viro, propter generis nobilitatem, nube illi de quo dicitur: *Generationem ejus quis enarrabit? (Isa. LIII)*. Si vis nubere terrestri marito propter mundanum honorem, vel terrenam dignitatem, considera quia summis negatum est stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus. Nube ergo illi de quo dicitur: *Potestati ejus quis resistit? (Job IX)*. Et alibi: *Regni ejus non erit finis (Luc. 1)*.

CAPUT XLVIII.

Ad somnolentos.

Scientes quia hora est jam nos de somno surgere (Rom. XIII): notandum est, fratres charissimi, quod triplex est somnus. Est somnus, quando quis rapitur ad contemplationem cælestium, et tunc quiescunt naturales vires; de quo dicitur: *Misit Dominus soporem tu Adam (Gen. II)*; et alius somnus, quando quiescunt animales virtutes, et operantur naturales; de quo dicitur, quod *angelus apparuit mi somnia, Joseph (3^a Matth. 1, II)*. Tertius somnus est

A quando dormit ratio, et sensualitas exorbitat. Primus somnus sit supra hominem; secundus secundum hominem; tertius infra hominem. Primus miraculosus, secundus imaginarius, tertius monstruosus. Per primum sit homo Deus, per secundum spiritus, per tertium pecus. In primo somniat vera, in secundo monstruosa; tertius vero sit nocte peccati, in tenebris vitii, in umbra delicti. Nunc ergo in tempore gratiæ, hora est jam nos de somno erroris surgere, de somno peccati exsurgere. Quatuor enim nos debent excitare a somno: sol oriens, galli cantus, timor furis, sollicitudo rei familiaris. Sol justitiæ nos excitat a somno peccati, qui nobis jam ortus est per gratiam in baptismo, quando abrenuntiavimus peccato. Per hoc ergo quod jam accepimus gratiam, invitamur ad sollicitudinem mentis, et ad ejus custodiam.

Galli cantus nos excitat a somno, id est prædicatoris admonitio. Timor etiam furis, id est diaboli, qui si nos invenit dormientes, intrabit corpus per luxuriam, animam per superbiam, auferens purpuramenta virtutum, divitias bonorum operum. Sollicitudo etiam rei familiaris nos excitare debet a somno peccati. Excitemur ergo, quia tot excitant nos; vigilemus, quia tot ad vigiliam nos invitant, et quia propior est nostra salus, quam cum credidimus; perseveremus in gratia, quia imminet gloria. Curramus per stadium, quia imminet bravium. Duplīter autem justus appropinquat salutī æternæ: per diætā vitæ naturalis, per diætā vitæ spiritualis, quia quanto plus justus explet de diætā temporalis vitæ, tanto plus accedit ad vitam gloriæ.

Quanto magis complet diætā vitæ spiritualis, tanto magis appropinquat salutī æternæ. Quanto ergo justus sanctior, tanto salutī propinquior, quantoque senior, tanto eidem vicinior. *Propior est nostra salus quam cum credimus (Rom. XIII)*, quia cum primo est nobis fides collata major pars restabat de vitæ diætā, et ideo major pars justitiæ erat **117** consummanda. *Nox etiam præcessit, et dies appropinquavit (ibidem)*. Triplex est nox, nox ignorantæ, nox culpæ, nox tribulationis mundanæ. De nocte ignorantæ dicitur: *Nox præcessit, Dies autem appropinquavit*. De nocte culpæ dicitur: *Lavabo per singulas noctes lectum meum (Psal. VI)*. De nocte tribulationis mundanæ dicitur: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus (Psal. XLI)*. In prima ambulant fatui, in secunda impii, in tertia miseri. Nox autem ignorantæ recessit, quia jam instructi sumus per legem, informati per rationem, docti per creaturam omnem. Lex enim docet quid agendum, ratio quomodo agendum, creatura pro quo agendum. Omnis enim creatura dum Creatori servit, ad servendum Deo nos instruit. Recessit etiam nox culpæ, quia ex quo gratia nobis in baptismo est collata, culpa a nobis est relegata. Recessit nox tribulationis mundanæ, quia cum primitiva Ecclesia varias sustineret tribulationes, ab insultu tyrannorum, ab impetu falsorum fratrum, ab impugnatione hæreticorum; jam ex parte tem-

peestas est sedata, ut Ecclesia quiete possit Deo militare. Ergo, *dies appropinquavit*, scilicet dies scientiæ, ut illuminet nescientem; dies gratiæ, ut dirigat deviantem; dies prosperitatis mundanæ, ut mulceat laborantem. *Abjiciamus ergo opera tenebrarum* (Rom. xiii). Sicut varix sunt species noctis, ita diversæ sunt species obtenebrationis. Sunt enim tenebræ ignorantiarum, de quibus dicitur: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam* (Isa. ix). Sunt tenebræ peccatorum, de quibus dicitur: *Qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat* (Joan. xii). Sunt tenebræ pœnarum, de quibus dicitur: *Projicite eum in tenebras exteriores* (Matth. xxii, xxv); tenebræ ignorantiarum, sunt interiores; tenebræ peccatorum, intiniæ; tenebræ pœnarum, exteriores. *Abjiciamus ergo opera tene-*

brarum (Rom. xiii), ut bene agamus, fugiamus opera pœnarum, ne misere vivamus. Abjiciamus opera ignorantiarum, ut simus prudentes; opera peccatorum, ut simus simplices; opera pœnarum, ut simus felices. Et sic *induemus arma lucis* (*ibid.*), muniti luce sapientiæ contra hæreticos, luce gratiæ contra diabolum, luce gloriæ contra infernum. *Sicut in die honeste ambulemus* (*ibid.*). Qui in nocte ambulat, frequenter inhoneste ambulat, quia aut offendit in scandalum, aut incidit in lutum, aut labitur in præcipitium, aut ruit in lacum: sic qui in nocte peccatorum ambulat, aliquando offendit in montem superbiæ, incidit in præcipitium gulæ, ruit in lacum avaritiæ. Ambulemus ergo honeste in die bonæ operationis, ut perveniamus ad diem æternitatis.

MAGISTRI ALANI DE INSULIS SERMONES OCTO

Ex antiquissimo codice bibliothecæ B. Mariæ de Alna, ordinis Cisterciensis, in diœcesi Leodiensi nunc primum in lucem producti.

118 SERMO I.

DE SPIRITUALI UNITATE ABBATIS ET MONACHORUM.

Osculetur me osculo oris sui, etc. (Cant. i.)

Notandum, fratres charissimi, quæ petat, quid petat, et a quo petat. Virgo virginum petit, osculum petit, a vero sponso, id est a Christo petit. Quod osculum? non illud a quo defluit fermentum luxuriæ; sed, a quo distillat favus cœlestis gratiæ. Triplex autem osculum virgo petiit, quæ postulatam obtinuit.

Est autem primum genus osculi, quod sit per spirituales conjunctionem animæ et Dei; secundum osculum est, quo pater osculatur Filium, est enim Spiritus sanctus Patris et Filii amor et nexus. Tertium osculum est Incarnationis, quo Christus per humanitatem assumptam, osculatus est virginem Mariam. Primum osculum est, inspirationis; secundum, spirationis; tertium, incarnationis. Primum osculum, est cordis; secundum, oris; tertium, corporis. Primum reddit favum, secundum balsamum, tertium oleum. Ante Incarnationem ergo, virgo petiit osculum internæ visitationis, ut per hoc servaret integre sigillum virginitatis: nec sua fuit petitione fraudata, sed interna inspiratione visitata.

Ergo primum osculum sensit, quando virginitatis sigillum non amisit, et sic per visitationem in-

ternam, se quodammodo reddidit Verbi incarnatione dignam. Sed qua dignitate? dignitate triplici: dignitate præelectionis, dignitate electionis, dignitate subelectionis. Dignitas præ electionis fuit, quando ab æterno decreto prædestinationis, ad hoc fuit præelecta, ut esset Dei mater intacta, sed postquam Spiritus sanctus eam obumbravit, ad hoc elegit ut Filium Dei conciperet, et conceptum ineffabili partu in lucem produceret; subelecta etiam fuit, respectu illius humanæ naturæ quæ verbo Dei amica fuit ineffabili amore.

Illam ergo humana natura principaliter electa est, cui uniretur beata virgo subelecta, ut ex ea Filius Dei nasceretur. Secundum autem et tertium osculum petiit, cum ab Angelo audiens: *Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* (Luc. i). Ipsa ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* (*ibid.*). Et ex quo hoc dixit, utrumque osculum recepit, Spiritum scilicet ad sui confirmationem, Filium vero Dei in conceptione.

Sed sicut hoc nomen, osculum, in sacra pagina nunc aureis, nunc tetrís **119** litteris scribitur, sic diversa etiam sunt oscula; nam sicut Christus sua habet oscula, ita et Antichristus, id est diabolus, sua habet basia, id est suavita: Osculatur enim